

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХЕРСОНСЬКИЙ
ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-
ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

Економічний факультет

МАТЕРІАЛИ

*Всеукраїнської студентської
науково-практичної конференції*

**МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ НАУКОВІ СТУДІЇ
2023**

28 квітня 2023 року

м. Херсон-Кропивницький, Україна

УДК 005:339.9(043.2)

Рекомендовано до друку
Вченою радою економічного факультету
Херсонського державного аграрно-економічного університету
(протокол № 10 від « 29 » травня 2023 р.)

МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ НАУКОВІ СТУДІЇ 2023: матеріали всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (28 квітня 2023 р., м. Херсон-Кропивницький) / за ред. Н. В. Кириченко, Д. В. Сачко та ін. Херсон-Кропивницький, 2023. 183 с.

Матеріали конференції містять дослідницькі здобутки молодих вчених України, отримані у різних галузях науки: економіки, обліку та оподаткування, публічного управління та адміністрування, менеджменту, готельно-ресторанного та туристичного бізнесу тощо. Конференція покликана сприяти комунікації, обміну досвідом та результатами наукових напрацювань, обговорення актуальних питань економіки, фінансів, підприємництва, бізнесу та управління, впливу на них інформаційних технологій, євроінтеграції, умов воєнного становища та інше.

Для здобувачів вищої освіти, науковців та фахівців.

Матеріали збірника подаються в авторській редакції та друкуються мовою оригіналу

Відповідальність за достовірність фактів, власних імен, географічних назв, цитат та інших відомостей несуть автори публікацій. Відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права» при використанні наукових ідей та матеріалів цього збірника, посилання на авторів і видання є обов'язковим.

Відповідальний за випуск – в.о. декана економічного факультету, к.е.н., доцент Кириченко Н. В.

Технічний редактор: к.і.н., старший викладач кафедри публічного управління та права Сачко Д. В.

Розповсюдження і тиражування матеріалів без офіційного дозволу Херсонського державного аграрно-економічного університету заборонено!

© Колектив авторів, 2023
© ХДАЕУ, 2023

ЗМІСТ

ЕКОНОМІКА, ФІНАНСИ ТА ПІДПРИЄМНИЦТВО В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Денисюк А.П., Яворська В.О. Економічна сутність та класифікація деривативних контактів	7
Євтушенко А.С., Яворська В.О. Роль і функції фондових бірж на ринках капіталу	9
Дуда І.А., Кириченко А.В. Електронна комерція в Україні в умовах сучасних викликів	11
Єфремов А.О., Бойко Л.О. «Зелена» енергетика – пріоритетна галузь економіки у післявоєнний період	13
Желуденко І.О., Кириченко А.В. Основні види стратегій біржової торгівлі	15
Зубік Д.В., Бойко Л.О. Інновації в Агробізнесі як засіб відновлення економіки України	17
Кузнецова Т.Д. Становлення та розвиток циркулярної економіки	20
Ліштван О.О., Повод Т.М. Роль та місце бюджетів у забезпеченні стабільності під час війни	24
Луцюк О.Л. Розвиток міжнародного лізингу в Україні	28
Кульпач Х.М., Яворська В.О. Тенденції міжнародної біржової торгівлі	30
Манько Х.В., Кириченко А.В. Розвиток фондового біржового ринку	32
Осіпова В.С., Повод Т.М. Теоретичні аспекти формування місцевих фінансових інститутів	34
Остапчук М.О., Кириченко А.В. Розвиток товарного біржового ринку	38
Микитас А.С., Повод Т.М. Перспективи економічного відновлення регіонів	40
Щепетко Б.М. Корпоративне підприємництво: сутність та напрями розвитку	43

НАУКОВА СТУДІЯ З ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ

Лопушенко І.П., Шепель І.В. Гуманітарна допомога: організаційні аспекти, документування, облік та оподаткування	47
Могильна Е.Є., Скрипник С.В. Специфіка обліку і оподаткування електронного бізнесу	51

Сложинська С.С., Сакун А.Ж. Звіт про управління – зміни в період дії воєнного стану	54
Чернега К.М., Коваль С.В. Методи обліку і контролю витрат у виробництві продукції рослинництва	58

ВИКЛИКИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ЗМІН

Бочкарьова К.С. Важливість формування професійної компетентності у майбутніх фахівців економічної галузі у контексті глобалізаційних змін	62
Цишевська О.В., Варнавська І.В. Основні ознаки психологічного вигорання викладачів	65
Жижко З.Ю. Фізична активність майбутніх фахівців економічної галузі як запорука якісної професійної підготовки	68
Консул Т.С. Соціально-психологічні аспекти розвитку професійних компетентностей у здобувачів вищої освіти	70
Онщенко І.І. Щодо важливості формування правової компетентності майбутніх фахівців економічної галузі у контексті глобалізаційних змін	73

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНА СКЛАДОВА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Бутенко А.Д., Ковальов Д.В. Довійський стан та перспективи поствоєнної відбудови економічного потенціалу Херсонської області	78
Клименко А.С., Ковальов Д.В. Довійський стан та перспективи поствоєнної відбудови природного потенціалу Херсонської області	82
Кошуба Д.І., Аверчева Н.О. Підвищення ролі малого бізнесу у післявоєнній відбудові аграрної сфери України	85
Куртучанова А.О., Ковальов Д.В. Довійський стан та перспективи поствоєнної відбудови поселенського потенціалу Херсонської області	89
Ластовська В.Я., Аверчева Н.О. Імплементация досвіду розвинених країн у підвищенні ролі малого бізнесу в Україні	92
Мазуренко В.І., Аверчева Н.О. Напрями розвитку інфраструктури аграрного ринку в Україні	96
Сипко Д.М., Аверчева Н.О. Розвиток товару і товарного виробництва за сучасних умов	99

Назарова А.Д., Аверчева Н.О. Європейський курс на «зелену економіку» у вирішенні економічної проблеми зростання потреб та обмеженості ресурсів	103
Остапюк К.А., Ковальов Д.В. Довійськовий стан та перспективи поствоєнної відбудови людського потенціалу Херсонської області	107
Сальгаб К.Ш., Ковальов Д.В. Довійськовий стан та перспективи поствоєнної відбудови соціального потенціалу Херсонської області	111

ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННИЙ ТА ТУРИСТИЧНИЙ БІЗНЕС В УКРАЇНІ: РЕАЛІЇ, ВИКЛИКИ ТА ВІДНОВЛЕННЯ

Баранова К.А., Шаумян О.Г. Реалії індустрії туризму у воєнний період	115
Бутенко А.Д., Миргородська О.Л. Основні типи рекреаційних закладів Івано-Франківської області України	118
Лупов І.І., Бойко В.О. Формування конкурентного потенціалу туристичних підприємств України у поствоєнних умовах	122
Рзаєва Е.Р., Шаумян О.Г. Особливості туристичного бізнесу в Україні	125

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА

Воробйова А.О., Скібіна Т.І. Актуальні питання етики державних службовців в контексті державного управління	128
Капрелова А.Р., Новікова М.М. Інституції забезпечення охорони комерційної таємниці та ноу-хау в ЄС	132
Малашицька А.В., Сачко Д.В. Інформаційні платформи як інструмент сучасного публічного управління	135
Марецька Н.О., Гладенко О.М. Поняття та зміст операцій ООН з підтримки міжнародного миру	138
Кунтій Є.М., Сачко Д.В. Нормативно-правове регулювання електронного документообігу в органах місцевого самоврядування	141
Остапюк К.А., Скібіна Т.І. Мова та релігія – виклики національній безпеці України	144

<i>МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, МОДЕЛІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЦІ, АГРОБІЗНЕСІ ТА МЕНЕДЖМЕНТІ</i>	
Баранова К.А., Карнаушенко А.С. Переваги зміни алгоритму консенсусу з PROOF-OF-WORK (POW) на PROOF-OF-STAKE (POS) у світі криптовалют	148
Лисак А.А., Боліла С.Ю. Роль інновацій в сучасному світі	150
Васильчук Д.Ю., Білоусова Т.П. Імітаційне моделювання як метод дослідження ринку	153
Григорюк О.І., Жосан Г.В. Поняття діджиталізації менеджменту сучасних підприємств в умовах повоєнного стану	156
Ларжевська В.П., Жосан Г.В. Інвестиції як ключова складова ревіталізації деокупованих територій	159
Лупов І.І. Розвиток перспективних криптовалют	161
Лі В.Е., Білоусова Т.П. Застосування моделі рівноважної ціни Еванса	163
Лисак А.А., Кириченко Н.В. Особливості стратегічного управління підприємствами в умовах повоєнного стану	166
Новак В.С., Жосан Г.В. Прогнозування розвитку діджитал-технологій у галузі управління	170
Рзаєва Е.Р. Вплив криптовалюти на світову економіку	173
Фесенець В.С., Лобода О.М. Система захисту економічної безпеки підприємництва	177
Чепура М.М., Кириченко Н.В. Особливості соціально-етичного маркетингу в умовах воєнного та повоєнного періодів	180

**ЕКОНОМІКА, ФІНАНСИ ТА ПІДПРИЄМНИЦТВО В УМОВАХ
СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ**

Денисюк А.П. – здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

Яворська В.О. – к.е.н., Національний університет біоресурсів і
природокористування України

**ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ДЕРИВАТИВНИХ
КОНТРАКТІВ**

Глобальна нестабільність та різкі цінові коливання на товарних та фінансових ринках на міжнародному та національному рівнях зумовлюють пошук нових, альтернативних інструментів та механізмів для їх подолання. Враховуючи це, у світовій практиці вже понад два століття ефективними у боротьбі з ціновими ризиками є інструменти строкового характеру, відомі нині як деривативні контракти.

Україна нині стикнулася не тільки з глобальними ризиками., а також потерпає від щоденної російської агресії, що створює додаткові ризики, особливо при здійсненні експорту сільськогосподарської продукції. Тому, актуальність вивчення економічної сутності та видів деривативних контрактів сприятиме прискореній адаптації та інтеграції у світовий економічний простір.

Деривативні контракти у світі були розроблені та використані, в першу чергу для подолання цінових перекосів на аграрних ринках. Так, перші форварди були укладені на різні види аграрної продукції, а саме: кукурудзу, пшеницю, рис, тощо.

Економічна сутність деривативних контрактів полягає у забезпеченні строкової торгівлі базовими активами на біржових та позабіржових майданчиках.

В Україні, нині, економічну сутність і види деривативних контрактів відображено у Законі України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки». У відповідності з цим законом, деривативи – це договори, умови яких передбачають обов'язки однієї або кожної із сторін щодо базових активів та/або умов, які встановлюються залежно від значення базових показників, а також можуть передбачати обов'язки проведення грошових розрахунків [1].

Класифікаційна група деривативних контрактів поділяється на чотири види [1].

Рис. 1. Види деривативних контрактів на товарні та фінансові активи

Джерело: побудовано на основі [1]

Україні на даний момент досить активно здійснюється торгівля форвардними контрактами, тоді як торгівля іншими видами деривативних контрактів все ще потребує додаткових зусиль у напрямі налагодження ліквідності для усіх учасників біржових та позабіржових майданчиків.

Отже, зважаючи на важливість використання деривативних контрактів в управлінні цінними ризиками та трансферті інвестиційного капіталу у подальшому виникне ще більш гостра потреба у формуванні необхідних організаційно-економічних умов для даного виду строкової торгівлі.

Використана література

1. Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text> (дата звернення: 20.04.2023 р.).

Євтушенко А.С. – здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня, Національний університет біоресурсів і природокористування України

Яворська В.О. – к.е.н., Національний університет біоресурсів і природокористування України

РОЛЬ І ФУНКЦІЇ ФОНДОВИХ БІРЖ НА РИНКАХ КАПІТАЛУ

У сучасних умовах ринки капіталу виступають центрами глобальної акумуляції та розподілу вільних інвестиційних ресурсів. Що створює додаткові ризики та можливості для учасників. Основне місце на ринках капіталу у формуванні прозорого та конкурентного ціноутворення відводиться організованій торгівлі – біржовій торгівлі. Біржова торгівля на ринках капіталу сьогодні сконцентрована, переважно на фондових біржах.

Фондові біржі виступають центральним місцем, де відбувається торгівля високоліквідними цінними паперами та фінансовими інструментами. Завдяки наявності фондових бірж у глобальній площині відбувається перетік капіталу у більш ефективні галузі та фінансові інститути.

В Україні біржова торгівля цінними паперами та діяльність фондових бірж регулюється з боку Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку у межах Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» [1].

Фондові біржі виступають організованим місцем для укладання угод з цінними паперами, які пройшли спеціальний відбір та включені до списку лістингу. Основними вимовами до таких інструментів має стати їх велика кількість, необмеженість в обігу, висока ліквідність торгівлі.

Відібрані для торгівлі на фондових біржах інструменти мають бути, в першу чергу, цікавими для інвесторів. Водночас, фондові біржі мають гарантувати якісні характеристики інструментів з метою захисту інтересів інвесторів. Таким чином, на фондові біржі можуть потрапити тільки найбільш ліквідні інструменти.

Серед основних функцій фондових бірж є: забезпечення організованої форми торгівлі за встановленими правилами, відбір ліквідних інструментів, моніторинг за дотриманням правил з боку учасників торгів, швидкий обіг та розрахунки під час торгівлі, прозорість умов торгівлі, конкурентні засади торгівлі, тощо.

Необхідно зазначити, що в Україні в останні роки біржовий фондовий ринок представлений діяльністю трьох фондових бірж: Українською біржою (УБ), на долю якої у 2022 році приходилось 10%, Фондовою біржою «ПФТС» – 52% , а також фондовою біржою «Перспектива» – 38%. (табл. 1) [1].

Таблиця 1.

Обсяги торгівлі на вторинному ринку на основних вітчизняних фондових біржах у 2022 році, млн грн

	Частка біржі, %	Ринок РЕПО	Строковий ринок	Спотовий ринок	Усього
УБ	10	4193,53	1,42	11221,88	15416,82
ПФТС	52	6856,68	0,00	77044,28	83900,96
ПЕРСПЕКТИВА	38	17320,64	0,00	43919,79	61240,43
Усього		28370,84	5,87	132181,51	160558,22

Джерело: [1]

Отже, фондові біржі є важливою ланкою ринкової економіки та фінансової системи кожної країни, від їх стану та рівня розвитку залежить в цілому вся економічна система країни. Така особливість фондових бірж потребує постійного вдосконалення їх діяльності та інтеграції у світовий фінансовий ринок біржових інструментів.

Використана література:

1. Інформаційна довідка НКЦПФР. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/news/insights/> (дата звернення: 21.04.2023 р.).

Дуда І.А. – здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня, Національний університет біоресурсів і природокористування України
Кириченко А.В. – к.е.н., Національний університет біоресурсів і природокористування України

**ЕЛЕКТРОННА КОМЕРЦІЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ СУЧАСНИХ
ВИКЛИКІВ**

Електронна комерція в Україні є сектором економіки, що швидко розвивається, і має величезний потенціал для зростання. Однак, як і багато інших галузей стикається з низкою викликів та перешкод. Російсько-українська війна мала негативний вплив на багато галузей економіки України, включаючи електронну комерцію. Незважаючи на те, що електронна комерція не є безпосередньо пов'язаною з військовими діями, війна внесла значні зміни до економічної та політичної ситуації в Україні, що вплинуло на роботу інтернет магазинів та торговельних платформ.

Війна призвела до зниження рівня доходів українців та зменшення попиту на товари та послуги, у тому числі й на товари, які можна придбати онлайн. Крім того, війна призвела до значних змін у логістиці та доставці товарів. Деякі області України стали недоступними для доставки через воєнні дії, що ускладнило роботу багатьох онлайн-магазинів. Деякі компанії, у свою чергу, почали працювати на інших ринках та перестали постачати товари в Україну, що також вплинуло на електронну комерцію в державі [1; 2].

Крім того, внаслідок війни та загальної нестабільності в країні багато українців стали менш схильні до здійснення покупок онлайн. Деякі споживачі бояться використовувати онлайн-магазини через побоювання щодо безпеки своїх даних та особистої інформації.

Ще одним викликом з яким стикається електронна комерція в Україні – це високий рівень конкуренції. Незважаючи на те, що на ринку є ще багато можливостей для зростання, він вже досить насичений, і конкуренція між онлайн-магазинами постійно посилюється.

Також важливо наголосити на складності логістики та доставки. В Україні існують проблеми з логістикою та доставкою товарів, що може суттєво ускладнювати роботу електронних магазинів. Незважаючи на це, багато онлайн-магазинів вже почали розвивати власні служби доставки або працювати з логістичними компаніями, щоб поліпшити якість доставки.

Проблема онлайн-безпеки та захисту даних – ще один сучасний виклик електронної комерції. Як і в будь-якій іншій державі, в Україні існує загроза кібератак та крадіжки даних. Тому важливо, щоб онлайн-магазини забезпечували високий рівень захисту своїх клієнтів та їх персональних даних.

Загалом, незважаючи на ці виклики, електронна комерція в Україні продовжує розвиватися та зростати. Онлайн-магазини активно працюють над покращенням своїх послуг, покращенням якості обслуговування та зручності використання платформи, а також впровадженням нових технологій та інновацій.

Використана література

1. Kyrychenko A. V. Development of Ukrainian electronic commerce in the context of the russian-ukrainian war. The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects: Scientific monograph. Riga, Latvia: “Baltija Publishing”, 2022. 1436 p. P. 127-136.

2. Кириченко А. В., Березовська, Л. О. Логістична діяльність у сфері міжнародної електронної комерції. *Економіка та суспільство*. 2021. № 28. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-28-16>

Єфремов А.О. – здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
Херсонський державний аграрно-економічний університет

Бойко Л. О. – к.с.-г.н., Херсонський державний аграрно-економічний
університет

«ЗЕЛЕНА» ЕНЕРГЕТИКА – ПРІОРИТЕТНА ГАЛУЗЬ ЕКОНОМІКИ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

У 2019 р. країни-члени Європейського Союзу прийняли план «Європейський зелений курс» – це план перетворення Європи на перший у світі кліматично нейтральний континент. То ж Україні, як майбутньому члену цього економічного об'єднання, вже зараз слід замислюватися про імплементацію європейських правових норм у національне екологічне законодавство. Одним із важливих проблем в цьому випадку є – виробництво електроенергії і на даний момент відомо найкращий варіант зменшення викидів у повітря у цьому секторі – це «зелена» енергетика, яка базується на відновлювальних джерелах енергії.

Одним із важливих кроків на шляху до стимулювання розвитку відновлювальної енергетики в Україні стало запровадження «зеленого» тарифу, за яким електрична енергія, вироблена на об'єктах електроенергетики з альтернативних джерел енергії закуповується державою за цінами, які є вищими від оптової ціни на енергію, видобуту традиційним способом. Тобто, Уряд країни свідомо створив вигідні умови на ринку «зеленої» енергетики для всіх, хто хоче нею зайнятися [1].

Після проголошення та початку імплементації Європейським Союзом Європейського зеленого курсу (ЄЗК), довготермінової ініціативи з метою досягнення кліматично нейтральної Європи до 2050 року, Україна почала реалізацію амбітних завдань та синхронізуватися з його цілями. Збройна агресія росії проти України на невизначений час зупинила процес синхронізації з ЄЗК, агресор маючи бажання вплинути на Україну економічно, задіяв масштабні ракетні обстріли по об'єктам енергетичної

Міждисциплінарні наукові студії 2023

інфраструктури [2]. Такі атаки призвели до часткових блекаутів, відсутності тепла, води та зв'язку у деяких регіонах країни. Постійні зникнення цих важливих та необхідних енергетичних ланок існування могли значно вдарити по економіці в Україні, витрати додаткових коштів на підготовку до відключень електроенергії.

Для подолання цієї проблеми керівництвом енергетичної галузі було застосовано короткостроковий план регулювання, який показав себе на всі 100% і Україна змогла успішно без значних втрат пройти цю енергокризу. Суть цього плану полягала у тому, щоб підтримати енергетичний сектор наданням обладнання: генераторів, трансформаторів, кабелів, тощо, для того, щоб індустрія і надалі могла відновлюватися.

Проте стало зрозуміло, що саме децентралізована енергетична система має суттєві переваги, яку не зруйнувати ракетними ударами. Це, свого роду, енергетична свобода. Ми бачимо по досвіду Німеччини, зокрема, що при поєднанні вітрових та сонячних станцій на великій території країни загальна генерація відновлюваних джерел енергії (ВДЕ) більш стабільна за рахунок перехресного балансування вітрових електростанцій (ВЕС) та сонячних електростанцій (СЕС) [3].

Президент України у своєму щорічному зверненні до Верховної Ради презентував довготерміновий план регулювання економіки відповідно до Європейського «зеленого» курсу, чітко окреслив, що країна має стати лідером у побудові сучасної «зеленої» енергетики.

Україна може прийняти участь у вирішенні європейських проблем сировинної залежності від росії та технологічної – від Китаю. Зі своїм величезним потенціалом відновлюваної енергії, особливо вітрової, а також розгалуженою мережею газопостачання вона могла б виробляти достатню кількість водню, щоб уможливити країнам ЄС диверсифікувати джерела постачання енергії. Коли у майбутньому Україна стане членом ЄС, вироблений тут водень перестане бути імпортом. Висока культура праці й технічна компетентність при відносно низьких адміністративних витратах на

Міждисциплінарні наукові студії 2023

роботу також дозволили б перенести виробництво вітряків і фотовольтаїсних панелей в Україну швидше, ніж у інші країни ЄС. Це може бути одним із перших етапів реіндустріалізації України в рамках її повоєнної відбудови [4].

Україна успішно пройшла фазу масштабних ракетних обстрілів по енергетичній інфраструктурі і довела, що готова до зміцнення своєї ролі на енергетичному ринку ЄС за рахунок збільшення виробництва «зеленої» енергетики, що зробить країну дедалі міцнішою, більш екологічною та незалежною.

Використана література

1. Зелена енергетика в Україні. Що відбувається? *РБК-Україна*. URL: <https://greenenergy.rbc.ua/page-3/> (дата звернення: 18.04.2023)

2. Зелене відновлення: на яких принципах буде базуватися відбудова України. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/09/14/7146700/> (дата звернення: 18.04.2023)

3. Михайловська С. Світло в кінці тунелю: як можна «згладити» енергетичну кризу. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/01/12/695913/> (дата звернення: 18.04.2023)

4. Заневич М. Європа змінює енергетичну політику. Для цих змін необхідна Україна, *Український тиждень*. URL: <https://tyzhden.ua/ievropa-zminiue-enerhetychnu-polityku-dlia-tsykh-zmin-neobkhidna-ukraina/> (дата звернення: 18.04.2023)

Желуденко І. О. – здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня, Національний університет біоресурсів і природокористування України

Кириченко А.В. – к.е.н., Національний університет біоресурсів і природокористування України

ОСНОВНІ ВИДИ СТРАТЕГІЙ БІРЖОВОЇ ТОРГІВЛІ

Біржова торгівля – це процес купівлі та продажу акцій, облігацій, товарів, валют та інших фінансових інструментів на біржі. Існує безліч

Міждисциплінарні наукові студії 2023

стратегій біржової торгівлі, які можна використовувати задля досягнення прибутку. Вибір стратегії біржової торгівлі залежить від індивідуальних цілей, стилю торгівлі та досвіду інвестора. Деякі інвестори віддають перевагу довгостроковим інвестиціям, оскільки вони зацікавлені в зростанні капіталу протягом тривалого часу і не хочуть проводити багато часу за моніторингом своїх інвестицій. Інші інвестори можуть віддавати перевагу більш активним стратегіям торгівлі, таким як короткострокова торгівля або спекулятивна торгівля.

При виборі стратегії торгівлі важливо враховувати свої особисті цілі та фінансові можливості. Крім того, важливо мати реалістичні очікування своєї стратегії торгівлі. Деякі стратегії можуть бути більш прибутковими, але їх ризики також можуть бути вищими. Не слід забувати, що біржова торгівля завжди пов'язана з ризиком, і інвестори мають бути готові до втрат.

Зрештою, вибір стратегії торгівлі також залежить від досвіду інвестора. Деякі стратегії можуть бути більш складними і вимагати більшого знання та досвіду у сфері торгівлі на біржі. Для новачків у цій галузі краще почати з більш простих стратегій і поступово переходити на складніші, після отримання достатнього досвіду.

Серед основних видів стратегій біржової торгівлі можна виділити: довгострокові інвестиції, короткострокова торгівля, арбітраж, торгівля на основі новин, спекулятивна торгівля [1; 2].

Довгострокові інвестиції: інвестори можуть придбати акції компаній, які, на їхню думку, мають потенціал для довгострокового зростання. Ця стратегія ґрунтується на аналізі фінансових звітів, дослідженнях ринку та інших факторах.

Короткострокова торгівля: трейдери можуть купити та продати акції протягом короткого періоду часу, щоб отримати прибуток від невеликих змін у ціні. Ця стратегія ґрунтується на технічному аналізі графіків цін, обсягів торгів та інших факторів.

Арбітраж: інвестори можуть використовувати відмінності у цінах на однакові активи на різних біржах для отримання прибутку. Ця стратегія заснована на пошуку можливостей для отримання безризикового прибутку.

Торгівля на основі новин: трейдери можуть використовувати новини про компанії, політичні події, економічні показники та інші фактори для прийняття рішень про купівлю та продаж акцій. Ця стратегія заснована на швидкій реакції на новини та аналізі їх впливу на ринок.

Спекулятивна торгівля: трейдери можуть купувати та продавати активи з високим ризиком та високою прибутковістю, такі як опціони, ф'ючерси та деривативи. Ця стратегія ґрунтується на спекуляції про те, як ціни на ринку можуть змінитися.

Кожна з цих стратегій має свої переваги та недоліки, і вибір стратегії залежить від індивідуальних цілей, стилю торгівлі та досвіду інвестора.

Використана література

1. Подсоха А.С. Економічна оцінка використання торгових стратегій на товарному біржовому ринку. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2019. № 3. С. 9-14.

2. Карпенко В.Л. Узагальнена характеристика видів стратегій біржової торгівлі. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2021. № 5. Том 1. С. 163-169.

Зубік Д.В. – здобувач першого (бакалаврського) рівня,

Херсонський державний аграрно-економічний університет

Бойко Л.О. – к.с-г.н., Херсонський державний аграрно-економічний університет

ІННОВАЦІЇ В АГРОБІЗНЕСІ ЯК ЗАСІБ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Повномасштабне російське військове вторгнення в Україну, розпочате 24 лютого 2022 р., щоденно завдає збитки нашій країні у різних сферах
Міждисциплінарні наукові студії 2023

діяльності і найбільше в економіці. Даний факт вимагає розроблення відповідних рішень державними органами управління щодо відновлення економіки України вже сьогодні. Користуючись практикою післявоєнного відновлення країн-учасників другої світової війни, зокрема Японії, Німеччини та Франції, а також досвідом швидкого економічного зростання країн, що входять в склад, так званих «азійських тигрів», можна стверджувати, що саме інновації є одним з ключових факторів стрімкого розвитку.

На наш погляд необхідно використати досвід післявоєнної відбудови Франції. Дану увагу варто приділити тому, що план реконструкції французької економіки будувався не на відновленні довоєнних показників, а на її поступовій модернізації та переоснащенні. Оскільки чинником економічного спаду були не тільки наслідки другої світової війни, але й науково-технологічна відсталість французької економіки. Як приклад, один французький фермер міг забезпечити своєю продукцією п'ятьох споживачів, в той час як американський – п'ятнадцять [1].

Провівши аналогію між досвідом Франції та України ми можемо стверджувати, що відбудова нашої країни не повинна ґрунтуватися на відновленні довоєнного стану промислового і аграрного потенціалу та економіки в цілому. Натомість практика та досвід вищезгаданих країн відображають те, що першим етапом у відновленні економіки є визначення та інноваційний розвиток пріоритетних галузей. Наразі такими галузями за визначенням уряду є:

- 1) military-tech (високотехнологічне озброєння);
- 2) металургія, гірничо-промисловість і машинобудування;
- 3) сільське господарство та харчова промисловість;
- 4) ІТ-галузь [2].

Визначивши агробізнес як одну з пріоритетних галузей економіки які є основою відбудови України, постає потреба забезпечення її сталого розвитку. У цьому випадку є цілий комплекс інновацій. Прикладом таких інновацій є **Міждисциплінарні наукові студії 2023**

застосування сучасних технологій обробітку ґрунту, що мають як позитивні сторони, так і недоліки (Табл. 1). Новочасними інноваціями також є застосування нанотехнологій, супутникових знімків, використання дронів, застосування різного програмного забезпечення, у тому числі штучного інтелекту.

Таблиця 1

Переваги та недоліки сучасних технологій обробітку ґрунту

	Переваги	Недоліки
Full-till (традиційна або класична технологія)	<ul style="list-style-type: none"> - раннє весняне прогрівання ґрунту; - очищення поверхні поля від бур'янів; - наявність техніки в господарствах. 	<ul style="list-style-type: none"> - утворення плужної підшви; - вітрова і водна ерозія ґрунту; - несприятливі умови для життєдіяльності ґрунтової мікрофлори та живих організмів; - прискорена дегуміфікація ґрунту; - весняне висушування ґрунту; - ущільнення ґрунту; - значні витрати палива.
Strip-till (технологія смугового обробітку)	<ul style="list-style-type: none"> - раннє весняне прогрівання ґрунту; - смугове внесення добрив в кореневу зону росту рослин; - зменшення ущільнення ґрунту; - незначні витрати палива 	<ul style="list-style-type: none"> - збільшення кількості мишей на полях; - значні початкові витрати на придбання техніки; - пестицидне навантаження на ґрунт; - необхідна підвищена точність водіння агрегатів.
Mini-till (технологія мінімального обробітку)	<ul style="list-style-type: none"> - раннє весне просушування ґрунту; - наявність техніки в господарствах. 	<ul style="list-style-type: none"> - вітрова і водна ерозія ґрунту; - відносно значні витрати палива
No-till (технологія нульового обробітку)	<ul style="list-style-type: none"> відсутність вітрової і водної ерозії ґрунту; - сприятливі умови для життєдіяльності ґрунтової мікрофлори та живих організмів; - зменшення ущільнення ґрунту; - незначні витрати палива 	<ul style="list-style-type: none"> - збільшення кількості мишей на полях; - пестицидне навантаження на ґрунт; - значні початкові витрати на придбання техніки

Джерело: Сформовано автором за даними [3]

Отже, проаналізувавши досвід післявоєнного відновлення країн-учасників другої світової війни ми можемо впевнено стверджувати, що

ревіталізація економіки України не повинна ґрунтуватися на довоєнному відновленні економічних показників. Агробізнес як одна з пріоритетних сфер є основою відбудови національної економіки. Розвиток аграрної галузі повинен супроводжуватися впровадженням інновацій, зокрема новітніми технологіями, які забезпечують виробництво еко-продукції, а також особливу увагу потребує застосування штучного інтелекту.

Використана література

1. Підоричева І. Післявоєнне відновлення Європи: досвід та уроки для України. *Журнал європейської економіки*. 21.2 (2022). С. 190-207.

2. Свириденко Ю. Уряд робить ставку на розвиток чотирьох пріоритетних галузей, які стануть локомотивом для відновлення української економіки, *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-robyt-stavku-na-rozvytok-chotyrokh-priorytetnykh-haluzei-iaki-stanut-lokomotyvom-dlia-vidnovlennia-ukrainskoi-ekonomiky-iuliia-svyrydenko> (дата звернення: 21.04.2023).

3. Томчук В. В. Перспективи застосування технології strip-till у контексті зменшення антропогенного навантаження на ґрунт. *Slovak international scientific journal*. 2020. Т. 1. № 3. С. 11-20.

Кузнецова Т. Д. – здобувач першого (бакалаврського) рівня,
Херсонський державний аграрно-економічний університет

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ

Виклики сьогодення обумовлюють необхідність переходу від лінійної економіки до циркулярної. Циркулярна економіка охоплює економічні і індустріальні підходи та регенеративні системи широкого спектра, в яких втрати, викиди, відходи, витік енергії та використання первинних ресурсів зводяться до мінімуму за допомогою уповільнення, зациклення і звуження матеріальних і енергетичних потоків. Це досягається за рахунок впровадження інновацій, що орієнтовані на забезпечення довговічності, та

Міждисциплінарні наукові студії 2023

відповідно, тривалому використанні. Досягається це за рахунок використання технічного обслуговування та сервісної підтримки; ремонту; повторного та спільного використання; відновлення, переробки тощо [1].

Циркулярна економіка передбачає безперервний цикл використання продуктів, запасних частин, матеріалів, тощо. Тобто, продукти та матеріали використовуються знову і знову, а не викидаються. Це обумовлює необхідність адаптації сучасних виробників до вимог циркулярної економіки (є необхідним розробити і застосовувати стійкі практики, які будуть приносити користь і споживачам і навколишньому середовищу).

На сьогоднішній день більшість упаковок призначені для одноразового використання, що призводить до великої кількості витраченого матеріалу, який у свою чергу, забруднює навколишнє середовище. Тому, провідні світові бренди вже сьогодні використовують екологічно чисті матеріали при пакуванні, що дозволяє мінімізувати негативний вплив на навколишнє середовище.

До переваг циркулярної економіки більшість науковців відносять: зменшення обсягів ресурсів, що добувається; створення нових робочих місць; зміну споживчих звичок на користь дотримання здорового способу життя; економічне зростання; зменшення кількості відходів, що утворюються. Проте, становлення і розвиток циркулярної економіки пов'язаний із певними труднощами, а саме: відсутність екологічної свідомості (як у постачальників так і у клієнтів); відсутність необхідних навичок у працівників; наявність відходів, які важко переробляються.

Сьогодні виокремлюють сім основних інструментів циркулярної економіки

1. Дизайн майбутнього – це виробництво товарів, в яких традиційні матеріали можна замінити поновлюваними або переробленими, що дозволяє оптимізувати використання ресурсів і зменшує кількість відходів у виробничому процесі. Наприклад, компанія Adidas розробила і випустила у виробництво бігові кросівки, які на 100% виготовлені із перероблених

матеріалів (при їх виробництві використовують один вид матеріалу і не застосовують клей). Таким чином, після використання взуття, його можна переробити для виробництва нової пари. Інша компанія – General Electric – у процесі виготовлення запчастин почала використовувати 3D друк (це забезпечує економію матеріалу).

2. Спільне користування й віртуалізація. На сьогодні ці інструменти є вже звичними для багатьох бізнес-моделей. Так, Uber, BlaBlaCar, Airbnb, музичні стрімінгові сервіси використовують такий підхід. В Україні це бренд Oh My Look!, який трансформувався із сервісу оренди суконь у пропозицію віртуального гардеробу за передплатою. Подібні сервіси успішно працюють у багатьох країнах світу. Серед прикладів: американський Rent the Runway (його навіть називають Netflix-ом суконь) і китайський YCloset.

3. Стратегія «товар як послуга» прагне замінити традиційні моделі продажу товару продажом послуг. Класичний приклад тут – концерн Rolls Royce, який запропонував ринку подібний підхід майже 60 років тому. З послугою «Power-by-the-Hour» компанія пропонує клієнтам з авіа індустрії замість того, щоб купувати авіаційні двигуни – оплачувати їх використання на основі фіксованої ставки за 1 годину роботи. За рахунок такого сервісного підходу на 25% збільшується життєвий цикл двигуна. Ще один приклад – успішний запуск передплати на автомобілі компанією Volvo. Клієнт може обрати модель через сайт і оформити підписку з фіксованим щомісячним платежем. Така модель є альтернативою лізингу або купівлі авто.

4. Повторне використання у виробництві, коли вживані продукти або компоненти стають частиною нових товарів. Так, компанія Canon приймає назад продукцію в кінці життєвого циклу і використовує старі компоненти у нових пристроях, без зниження функціональних характеристик матеріалів. Такий самий підхід втілює і корпорація Dell, використовуючи вживані продукти для виробництва запчастин. А група Michelin щорічно повертає у виробничий процес 17 млн. тон використаних автомобільних шин. Завдяки R&D розробкам вони знову стають цінним матеріалом.

5. Повторне використання у споживанні, коли за допомогою оптимізації обслуговування компанії можуть збільшити життєвий цикл продукту. Наприклад, маркетплейс eBay пропонує відновлені після ушкоджень або браку, але повністю функціональні девайси, на спеціальному сайті за зниженими цінами. Стратегія повторного використання також пропонує продавати і купувати вживані продукти. У Швеції працює цілий супермаркет Retuna, асортимент якого, від меблів до книг, складається із секонд-хенд речей. В Україні працює проект «Кураж базар», який популяризує повторне використання речей, продуктів, тощо.

6. Індустріальний симбіоз і переробка відходів виробництва можуть значно підвищити ефективність бізнесу. Першим прикладом симбіозу в концепції циркулярної економіки вважають проект у місті Калундборг, Данія. Там компаній-учасниць об'єднав принцип взаємодії, коли відходи виробництва одного бізнесу стають ресурсом для іншого. Використання цього принципу дозволяє скорочувати економічні витрати і викиди CO₂. До складу консорціуму входять найбільша нафтопереробна компанія Данії, яка належить енергетичному гіганту Equinor, фармацевтична компанія Novo Nordisk, муніципальна компанія з водо- і тепlopостачання жителям міста, оператор з управління відходами та інші учасники.

В Україні також застосовуються принципи ефективного використання ресурсів у виробничому процесі. Так, компанія «Миронівський хлібопробукт» використовує біогазові комплекси для переробки відходів птахофабрик й отримання енергії. Концерн «Оболонь» постачає агрокомпаніям побічні продукти пивного виробництва, які використовують як корм для тварин. У мережі супермаркетів «Сільпо» встановлюють спеціальні баки рекуперації тепла від холодильного обладнання для гарячого водопостачання.

7. Звичний термін «переробка» також є стратегією циркулярної економіки. Після закінчення життєвого циклу продукту матеріали переробляють безпечним способом. Наприклад, виробник спортивного

Міждисциплінарні наукові студії 2023

взуття Nike майже 30 років тому запустив ініціативу Nike Grind. Старі кросівки, зібрані по всьому світу, використовували як матеріал для виготовлення покриття для спортивних майданчиків [2].

Циркулярна економіка – це економіка майбутнього. Саме її використання дозволить зберегти навколишнє середовище майбутнім поколінням, забезпечити соціальний захист, розвиток територій тощо.

Використана література:

1. Зварич І.Я. Глобальна циркулярна економіка: «економіка ковбоїв» vs «економіка космічного корабля»: монографія. Тернопіль: ВПЦ «Економічна думка ТНЕУ», 2019. 337 с.

2. Нечитайло Д. З чистого аркуша: як працює і чим вигідна циркулярна економіка. <https://www.epravda.com.ua/columns/2020/09/2/664626/>

Ліштван О.О. – здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
Херсонський державний аграрно-економічний університет

Повод Т.М. – к.е.н., Херсонський державний аграрно-економічний
університет

РОЛЬ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАБІЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Найчисленнішою ланкою бюджетної системи України та водночас фундаментом є місцевий бюджет. Склад місцевих бюджетів в Україні, як і в інших країнах, відображає особливості адміністративно-територіального устрою місцевого самоврядування. Згідно із Бюджетним кодексом України, місцеві бюджети – це бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, районні бюджети та бюджети місцевого самоврядування. Бюджети місцевого самоврядування – бюджети територіальних громад сіл, їх об'єднань, селищ, міст (у тому числі районів у містах), бюджети об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом і перспективним планом формування територій громад [1].

Місцеві фінансові органи та головні розпорядники коштів сьогодні, через війну зазнали розбалансованості та стикнулися з багатьма викликами. Кожне прийняте рішення та надана вказівка, повинні бути добре обдуманими та відповідати нормам законодавства, які постійно змінюється. У такий складний час марнування бюджетних коштів неприпустиме, тому всі витрати мають бути ефективними та економними. Перші місяці були складними, тим самим вони вплинули негативно на фінансове та матеріальне становище органів місцевого самоврядування. Не дивлячись на ситуацію в країні, бюджетна стабільність була збережена, звісно не обійшлося без підтримки міжнародних партнерів, але також не малу роль відіграла ефективно проведена реформа децентралізації.

У 2022 році до загального фонду місцевих бюджетів надійшло 398,1 млрд грн, що на 46,2 млрд грн більше порівняно з 2021 роком. Основними доходами загального фонду місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) за 2022 рік були: 272,2 млрд грн - податок на доходи фізичних осіб (ПДФО); 47,2 млрд грн – єдиний податок; 29,6 млрд грн – податок на землю; 7,1 млрд грн – податок на нерухоме майно; 13,1 млрд грн – акцизний податок; 3,3 млрд грн – надходження плати за адміністративні послуги; 12,2 млрд гривень – податок на прибуток підприємств приватного сектору економіки надійшов в обсязі; 13,4 млрд гривень – доходи від інших податків [3].

В окремих регіонах України доходи загального фонду місцевих бюджетів зросли більш ніж на 30%, понад 30%, а саме: Львівська область (+43,2%), Житомирська (+42,0%), Закарпатська (+41,9%), Волинська (+37,7%), Хмельницька (+34,5%), Чернівецька (+33,9%), Івано-Франківська (+31,7%). Значне збільшення доходів у цих районах особливо пов'язане з тим фактом, що більшість внутрішньо переміщених осіб та підприємств мігрували до цих районів із районів, де велися або тривають бойові дії, або з районів, які були чи є тимчасово окуповані [3].

У 2022 році видатки місцевих бюджетів були спрямовані на розв'язання соціальних проблем, таких як допомога ЗСУ, населенню та внутрішньо переміщеним особам, оплата праці бюджетників, обслуговування боргу, соціальні видатки, оплата комунальних послуг та енергоносіїв та інше.

Згідно із законом «Про державний бюджет на 2023 рік», загальний обсяг фінансового ресурсу місцевих бюджетів на 2023 рік становить 605,1 млрд грн, в тому числі: доходи місцевих бюджетів – 420,9 млрд грн (за загальним фондом – 397,5 млрд грн; за спеціальним фондом – 23,4 млрд грн; трансферти з державного бюджету – 184,2 млрд грн) [4].

Під час прогнозування дохідної частини місцевих бюджетів на 2023 рік було враховано:

- статистичні показники, які використовуються при розрахунку прогнозних надходжень податків та зборів, зокрема за 2021 рік. очікувані макропоказники Мінекономіки на 2022 рік та прогнози (попередні) на 2023 рік;
- фактичне виконання дохідної частини бюджету за результатами 2019-2021 років і 5 місяців 2022 року;
- продовження на 2023 рік дії тимчасової норми щодо підвищеного (+4 %) нормативу зарахування податку на доходи фізичних осіб до місцевих бюджетів (крім бюджету м. Києва);
- скасування з 2023 року оподаткування податком на доходи фізичних осіб грошового забезпечення та інших виплат військовослужбовцям;
- періоди дії воєнного стану та ліквідації наслідків збройної агресії проти України [6].

Для рівномірного розподілу податкоспроможності місцевих бюджетів на 2023 рік було виконано горизонтальне вирівнювання згідно з вимогами статей 98 та 99 Бюджетного кодексу України, з урахуванням надходжень податку на прибуток підприємств за період з січня по серпень 2022 року, а також очікуваних надходжень податку на доходи фізичних осіб для обласних бюджетів та бюджетів територіальних громад у 2022 році. Однак, відомості

Міждисциплінарні наукові студії 2023

про кількість облікованих внутрішньо переміщених осіб не були враховані через відсутність відповідної інформації від центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах соціальної політики та соціального захисту населення [2].

За результатами розрахунку у 2023 році: реверсну дотацію до державного бюджету будуть перераховувати 224 місцевих бюджети: 6 обласних бюджетів; 218 бюджетів територіальних громад; базову дотацію з державного бюджету у 2023 році отримають 1172 місцевих бюджети: 7 обласних бюджетів; 1155 бюджетів територіальних громад [5].

З метою забезпечення стабільності під час війни місцеві бюджети відіграють важливу роль. Місцеві органи влади повинні бути готові до надходження несподіваних витрат на забезпечення потреб населення та підтримку військових операцій. Для цього необхідно збільшувати фінансування та залучати додаткові ресурси шляхом розширення податкової бази та підвищення ефективності використання коштів. Окрім того, місцеві бюджети можуть забезпечити стабільність у відновленні економіки та соціальних сфер після завершення війни. Велике значення має підтримка малого та середнього бізнесу, що забезпечує зайнятість населення та виробництво необхідних товарів та послуг.

Отже, місцеві бюджети як основна ланка місцевих фінансів, мають визначальну роль у забезпеченні стабільності під час війни, а також відновленні економіки та соціальних сфер після завершення військових дій. Розумне використання фінансових ресурсів та розвиток ефективної фінансової політики можуть значно покращити стан речей на місцевому рівні та допомогти забезпечити мирний та стабільний розвиток країни.

Використана література

1. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 20.04.2023)

2. Васильєва Н.В., Гринчук Н.М. Місцевий бюджет і фінансове забезпечення об'єднаної територіальної громади: навч. посіб. Київ 2017. 119 с.
3. Довідка щодо виконання доходів загального фонду місцевих бюджетів за 2022 рік. URL: <https://mof.gov.ua/storage> (дата звернення: 20.04.2023)
4. Закон України «Про Державний бюджет України на 2023 рік». *Верховна Рада України. Законодавство України* URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 20.04.2023)
5. Лист від 15.08.2022 № 05110-14-6/17891 «Про особливості складання проектів місцевих бюджетів на 2023 рік». URL: <https://ips.ligazakon.net> (дата звернення: 20.04.2023)
6. Прогнозна оцінка та аналіз основних параметрів виконання місцевих бюджетів у 2023 році. URL: <https://decentralization.gov.ua> (дата звернення: 20.04.2023)

Луцюк О.Л. – здобувач першого (бакалаврського) рівня, Херсонський державний аграрно-економічний університет

РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО ЛІЗИНГУ В УКРАЇНІ

У сучасній науковій літературі та у практиці суб'єктів господарювання лізинг стає дедалі популярнішою категорією. Науковцями лізинг розглядається з юридичної, бухгалтерської та фінансової точок зору. Це обумовлює неоднозначність визначень і підходів до самого поняття «лізинг».

Сьогодні глобалізаційні процеси формуються у контексті розроблення нової моделі світового порядку, яка формується під впливом цивілізаційного розвитку продуктивних сил у результаті домінування інформації та технологій в економічній системі [1]. Це обумовлює зростання кількості транснаціональних компаній, «розмивання» економічних кордонів між країнами, підвищення рівня продуктивності та ефективності праці.

Міжнародні економічні відносини передбачають рух фінансових потоків, які часто представлені у формі лізингових відносин. Саме механізм лізингових відносин є важливим джерелом фінансування як суб'єктів господарювання всередині кожної країни, так і на міжнародному рівні.

В умовах сучасних економічних відносин лізинг є найвигіднішою формою інвестування коштів у техніку та обладнання. До основних переваг цього фінансового інструменту можна віднести його простоту і загальнодоступність (у порівнянні із кредитом). Сьогодні спостерігається ситуація, коли міжнародні лізингові операції для більшості країн стають основним джерелом придбання нового обладнання.

Незважаючи на той факт, що в Україні лізинг почав застосовуватися лише після отримання суверенітету, міжнародні лізингові відносини мали місце ще за часів Радянського Союзу. Так, у період існування СРСР сама командно-адміністративна система не передбачала використання лізингу. Проте, «лізинг» широко застосовувався у сфері зовнішньоекономічних відносин. Так, за угодами міжнародного імпортного лізингу радянські підприємства-лізингодержувачі (які здійснювали зовнішньоторговельні операції) отримували від компаній-лізингодавців із розвинутих капіталістичних країн літаки, вантажні автомобілі, танкери, пасажирські кораблі та інше обладнання [2]. Проте, розвиток міжнародного лізингу до кінця 80-х рр. стримувався за рахунок заборони на операції з іноземною валютою.

Розрізняють два види міжнародного лізингу: експортний та імпортний. При експортному лізингу лізингодержувач є резидентом іншої країни, при імпортному лізингу як нерезидент виступає лізингодавець.

Розвинені країни використовують різні методи і механізми державного стимулювання лізингової діяльності (пільгове оподаткування інвестицій і відкритий доступ до кредитних ресурсів із забезпеченням державою частини позики), що забезпечує підтримку відповідної галузі. Крім того, саме

використання лізингу є ефективним способом реалізації основних засобів для виробників.

В цілому, ринок лізингових послуг в Україні є достатньо розвиненим [3]. Проте, з метою забезпечення розвитку міжнародного лізингу в Україні вважаємо за необхідне:

- наблизити законодавчу базу України до міжнародних норм лізингу;
- запровадити інвестиційні податкові пільги;
- удосконалити регулювання процесів створення лізингових фондів для сприяння лізингу у пріоритетних галузях.

Використана література:

1. Кононенко Л.В., Назарова Г.Б., Шишкіна Т.М. Трансформування міжнародної торгівлі в умовах глобалізації і цифровізації економіки. *Наука і техніка сьогодні*. 2022. № 5 (5). С. 110-121.

2. Галецька Т.І. Лізинг в Україні: історичний аспект виникнення та становлення. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Економіка. 2010. Вип. 15. С. 390-397. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa_2010_15_51

3. Хачатрян В.В., Менчинська О.М. Сучасний стан та тенденції розвитку міжнародного ринку лізингових послуг. *Економічний вісник*. Серія: Фінанси, облік, оподаткування. 2021. Вип. 8. С. 114-125.

Кульпач Х.М. – здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня, Національний університет біоресурсів і природокористування України

Яворська В.О. – к.е.н., Національний університет біоресурсів і природокористування України

ТЕНДЕНЦІЇ МІЖНАРОДНОЇ БІРЖОВОЇ ТОРГІВЛІ

Біржова торгівля у світі пройшла понад тисячолітню історію розвитку. зміна економічних систем та розвиток цивілізації сприяли постійним трансформаційним змінам як торгівлі в цілому, так і біржової, зокрема.

Міжнародна біржова торгівля пройшла тривалу еволюцію різних форм організованої торгівлі. Необхідно зазначити, що торгівля видозмінювалась і свій початок веде від бартерних операцій [1, с. 40-50].

Еволюція усіх форм біржової торгівлі пов'язана з торговими операціями на різні види активів. На початку історії біржова торгівля у більшості країн була напряду пов'язана з торгівлею товарними активами, а саме сільськогосподарськими товарами, зокрема, кукурудзою, пшеницею, соєю, рисом, тощо. Перші товарні біржі були товарними ринками, які збирали на встановлених, відкритих місцях у вигляді базарів, ярмарок, а пізніше аукціонів та бірж [2].

Біржова торгівля з кожним новим століттям набувала широкої популярності і все більш масштабного поширення у центрах торгівлі та логістики [2].

Систематичне удосконалення біржової торгівлі забезпечило постійний перехід на нові технології та розширення кола учасників.

Нині міжнародна біржова торгівля представляє собою розгалужену мережу товарних та фондових бірж, переважно електронної торгівлі строковими інструментами, цінними паперами, тощо.

У сучасних умовах міжнародна біржова торгівля забезпечується у світі на близько 86-ти провідних біржових майданчиках. При цьому, до 10 найбільших бірж в останні роки відносяться переважно американські, азійські та європейські біржі. Обсяги електронної торгівлі на біржах в останні роки значно зросли завдяки можливості участі інвесторів з усього світу [1, с. 58].

Серед найбільш разючих досягнень міжнародної біржової торгівлі став перехід до електронної технології торгівлі – Інтернет-трейдингу.

Починаючи з 70-х років минулого століття міжнародні біржі постійно удосконалювали свої технологічні оснащення і в останні двадцять років почали користуватись переважно електронною технологією торгівлі. Багато сучасних бірж уже навіть не мають торговельних залів, адже у цьому немає

потреби. Більш технологічно розвинута форма біржової торгівлі значно спростила процеси біржової торгівлі та наблизила кінцевих користувачів до біржових котирувань.

Іншою не менш важливою перспективною тенденцією стало об'єднання бірж та універсализація їх торгівлі. Нині біржі мають можливість емітувати свої акції і розміщувати їх на платформах інших бірж, що забезпечує можливість поглинань та укрупнення біржових майданчиків на основі створення біржових альянсів.

Отже, конкурентна боротьба на міжнародному біржовому ринку являється основним рушійним елементом задля забезпечення подальшого розвитку біржової торгівлі на різних товарних та фондових біржових майданчиках у глобальному середовищі.

Використана література

1. Солодкий М.О., Яворська В.О., Рубан Ю.В. Сільськогосподарське хеджування: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: ФОП Ямчинський О.В., 2021. 625 с.

Манько Х. В. – здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня, Національний університет біоресурсів і природокористування України

Кириченко А.В. – к.е.н., Національний університет біоресурсів і природокористування України

РОЗВИТОК ФОНДОВОГО БІРЖОВОГО РИНКУ

Фондовий біржовий ринок один із найбільших і значних ринків у світі на якому здійснюється торгівля акціями та інші цінними паперами. Розвиток цього ринку відбувається під впливом багатьох чинників, включаючи економічну ситуацію у державі, технологічні інновації, регулювання та інші.

Одним із ключових факторів розвитку фондового біржового ринку є зростання економіки. За сприятливих умов інвестори більше схильні інвестувати в акції та інші цінні папери, що призводить до збільшення

обсягів торгівлі на фондових біржах. Крім того, зростання компаній та розвиток нових галузей економіки також сприяє розвитку фондового ринку, оскільки це призводить до появи нових компаній, які можуть стати об'єктом інвестування.

Технологічні інновації також відіграють важливу роль у розвитку фондового біржового ринку. Впровадження нових технологій дозволяє покращити процеси торгівлі та збільшити ефективність ринку загалом. Наприклад, електронна торгівля та використання алгоритмічних систем торгівлі дозволяють здійснювати операції швидше та з меншими витратами.

Регулювання також впливає на розвиток фондового біржового ринку. Ефективне та збалансоване регулювання сприяє підвищенню довіри інвесторів до ринку та покращенню його прозорості та стабільності.

Зрештою, глобалізація та міжнародна інтеграція також впливають на розвиток фондового біржового ринку. Зі збільшенням міжнародної торгівлі та інвестування зростає значимість глобальних фондових бірж, таких як Нью-Йоркська фондова біржа, Токійська фондова біржа, Гонконгська фондова біржа та інші.

Фондовий біржовий ринок України досить молодий та розвивається. Він був створений у 1991 р. і розпочав свою роботу у 1992 р. Однак останніми роками фондовий біржовий ринок України став стикатися з низкою проблем, які ускладнюють його розвиток. Зокрема, низька капіталізація українських компаній, низький рівень ліквідності та проблеми з правом власності обмежують інвестиції та роблять ринок менш привабливим для інвесторів.

Водночас уряд України проводить реформи у фінансовому секторі та намагається створити більш сприятливі умови для інвестування та розвитку фондового біржового ринку. Крім того, існує низка програм та ініціатив, спрямованих на підвищення прозорості та ефективності роботи фондового ринку.

Таким чином, хоча фондовий біржовий ринок України має свої проблеми, він все ж таки має потенціал для подальшого розвитку та залучення інвесторів як з України, так і з-за кордону [1; 2].

Використана література

1. Попадинець І.Р., Гавадзин Н.О., Марків М.М., Григорська Н.О. Перспективи розвитку біржового ринку України в післявоєнний період. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 4 (10). С. 44-55.

2. Третьякова О.В., Харабара В.М., Грешко Р.І. Фондовий ринок України: особливості функціонування в сучасних умовах. *Економіка та держава*. 2020. № 5. С. 103–107.

Осіпова В.С. – здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
Херсонський державний аграрно-економічний університет
Повод Т.М. – к.е.н., Херсонський державний аграрно-економічний
університет

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ ФІНАНСОВИХ ІНСТИТУТІВ

Реалізація майнових, соціально-економічних, політичних функцій органів місцевого самоврядування в частині їх фінансового забезпечення здійснюється через місцеві фінансові інститути. Інститути місцевих фінансів і сьогодні, перебувають у постійному процесі становлення, їх розвиток потребує особливої уваги з боку держави, оскільки розвиток окремих територій є передумовою розвитку держави в цілому. Як наслідок, деякі інститути місцевих фінансів вже сформовані, а інші тільки зароджуються.

Першим серед українських вчених почав вивчати сутність місцевих фінансових інститутів В.І. Кравченко, який у монографії «Місцеві фінанси» детально розкриває їх зміст. Учений розуміє місцеві фінансові інститути як «сукупність норм права, звичаїв, традицій, культурних зразків», з одного

боку, а з іншого – як «сукупність організаційних структур, які забезпечують функціонування місцевих фінансових систем» [1].

Важко не погодитись з твердженням В. І. Кравченка, що тільки за умови, що система місцевих фінансових інститутів матиме не статичну, а динамічну структуру, можна повною мірою використати потенціал місцевих фінансів. Цей же вчений-економіст стверджує, що в Україні формуються такі місцеві фінансові інститути: самостійні місцеві бюджети, позабюджетні, валютні та цільові фонди органів місцевого самоврядування, комунальна форма власності, місцеві податки і збори, комунальний кредит, комунальні платежі, фінанси комунальних підприємств, інститут громадських послуг. [1]

О.П. Кириленко [2], до місцевих фінансових інститутів зараховує: місцеві бюджети, місцеві податки і збори, цільові фонди місцевого самоврядування, місцеві запозичення, комунальний кредит, об'єкти комунальної власності та інші фінансові ресурси, які надходять у розпорядження місцевого самоврядування згідно з чинним законодавством.

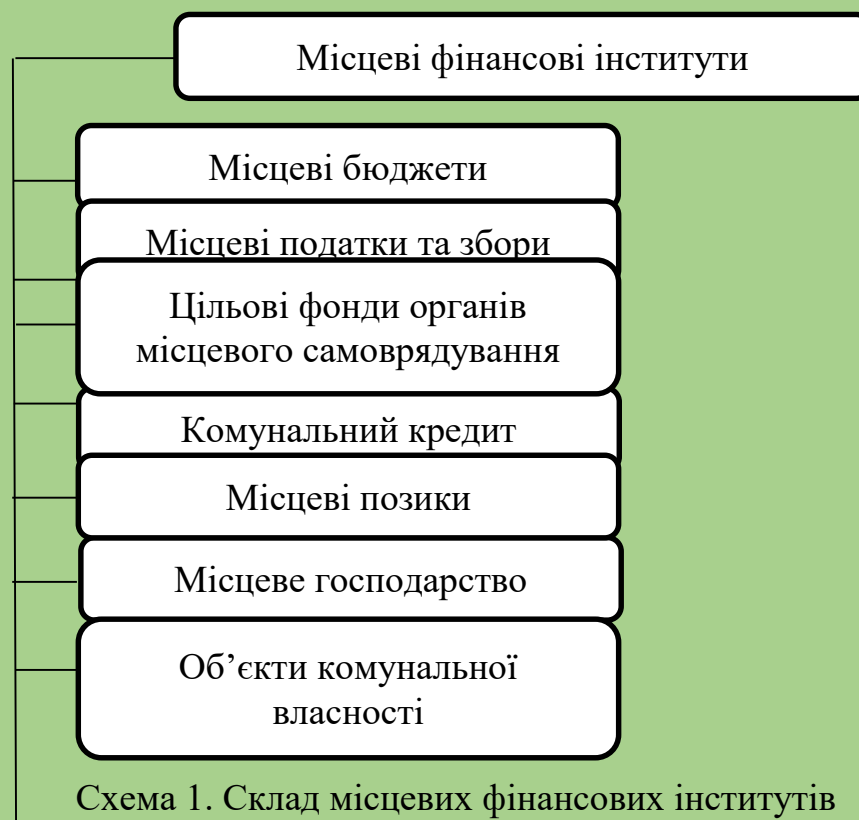
Проаналізувавши склад інститутів місцевих фінансів, які подаються різними науковцями, можна виділити ті з них, з якими погоджуються усі вчені. Це місцеві бюджети, цільові фонди органів місцевого самоврядування, місцеві податки і збори, комунальний кредит.

О.П. Кириленко [2] окремо виділяє інститут місцевих запозичень і об'єктів комунальної власності, а В.І. Кравченко [1] виокремлює інститут комунальної форми власності, комунальних платежів, фінансів комунальних підприємств та інститут громадських послуг.

О.О. Сунцова виділяє такі місцеві фінансові інститути: громадські послуги, самостійні місцеві бюджети, комунальну форму власності, позабюджетні валютні, цільові фонди, фінанси комунальних підприємств [3].

Виділення окремих інститутів у системі місцевих фінансів є доволі умовним, адже авторами не вказано чіткі критерії зарахування тих чи інших суспільних відносин до переліку місцевих фінансових інститутів.

На нашу думку, найбільш достовірним і сучасним є наступний перелік місцевих фінансових інститутів (рис. 1).

Центральне місце у системі місцевих фінансових інститутів займають місцеві бюджети. Згідно з Бюджетним кодексом України, місцевими бюджетами визнаються: районні бюджети та бюджети місцевого самоврядування. Частина доходів місцевих бюджетів обов'язково формується за рахунок місцевих податків і зборів, перелік яких визначений у чинному законодавстві й у даний час включає два місцевих податки (податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, та єдиний податок) і три місцеві збори (збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності, збір за місця для паркування транспортних засобів, туристичний збір).

Ще одним місцевим фінансовим інститутом є цільові фонди органів місцевого самоврядування, практика функціонування яких в Україні є досить суперечливою. У законодавчих актах, які ознаменували відродження місцевого самоврядування (1990–1992 рр.) було передбачено право органів

Міждисциплінарні наукові студії 2023

місцевого самоврядування утворювати і використовувати позабюджетні фонди. У даний час згідно з Бюджетним кодексом України створення позабюджетних фондів органами державної влади, органами місцевого самоврядування та іншими бюджетними установами не допускається. Самостійним інститутом місцевих фінансів є комунальний кредит як сукупність економічних відносин, що виникають між органами місцевого самоврядування, з одного боку, і фізичними та юридичними особами – з іншого.

Найбільш поширеною формою залучення фінансових ресурсів органами місцевого самоврядування є випуск місцевих позик. У зарубіжних країнах практика місцевих запозичень досить поширена, а облігації органів місцевої влади користуються попитом і довірою у населення.

Основу місцевого господарства складають об'єкти комунальної власності. До них належать: рухоме і нерухоме майно, земля, природні ресурси, підприємства, установи та організації, житловий фонд, нежитлові приміщення, заклади культури, освіти, спорту, охорони здоров'я, науки, соціального обслуговування тощо [4].

Першочерговою необхідністю функціонування системи місцевих фінансових інститутів є створення відповідної законодавчої бази з метою надання можливостей мобільності локальним фінансовим системам. Наслідком цього повинен стати процес підлаштування структури надання громадських послуг відповідно до запитів місцевих громад. Тільки в такому випадку система місцевих фінансових інститутів зможе забезпечити реальні важелі територіальним громадам для здійснення самоврядування на відповідних територіях безпосередньо або через створені нею органи місцевого самоврядування.

Використана література

1. Кравченко В. І. Місцеві фінанси України : навч. посіб. Київ: Вид-во «Знання», 1999. 326 с.

2. Кириленко О. П. Місцеві фінанси : підручник. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2014. 448 с.
3. Сунцова О. О. Місцеві фінанси : навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2016. 487 с.
4. Васильєва Н. В., Гринчук Н. М., Дерун Т. М. та ін. Місцевий бюджет і фінансове забезпечення об'єднаної територіальної громади: навч. посіб. Київ. 2017. 119 с.
5. Юнацький М.О. Конспект лекцій з дисципліни «Місцеві фінанси». Кривий Ріг: ДонНУЕТ, 2019. 134 с. URL: http://elibrary.donnuet.edu.ua/1663/1/2019_KL_Yunackiy_Miscevy_finansy.pdf (дата звернення: 15.04.2023).

Остапчук М. О. – здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня, Національний університет біоресурсів і природокористування України

Кириченко А.В. – к.е.н., Національний університет біоресурсів і природокористування України

РОЗВИТОК ТОВАРНОГО БІРЖОВОГО РИНКУ

Товарний біржовий ринок – це ринок, у якому відбувається торгівля товарами, такими, наприклад, як зерно, нафта, метали та інші товари. Цей ринок відіграє важливу роль в економіці, оскільки він забезпечує цінову прозорість та ефективність процесу розподілу товарів.

За даними на кінець 2021 р., в Україні функціонували такі товарні біржі: Українська товарно-сировинна біржа (УТСБ), Електронна товарно-сировинна біржа (ЕТСБ), Українська енергетична біржа (УЕБ), Міжрегіональна біржа з продажу електроенергії (МБПЕ), Українська металургійна біржа (УМБ).

У світі є значно більше товарних бірж. Найбільші та відомі з них: Чиказька товарна біржа (CME Group), Інтерконтинентальна біржа (ICE), Токійська товарно-сировинна біржа (ТОСОМ), Нью-Йоркська товарна біржа

Міждисциплінарні наукові студії 2023

(NYMEX), Шанхайська товарна біржа (SHFE), Лондонська металева біржа (LME), Сінгапурська товарна біржа (SGX), Бразильська товарно-сировинна біржа (B3), Дубайська товарна біржа (DGCX).

Це лише невеликий список із безлічі існуючих товарних бірж у світі. Кількість їх постійно змінюється, оскільки з'являються нові, деякі закриваються чи об'єднуються з іншими біржами.

Розвиток товарного біржового ринку може стимулюватися різними чинниками. Одним із них є покращення технологій та інфраструктури. Біржові операції в даний час відбуваються в режимі онлайн, що збільшує швидкість та ефективність операцій. Також розробка нових фінансових інструментів може стимулювати розвиток ринку, таких як ф'ючерси, опціони та ін.

Ще одним фактором, який може сприяти розвитку товарного біржового ринку, є залучення більшої кількості учасників, включаючи малий та середній бізнес. Це може бути досягнуто шляхом створення більш доступних умов участі в торгах, включаючи зниження порога входу, спрощення процесу реєстрації тощо.

Крім того, регулювання та нагляд з боку державних органів можуть сприяти розвитку товарного біржового ринку, захищаючи інтереси учасників ринку та забезпечуючи прозорість та справедливість у торгівлі.

Нарешті, розвиток товарного біржового ринку може стимулюватися підвищенням інтересу до товарів, які торгуються на ринку. Це може бути досягнуто шляхом проведення освітніх програм та заходів, які допоможуть учасникам ринку краще розуміти особливості товарних ринків та приймати більш обґрунтовані інвестиційні рішення [1-3].

Використана література

1. Дудник О. В., Майборода М. М., Міненко С. І. Стратегічні перспективи розвитку організаційно-технічної складової інфраструктури товарного ринку. *Ukrainian journal of applied economics and technology*. 2021. Volume 6. № 4. С. 175-181.

2. Ніколайчук О. Розвиток біржової торгівлі: сучасний стан та перспективи. *Вісник хмельницького національного університету*. 2022, № 6. Том 2. С. 13-19.

3. Фертікова Т. М. Перспективи розвитку товарної біржової торгівлі в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 23. С. 46-52.

Микитас А.С. – здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
Херсонський державний аграрно-економічний університет

Повод Т.М. – к.е.н., Херсонський державний аграрно-економічний
університет

ПЕРСПЕКТИВИ ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ РЕГІОНІВ

Тема відновлення та перспектив розвитку регіональних фінансів є надзвичайно важливою та актуальною, оскільки війна, та пов'язані з нею форми насильства, серйозно підривають економічну та фінансову стійкість місцевих громад України. Російська агресія зруйнувала багато сільських населених пунктів і цілі міста, економічне становище населення погіршується через вимушене переселення, скорочення і банкрутство підприємств, закриття і переміщення підприємств через постійні обстріли окупаційних сил. У зонах конфлікту занепадають промисловість, туризм та інші сектори економіки, що призводить до зниження доходів місцевих бюджетів і збільшення витрат на безпеку та гуманітарну допомогу.

Війна завжди має серйозні наслідки для регіональної економіки, і відновлення їх, може бути досягнуте за умови правильного планування та ефективного використання наявних фінансових ресурсів. Завдання полягає не лише у забезпеченні фіскальної стійкості, а й у підвищенні якості життя мешканців, створенні нових робочих місць та підтримці підприємництва. Наприклад, відновлення інфраструктури та відновлення економіки міста можуть стимулювати прибутковість місцевого бюджету, а отже, сприяти підвищенню рівня життя населення [1].

Нами були визначені наступні завдання: виявити найбільш ефективні стратегії відновлення регіональних фінансів та забезпечення їх стійкості після війни; оцінити перспективи їх розвитку та знайти шляхи для покращення якості життя населення.

Важливо всебічно переглянути систему збору податків і вдосконалити законодавство та адміністративні механізми, щоб зменшити зловживання та підвищити спроможність бюджету збирати податки [2]. Інвестиції також можуть бути важливим джерелом доходів місцевих бюджетів. Важливо залучати інвесторів, готових вкладати кошти в місцеві проекти та бізнес. Це можна зробити шляхом зниження податків та створення стимулів для інвесторів.

Реформи мають бути спрямовані на підвищення конкурентоспроможності місцевого бізнесу, сприяння розвитку МСП та економічному зростанню. Це може забезпечити нові джерела надходжень до місцевих бюджетів. Місцеві органи влади повинні здійснювати ретельний моніторинг видатків та забезпечувати ефективне використання коштів. Необхідно створити ефективні системи управління та контролю за видатками, щоб зменшити витрати та забезпечити ефективну роботу місцевої влади.

Війна має досить тривалий вплив на місцеві фінанси, тому що знижується податкова база та збільшується потреба відшкодування збитків, але ефективне управління бюджетом може забезпечити стабільність та збереження фінансової стійкості місцевого сектору [3]. Для подальшого регіонального економічного розвитку в Україні нами були визначені наступні напрямки:

1. Модернізація дорожньої мережі, розвиток транспортної інфраструктури та підвищення якості транспортних послуг, модернізація енергетики, розвиток інформаційної інфраструктури тощо.

2. Створення сприятливих умов для розвитку МСП, включаючи підтримку, таку як навчання, консультування, доступ до фінансових ресурсів та ринків.

3. Підвищення конкурентоспроможності туристичних продуктів, розвиток туристичної інфраструктури, підвищення якості та безпеки послуг для туристів.

4. Підвищення інноваційної активності у сферах науки, технологій та підприємництва; створення інноваційних кластерів та технопарків.

З точки зору покращення якості життя населення в зонах конфлікту, можна виділити наступні методи: створення робочих місць через розвиток малого та середнього бізнесу, підтримку ініціатив місцевих громад та розвиток туризму; підвищення стандартів освіти та охорони здоров'я шляхом покращення освітніх та медичних послуг у зонах конфлікту через залучення інвестицій та державну підтримку; покращення соціальної інфраструктури через будівництво та реконструкцію об'єктів, які надають якісні послуги населенню, таких як школи, лікарні, культурні центри, спортивні центри та дитячі садки; відновлення транспортної інфраструктури, зокрема доріг і залізниць, та покращення інформаційних технологій; забезпечення безпеки населення в зонах конфлікту шляхом посилення правоохоронних органів та вдосконалення систем цивільного захисту; захист довкілля та просування екологічно чистих технологій виробництва [4].

Ці методи можуть бути реалізовані через державні програми та ініціативи, спрямовані на підтримку місцевого економічного розвитку та підвищення якості життя в зонах конфлікту. Для підвищення ефективності та успішності цих заходів також важливо залучати місцеві громади та створювати умови для їхньої участі у прийнятті рішень та реалізації проектів.

Загалом можна зробити висновок, що війна серйозно вплинула на місцеві фінанси та економіку, і завданням влади є ефективне відновлення та розвиток постраждалих територій. Для цього важливо використовувати різноманітні стратегії та підходи, такі як розробка та реалізація програм

Міждисциплінарні наукові студії 2023

підтримки малого бізнесу, покращення освіти та охорони здоров'я, розвиток соціальної інфраструктури та підтримка ініціатив місцевих громад. Такі заходи дозволять підвищити якість життя населення та забезпечити сталий розвиток регіону в післявоєнний період. Ефективна співпраця між владою, бізнесом, громадянським суспільством та міжнародними організаціями є запорукою успіху в цих сферах.

Використана література

1. Волохова І.С. Місцеві фінанси та перспективи поглиблення фінансової децентралізації в Україні: монографія. Одеса: Атлант, 2014. 462 с.
2. Жихор О.Б., Кириленко О.П. Місцеві фінанси: підручник. Київ: УБС НБУ, 2015. 579 с.
3. Прогнозна оцінка та аналіз основних параметрів виконання місцевих бюджетів у 2023 році. URL: <https://decentralization.gov.ua> (дата звернення 20.04.2023).
4. Кириленко О.П. Модернізація місцевих фінансів України в умовах економічних і соціальних трансформацій: монографія. Тернопіль: Економічна думка, 2008. 376 с.

Щепетко Б.М. – здобувач першого (бакалаврського) рівня, Херсонський державний аграрно-економічний університет

КОРПОРАТИВНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО: СУТНІСТЬ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ

У процесі дослідження науковцями сутності поняття «підприємництво» у різні періоди часу визначались певні особливості такі як:

- визначення ризику як основної ознаки підприємницької діяльності;
- встановлення інноваційної характеристики підприємницької діяльності;
- підприємницький талант як основа підприємницької діяльності.

При традиційному трактуванні суб'єкту «підприємець» акцентується увага на створенні власного бізнесу. Сучасне трактування більш пов'язується із зв'язком з інноваціями. У визначеннях «підприємництва» дослідники у першу чергу розкривають поняття підприємець і на цій основі визначають сутність підприємництва.

Наприкінці ХХ сторіччя закордоном виникла необхідність підвищення конкурентоспроможності на основі оновлення принципів управління та орієнтації на креативні підходи щодо вирішення проблем на підставі розвитку людського капіталу і максимальної реалізації інноваційного потенціалу. Нові принципи управління привели до формування та реалізації ефективних практик управління людським капіталом на основі корпоративного підприємництва.

Науковці визначають чинники, що обумовили виникнення корпоративного підприємства, зокрема, такі як, розвиток відносин власності, сучасні прояви закону Локка, виклики сталого розвитку, проблеми кадрового забезпечення, що обумовлені зміною поколінь, необхідність подолання інерції менеджменту та прискорення інноваційного розвитку, тощо.

Закон єдності праці і власності трактує людину, як господаря над собою, як володаря власної особистості, своїх дій та праці. Подолання суперечливості між працею та власністю реалізується через розвиток організаційно-правових форм господарювання. Успішним прикладом є реалізація на практиці розвинутих країн участі у власності підприємства працюючих. На сучасному етапі розвитку корпоративних відносин, проявів стагнації і необхідності розв'язання проблем кадрового забезпечення та посилення мотивації найманих працівників саме корпоративне підприємництво покликано усунути ці проблеми.

В міжнародному бізнес-середовищі і українській фаховій літературі термін «корпоративне підприємництво» набув значного поширення, але в практиці господарювання вітчизняних підприємств все ще не знаходить належного розвитку. У вітчизняній літературі має місце неоднозначне

Міждисциплінарні наукові студії 2023

трактування корпоративного підприємництва та співвідношення понять «інтрапренерство» та «корпоративне підприємництво».

Ґрунтовне дослідження зазначеної проблематики здійснено Мисилюк В.С. На підставі аналізу різних підходів до трактування сутності корпоративного підприємництва та організаційних явищ, які асоціюються з ним, цим автором зроблено висновок, що «залежно від сфери, в якій відбувається впровадження підприємницьких ініціатив, виокремлюють корпоративну венчурну діяльність, інтрапренерство та стратегічне підприємництво» [1].

Ми приєднуємось до підходів за якими корпоративне підприємництво визначають як сукупність передумов та відносин, які забезпечують інституційну реалізацію підприємницьких цілей, розроблених у середині існуючої бізнес-організації, в якій керівництвом створюються умови для висування та реалізації новаторських підприємницьких ідей працівників з комерціалізації нових технічних, технологічних та інших досягнень.

Позитивний вплив впровадження корпоративного підприємництва полягає у тім, що працівники, які задіяні, набувають досвід підприємницької діяльності та у подальшому можуть стати власниками нового бізнесу. З іншого боку, підприємство, що залучає до творчої інноваційної діяльності співробітників уникає ситуації за якої незадоволений умовами праці робітник може перетворитись на конкурента.

Проблеми практики оцінки ефективності використання трудового потенціалу негативно впливають на рівень усвідомлення власниками бізнесу та менеджменту необхідності вкладання ресурсів у його розвиток. Найбільш ефективним елементом системи розвитку трудового потенціалу, що забезпечує зростання його якості, є система перманентного навчання. Цей напрям розвитку трудового потенціалу також пов'язаний із розвитком інноваційного потенціалу в межах реалізації системи чи окремих елементів корпоративного підприємництва [2].

На рівні суб'єкта господарювання є доцільним розглянути стан та визначити перспективи корпоративного підприємництва спрямованого на утримання та розвиток корпоративних підприємств, підтримку та реалізацію їхніх внутрішніх підприємницьких ініціатив.

Використана література

1. Мислюк В.С. Співвідношення концепцій «підприємство», «інтрапренерство» та «корпоративне підприємство». *Економіка та управління підприємствами*. Випуск 54. 2020. С. 119-125.

2. Савченко, В., Кононенко, Л., & Карнаушенко, А. (2023). ORGANIZATIONAL ENSURING THE DEVELOPMENT OF LABOR POTENTIAL OF BUSINESS STRUCTURES AS A COMPONENT OF STRATEGIC MANAGEMENT. *Modern Engineering and Innovative Technologies*, 4(25-04), 117–122.

НАУКОВА СТУДІЯ З ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ

Лопушенко І.П.- здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
Херсонський державний аграрно-економічний університет
Шепель І.В. – к.е.н., Херсонський державний аграрно-економічний
університет

ГУМАНІТАРНА ДОПОМОГА: ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ, ДОКУМЕНТУВАННЯ, ОБЛІК ТА ОПОДАТКУВАННЯ

Нормативне-правове регулювання та здійснення гуманітарної допомоги регламентується Законом України «Про гуманітарну допомогу» [1], «Про благодійну діяльність та благодійні організації» [2], Податковим Кодексом України та окремими постановами КМУ [3]. Україна цінує гуманітарну допомогу від іноземних держав від країн партнерів та міжнародних організацій. Крім грошової допомоги на постійній основі держави передають необхідні речі, гігієнічні засоби, медикаменти, медичне обладнання для лікарень, генератори. Допомога в енергетичній сфері була направлена після здійснення масованих обстрілів об'єктів критичної інфраструктури України.

Для того, щоб отримати гуманітарну допомогу може бути складено Запит/звернення/прохання про надання гуманітарної допомоги з вказанням якого конкретно і в якій кількості. Але облікова служба, повинна зрозуміти, що такий запит не є первинним документом, не існує типової форми такого документу. Доцільно скласти такий Запит/звернення/прохання на фірмовому бланку, де є всі реквізити ГО; вказати перелік потрібної допомоги (це може бути перерахуванням найменування ТМЦ, кількість; вказати напрями використання допомоги (в яким областях, районах буде видаватися, на які категорії громадян буде розповсюджуватися).

Акт приймання-передачі матеріальних цінностей (гуманітарної
Міждисциплінарні наукові студії 2023

допомоги) не є типовою формою, тому Громадські організації повинні вказати в ньому всі обов'язкові реквізити первинного документу. Також документами, які додаються до інвойсу, або Акту приймання-передачі матеріальних цінностей (гуманітарної допомоги) може бути митна декларація, міжнародна товарно-транспортна накладна.

Оприбуткування автомобіля, в якості гуманітарної допомоги, має свої особливості:

1. Потрібно на підставі заяв власників і митних декларацій здійснити державну реєстрацію в сервісних центрах МВС (п. 28 Порядок 1388) [4].

2. Згідно постанови КМУ №190 на період воєнного стану зареєструвати автомобіль можна бути протягом 90 днів (а не 10 за стандартною процедурою) після завершення війни [5].

3. При оприбуткуванні автомобіля слід користуватися Наказом № 298 «Про порядок обліку гуманітарної допомоги» [6].

Савчук Т. рекомендує «відображати господарські операції наступним чином: а) Д-т 10 «Основні засоби» К-т 424 «Безоплатно одержані необоротні активи» – надходження безоплатних основних засобів у вигляді гуманітарної допомоги; б) Д-т 23 «Виробництво» К-т 131 «Знос необоротних активів» – нарахування амортизації у джерела формування витрат; в) Д-т 424 «Безоплатно одержані необоротні активи» К-т 745 «Дохід від безоплатно одержаних активів» (в сумі нарахованої амортизації)» [7].

ПКУ визначає що «до особливих набувачів гуманітарної допомоги належать: ЗСУ, Національна гвардія України, СБУ, Служба зовнішньої розвідки України, Державна прикордонна служба України, МВС України, Управління державної охорони України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, добровольчі формування територіальних громад, інші утворені відповідно до законів України військові формування, їх з'єднання, військові частини, підрозділи, установи або організації, що утримуються за рахунок коштів державного бюджету, для потреб забезпечення оборони держави, центральний орган виконавчої влади,

що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, сил цивільного захисту та/або заклади охорони здоров'я державної, комунальної власності, та/або структурні підрозділи з питань охорони здоров'я обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій» [3]. Крім організації документального оформлення гуманітарної допомоги громадські організації повинні знати особливості оподаткування згідно діючого законодавства, які ми згрупували в табл. 1.

Таблиця 1

Особливості оподаткування гуманітарної допомоги*[3].

Податок	Нормативне регулювання
Податок на додану вартість	197.11. ПКУ Звільняються від оподаткування операції з: - ввезення на митну територію України майна як гуманітарної допомоги, наданої згідно з нормами Закону України «Про гуманітарну допомогу». Стаття 197. Операції, звільнені від оподаткування. 197.1.15. надання благодійної допомоги, зокрема безоплатне постачання товарів/послуг благодійним організаціям, утвореним і зареєстрованим відповідно до законодавства, а також надання такої допомоги благодійними організаціями набувачам
Податок на прибуток	Не є платниками податку неприбуткові організації, які створені і діють у порядку та на умовах, встановлених п.133.4 ПКУ. Однак, на період дії правового режиму воєнного чи надзвичайного стану, згідно з п.63 підрозділ 4 розділ XX «Перехідні положення» ПКУ, не вважається порушенням вимог п.133.4 ПКУ передача майна, надання послуг неприбутковою організацією, використання доходів (прибутків) неприбуткової організації для фінансування видатків не пов'язаних з реалізацією мети та напрямів діяльності, визначених її установчими документами за умови, що таке майно, послуг надаються на користь особливих набувачів.

Згідно ПКУ п.133.4 ст. 133 встановлено, що Громадські організації, які мають статус неприбуткових організації, та які внесені в Реєстр

неприбуткових організацій не сплачують податок на прибуток. Також згідно ст. 197.11. звільняються від оподаткування операції з ПДВ при ввезення на митну територію України майна як гуманітарної допомоги. Громадські організації повинні знати, що за нецільове (незаконне з метою отримання прибутку) використання гуманітарної допомоги виникає адміністративна та кримінальна відповідальність, яка визначена штрафами, виправними роботами, обмеженням волі, позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, а також конфіскацією майна.

Використана література:

1. Про гуманітарну допомогу: Закон України від 22 жовтня 1999р. № 1192-XIV. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#Text> (дата звернення: 20.03.2023 р.)

2. Про благодійну діяльність та благодійні організації в редакції від 11 грудня 2022 № 5073-VI. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text> (дата звернення: 10.03.2023 р.)

3. Податковий Кодекс України. Закон України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 14.03.2023 р.).

4. Про затвердження Порядку державної реєстрації (перереєстрації), зняття з обліку автомобілів, автобусів, а також самохідних машин, сконструйованих на шасі автомобілів, мотоциклів усіх типів, марок і моделей, причепів, напівпричепів, мотоколясок, інших прирівняних до них транспортних засобів та мопедів. Постанова КМУ 1388 від 07.09.1998. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1388-98-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.04.2023 р.).

5 Про внесення змін до порядків, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 7 вересня 1998 р. № 1388 і від 11 листопада 2009 р. № 1200. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/190-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 07.04.2023 р.).

6. Про порядок бухгалтерського обліку гуманітарної допомоги № 298. *Міністерство фінансів України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0915-99#Text> (дата звернення: 08.04.2023 р.).

7. Савчук Т. Благодійна допомога, що отримується платниками податку на прибуток. Нюанси бухгалтерського обліку та ризики оподаткування. URL: <https://id-legalgroup.com/blog/blahodijna-dopomoha-shcho-otrymuetsia-platnykamy-podatku-na-prybutok-niuansy-bukhhalterskoho-obliku-ta-ryzyky-opodatkuvannia-tetiana-savchuk-audytor-id-legal-group/> дата звернення: 18.04.2023 р.)

Могильна Е.Є. - здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня,
Херсонський державний аграрно-економічний університет
Скрипник С.В. – д.е.н., Херсонський державний аграрно-економічний
університет

СПЕЦИФІКА ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО БІЗНЕСУ

З впровадженням в життя суспільства комп'ютерних технологій сучасна економіка набула рис комп'ютерного простору, в якому вона постійно функціонує і поступово перетворюється на цифрову економіку. Цифрова економіка впливає на всі сфери соціального та професійного життя людей, зокрема підприємництва в електронному бізнесі. Відмінні характеристики електронного бізнесу зводяться, на наш погляд, до двох складових: цифрового способу подання інформації та передачі цієї інформації по провідним та бездротовим глобальним комп'ютерним мережам (насамперед, по мережі Інтернет, як найбільш розвиненій інфраструктурі).

Ефективне нормативно-правове регулювання діяльності електронного бізнесу є суттєвою конкурентною перевагою підприємств цього бізнес-сектору, що виявляється у сформованій законодавчо-нормативній базі (рис. 1).

Рис. 1. Рівні законодавчого регулювання електронного бізнесу (за [1, 2])

Електронне ведення бізнесу, як сфера ділової діяльності, включає електронний документообіг, електронну систему платежів та електронну торгівлю. Тож приділимо увагу специфіці електронного документообігу, що є важливим для ведення бухгалтерського обліку і оподаткування.

Щоб вести електронний документообіг, мають виконуватися дві умови:

1. Документи мають бути підписані електронним підписом, тобто аналогічно, як це здійснюється при додачі форм звітності.
2. Пересилати документи має оператор електронного документообігу.

Наразі господарюючі суб'єкти та фізичні особи дуже часто відмовляються від паперового документообігу та переходять на електронний.

Тим більше, що основна кількість кадрових та бухгалтерських програм вміють формувати документи відповідно до встановлених вимог.

Найочевиднішою перевагою використання для підприємства електронного документообігу є можливість щасливо уникнути безлічі проблем, практично неминучих за традиційної паперової формі діловодства. Внутрішній електронний документообіг забезпечить оперативну передачу первинки до бухгалтерії, а згодом і до контролюючого органу, крім того, зберігання таких файлів. У результаті це значно спростить роботу бухгалтера та заощадить гроші компанії.

Важливим аспектом специфіки електронного бізнесу є нові моделі одержання доходів, що необхідно враховувати в обліку і оподаткуванні.

До основних секторів, у яких активно функціонують нові бізнес-моделі, засновані на використанні інформаційних технологій, відносяться: роздрібна торгівля товарами, послугами та результатами інтелектуальної діяльності; фінансові послуги; освіта виробництво; транспорт та логістика; засоби масової інформації.

Зокрема, електронна комерція, як частина електронного бізнесу, має особливе значення в інтересах оподаткування. Електронна комерція включає такі компоненти як: електронний обмін інформацією (Electronic Data Interchange, EDI), електронний рух капіталу (Electronic Funds Transfer, EFT), електронна торгівля (e-trade), електронні гроші (e-cash), електронний маркетинг (e-marketing), електронний банкінг (e-banking), електронні страхові послуги (einsurance). Для вказаних моделей характерний особливий спосіб отримання доходів. Цю особливість необхідно розуміти та враховувати як у веденні бухгалтерського обліку, так і в оподаткуванні.

Здатність податкових органів здійснювати повноцінний та ефективний податковий контроль є одним із ключових завдань у сфері оподаткування. Є ряд проблем, пов'язаних із здійсненням податкового контролю електронного бізнесу. Вони мають специфічні, властиві тільки їм особливості, тому процес підвищення ефективності податкового контролю електронного бізнесу передбачає послідовність заходів та рекомендацій, спрямованих на збільшення збирання

податків.

Вирішення вищевказаних проблем можливе лише в рамках комплексного підходу, включає в себе не тільки діяльність у галузі вдосконалення податкового законодавства, а також впровадження в діяльність податкових органів цифрових технологій для підвищення якості здійснення податкового контролю.

Використана література:

1. Тополевський Р.Б., Дзюбіна А.В., Дзюбіна К.О. Правові засади ведення електронного бізнесу в Україні у контексті юридичної футурології. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 2. С. 44-47.

2. Задорожний З. Електронна комерція в Україні: дискусійні аспекти нормативно-правового регулювання. *Вісник Економіки*, 2017, № 1, с. 119-126
URL: <http://visnykj.wunu.edu.ua/index.php/visnykj/article/view/737/748>

Сложинська С.С. – здобувач вищої освіти початкового (короткого циклу) рівня, Херсонський державний аграрно-економічний університет
Сакун А.Ж. – к.е.н., Херсонський державний аграрно-економічний університет

ЗВІТ ПРО УПРАВЛІННЯ – ЗМІНИ В ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Українським підприємствам доводиться готувати велику кількість різноманітних звітів і витратити на це багато часу та зусиль. Тому не дивно, що одного разу новина про появу чергового звіту в середовищі підприємців і бухгалтерів була сприйнята, м'яко кажучи, без ентузіазму. За кордоном накопичено чималий досвід формування звітності, детально опрацьована і продовжує вдосконалюватися нормативно-правова база, в переважній більшості розвинених країн світу обов'язковим є складання звітності відповідно до Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) [1].

Звіт про управління – новий для України звіт, який з'явився внаслідок гармонізації українського бухгалтерського обліку з європейським. В ЄС
Міждисциплінарні наукові студії 2023

складання звіту про управління регламентується Директивою 2013/34/ЄС. Звіт про управління – це піднесена до рангу законодавчої вимоги можливість розповісти про своє підприємство не лише українцям, а й цілому світові[2].

Закон України [3] вказує: «звіт про управління – документ, що містить фінансову та нефінансову інформацію, яка характеризує стан і перспективи розвитку підприємства та розкриває основні ризики і невизначеності його діяльності». Метою цього звіту є саме доповнення річної фінансової звітності необхідною інформацією, яка повинна містити достовірний огляд розвитку, діяльності та стану, а також опис основних ризиків і невизначеності у роботі підприємства.

По суті, звіт про управління є візитівкою підприємства, зокрема для інвесторів, і його складання не повинно лягти суто на плечі бухгалтерської служби. Доцільно залучити адмінперсонал, HR, PR-служби, фінансистів, юристів та інших.

Повномасштабні військові дії на території України внесли корегування нормативно – законодавчої бази, а саме, Закон України [4] окреслив нові вимоги:

- Звіт про управління – подається разом з фінансовою звітністю в порядку та строки, встановлені законом;
- конкретизували зобов'язання суб'єктів господарювання та зобов'язали оприлюднювати разом з річною фінансовою звітністю не тільки аудиторський звіт, а й Звіт про управління. Зауважимо, що термін оприлюднення річної фінансової звітності разом з аудиторським звітом співпадає з термінами оприлюднення Звіту про управління;
- зобов'язують перелічених вище суб'єктів господарювання:
  - мати діючий веб-сайт або веб-сторінку;
  - оприлюднювати не тільки річну фінансову звітність (консолідовану фінансову звітність) разом з аудиторським звітом, а й іншу інформацію, а саме звіт про управління (консолідований звіт про управління) та звіт про

платежі на користь держави (консолідований звіт про платежі на користь держави);

- зберігати на вебсайтах оприлюднену річну фінансову звітність та консолідовану фінансову звітність у повному обсязі разом з аудиторськими звітами не менше шести років.

Відповідно до нових вимог Закону України № 996 терміни оприлюднення наступні (табл.1).

Таблиця 1

Терміни подання Звіту про управління

до 30 квітня року, що настає за звітним періодом, зобов'язання стосуються:	до 1 червня року, що настає за звітним періодом, зобов'язання стосуються:
<ul style="list-style-type: none"> • підприємств, що становлять суспільний інтерес (крім великих підприємств, які не є емітентами цінних паперів), • публічних акціонерних товариств, • суб'єктів природних монополій на загальнодержавному ринку, • суб'єктів господарювання, які здійснюють діяльність у видобувних галузях. 	<ul style="list-style-type: none"> • великих підприємств, які не є емітентами цінних паперів, • середніх підприємств; • материнських підприємств великої групи, які не належать до категорії великих підприємств (крім суб'єктів інвестиційної діяльності, які не складають консолідовану фінансову звітність відповідно до міжнародних стандартів) -стосовно річної консолідованої фінансової звітності, складеної за міжнародними стандартами, разом з аудиторським звітом, консолідованим звітом про управління, • материнських підприємства, які одночасно є дочірніми підприємствами та відповідно до вимог національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку або міжнародних стандартів не подають консолідовану фінансову звітність – стосовно річної консолідованої фінансової звітності свого материнського підприємства разом з аудиторським звітом та консолідованим звітом про управління.

За порушення порядку оприлюднення фінансової звітності або консолідованої фінансової звітності разом з аудиторським звітом передбачені штрафні санкції, відповідно до вимог Статті 16316 КУАП у розмірі від:

- від 1 000 до 2 000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, тобто від 17 000 грн. до 34 000 грн. за перше порушення;
- від 2000 до 3000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, тобто від 34000 грн. до 51000 грн. за повторне порушення.

Якщо дивитися зі сторони норм НП(С)БО 1, Звіт про управління не належить до складу фінансової звітності. Отже, це самостійний звіт зі своєю історією й метою, який подається разом із річною фінансовою звітністю [5].

Незважаючи на різноманіття та обсяг інформації, яку подають у складі звіту про управління, можна виділити такі основні моменти:

1) Звіт про управління можна використовувати як платформу для додаткового трактування фінансової звітності, також туди можна включати інформацію, яка з тих чи інших причин не була висвітлена в межах фінансової звітності;

2) у звіті велика увага приділяється стратегії та ризикам: в умовах невизначеності користувачам вкрай важливо ухвалювати рішення, розуміючи, які напрями планує розвивати підприємство та що може йому завадити;

3) не останнє місце у звіті посідає також інформація щодо соціальної відповідальності: як компанія дбає про працівників, навколишнє середовище тощо.

Використана література

1. Сакур А.Ж. Глобалізація світової економіки та розвиток бухгалтерського обліку. *Актуальні аспекти розвитку підприємств аграрної сфери: облік, аудит та оподаткування*. Херсон, 2018. С. 42-43 URL: www.ksau.kherson.ua

2. Директива 2013/34/ЄС Європейського Парламенту та Ради про щорічну фінансову звітність, консолідовану фінансову звітність та пов'язані **Міждисциплінарні наукові студії 2023**

з ними звіти певних типів компаній, що вносить поправки до Директиви 2006/43/ЕС Європейського Парламенту та Ради та скасовує 78/660/ЕЕС і 83/349/ЕЕС. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU13169.html

3. Закону України № 996-XIV від 16.07.1999 р. «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>

4. Закону України № 2435-IX від 19.07.2022 р. «Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2435-20#Text>

5. Національне положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73. URL: zakon.rada.gov.ua/go/z0336-13.

Чернега К.М. - здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
Херсонський державний аграрно-економічний університет
Коваль С.В. – к.е.н., Херсонський державний аграрно-економічний
університет

МЕТОДИ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ ВИТРАТ У ВИРОБНИЦТВІ ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА

Зазвичай суб'єкти господарювання намагаються отримати якомога більший дохід від своєї діяльності, а отже прагнуть не тільки продати свій товар за максимально високою ціною, а й скоротити свої витрати на виробництво й реалізацію продукції. Тому однією з важливих функцій підприємств є мінімізація витрат виробництва. Облік виробничих затрат повинен бути організований так, щоб існувала можливість оперативна впливати на зниження собівартості, встановлювати фактори, які впливають на рівень собівартості і виявляти додаткові резерви її зниження [1, с. 123].

Визначення оптимального поєднання основних і допоміжних галузей, сільськогосподарських підприємств вимагає формування відповідного

Міждисциплінарні наукові студії 2023

виробничого потенціалу на основі досягнень науково-технічного прогресу з метою підвищення ефективності його функціонування, що передбачає в сільському господарстві не просто використання техніки, а й прогресивних технологій. Дуже важливо забезпечувати максимальну кількість необхідних засобів виробництва саме в критичні строки з тим, щоб виконати всі роботи в оптимальний період і не допустити втрат врожаю. У зв'язку з тим, що відтворення в аграрному секторі економіки обумовлене природними процесами, роботи технологічного циклу з вирощування сільськогосподарських культур розподілені протягом усього року з інтервалами, які визначаються природою, причому природні фактори значно коригують календарні плани проведення сільськогосподарських робіт [4, с. 745].

Перелік і склад статей калькулювання виробничої собівартості продукції (робіт, послуг) підприємство встановлює самостійно. Витрати виробництва характеризують спожиті в процесі виробництва засоби виробництва, які втілюють у собі оплату праці, з відповідними на неї нарахуваннями, сировину, матеріали, амортизацію основних засобів, працю працівників, зайнятих у процесі виробництва. Підприємства їх групують, виходячи із потреб управлінського персоналу для прийняття рішень у ході операційної діяльності та з метою обліку і контролю витрат (табл. 1).

Відповідно до Плану рахунків та Інструкції №291 суб'єкти господарювання для узагальнення інформації про витрати на виробництво продукції (робіт, послуг) використовують рахунок 23 «Виробництво», до якого можуть бути відкриті окремі субрахунки для обліку за видами виробництва. У сільськогосподарському виробництві для потреб обліку витрат і визначення собівартості продукції та прийняття управлінських рішень використовують різні методи.

Групування витрат виробництва продукції (робіт, послуг)

За місцем виникнення витрат на виробництво продукції	За цехами
	За дільницями
	За службами та іншими структурними підрозділами
За видами продукції	Витрати на вироби
	Групи однорідних виробів
	Типові зразки виробів
	Валову, товарну, реалізовану продукцію
За способом перенесення вартості на продукцію	Витрати прямі
	Витрати непрямі
За ступенем впливу обсягу виробництва на рівень витрат	Витрати умовно-постійні
	Витрати умовно-перемінні
За календарним періодом	Витрати поточні
	Витрати одноразові
За видами витрат	Витрати за економічними елементами
	Витрати за статтями калькуляції

Нормативний облік витрат на виробництво продукції рослинництва, що ґрунтується на вартісних показниках, доцільно перш за все використовувати на великих сільськогосподарських підприємствах, які забезпечені комп'ютерною технікою, відповідними програмами і фахівцями, що дозволяє періодично оновлювати рахунки. Підприємствам, які не мають такого забезпечення, доцільно використовувати метод визначення нормативних витрат, що ґрунтується на залученні енергетичних показників. Метод дещо поступається першому точністю розрахунків, але вирішує проблему пошуку показників оцінки довгострокового використання [3, с. 18].

Для обліку і контролю відхилень витрат пропонуємо використовувати Відомість аналітичного обліку відхилень витрат від встановлених планів. Облік відхилень ведеться по кожному виду витрат, зазначаються винні особи, причини і місця їх виникнення. Для організації синтетичного і аналітичного

Міждисциплінарні наукові студії 2023

обліку витрат і виходу продукції рослинництва за різних форм господарювання, організації праці та її оплати, а також з метою впровадження запропонованої постановки обліку і документообігу за системою «директ-костинг» у поєднанні з попроцесно-нормативним методом виробничого обліку, пропонуються такі реєстри бухгалтерського обліку: виробничий звіт структурного підрозділу; зведений виробничий звіт по структурних підрозділах; відомість аналітичного обліку відхилень витрат від встановлених планів. Документообіг управлінського обліку, контролю витрат і виходу продукції рослинництва за системою «директ-костинг» у поєднанні з попроцесно-нормативним методом [2, с. 28].

Запропоновано основні напрями підвищення ефективності виробництва продукції рослинництва та визначення її собівартості: забезпечувати своєчасний контроль за використанням ресурсів, формувати цілісну і достовірну інформацію, необхідне державне управління в галузі, внесення коректив в почерговість сівозмін, а також застосування сучасних комплексних екологічно надійних технологій.

Використана література

1. Варченко О.М., Свиноус І.В., Іванова Л.С. Методичні підходи до управління витратами сільськогосподарських підприємств. *Агросвіт*. 2020. № 12. С. 121-128.
2. Васін Ф.П. Системи організації управлінського обліку: стандарт-кост, нормативний облік, директ-кост. *Бухгалтерський вісник*, 2006. №4. С.26-34.
3. Костякова А.А. Методи обліку витрат у рослинництві. *Облік і фінанси*. 2017. № 2. (76). С. 13-20.
4. Собченко А.М. Особливості організації обліку витрат на виробництво продукції рослинництва. *Економіка і суспільство*. 2016. Вип. 2. С. 744-748.

ВИКЛИКИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ЗМІН

Бочкарьова К. С. – здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня, Херсонський державний аграрно-економічний університет

ВАЖЛИВІСТЬ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ГАЛУЗІ У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ЗМІН

В умовах сучасних динамічних соціальних змін інтенсивно розширюються функції професійно-технічної освіти, відбувається її трансформація в професійну освіту, що відповідає світовим освітнім тенденціям – освіти впродовж життя. Стратегія розвитку цієї освітньої галузі визначається, зокрема, необхідністю адаптації до демократичних і ринкових перетворень у суспільстві, що зумовлено входженням України в європейський і світовий освітній та інформаційний простір.

Інтенсифікація глобалізаційних процесів, виникнення нових викликів і ризиків у розвитку світової економіки актуалізує питання щодо необхідності ефективного формування професійної компетентності у майбутніх фахівців економічної галузі, з метою здійснення важливих перетворень у соціально-економічному розвитку, входження на гідних засадах у світовий економічний та освітній простір тощо. У цьому контексті особливого значення набуває оновлення системи вищої освіти, адже наша країна особливо потребує кадрів з фундаментальною економічною підготовкою, здатних критично осмислити сучасний позитивний досвід ринкового господарювання й адаптувати його до вітчизняних реалій з метою формування ефективної соціально-економічної політики, забезпечити врахування цілей сталого розвитку у процесах

стратегічного планування й управління та активно сприяти їх практичній реалізації.

Проаналізувавши та систематизувавши наукові доробки вчених (О. Дубасенюк, Г. Дуда, О. Коваленко, О. Ковальова, О. Локшина, О. Овчарук, В. Ягупов та ін.) та враховуючи компетентнісний характер сучасної освіти з'ясовано, що процес становлення компетентнісної освіти умовно можна поділити на три етапи: перший (1960–1970 рр. ХХ ст.) – виникнення, другий (1970–1990 рр. ХХ ст.) – формування, третій (середина 90-х рр. ХХ ст. – сьогодні) – впровадження й вдосконалення. Метою компетентнісної освіти є формування конкурентоздатної особистості шляхом навчання «від результату» з орієнтацією на знання, вміння, навички, ставлення, мотивацію, цінності, реалізацію способів діяльності, а сутністю – інтеграція інтелектуального та навичкового складників діяльності, проєктування життєвих ситуацій і формування навичок творчого використання знань для вирішення будь-яких професійних завдань. Упровадження компетентнісного підходу в освітню практику України зумовлено зовнішніми та внутрішніми чинниками. Компетентнісна освіта актуалізує практичний складник навчання й забезпечує вищу якість підготовки фахівців, оскільки чітко виражена в комплексі всебічної універсальної підготовки: індивід – особистість – фахівець-професіонал [2].

Визначаючи формування професійної компетентності В. Федина зазначає, що це процес, що триває протягом усього професійного становлення; його основними етапами є: формування професійних намірів і спрямованості, професійна підготовка, професіоналізація. Зокрема, етап формування професійних намірів і спрямованості здійснюється шляхом психологічної та професійної адаптації студентів до майбутньої діяльності; етап професійної підготовки – шляхом оволодіння загальними та спеціальними знаннями і вміннями; етап професійного становлення – шляхом набуття професійного менталітету і високоякісного виконання професійної діяльності [3].

Л. Гаврутенко наголошує, що у процесі навчання увагу студентів економічних спеціальностей потрібно спрямовувати на їхню подальшу професійну підготовку, яка передбачає формування:

- самовизначення – уміння виробляти свої позиції в житті; формувати власний світогляд, уміння ставити і виконувати поставлені перед собою завдання;
- самореалізації – утвердження себе як особистості; розвиток творчих здібностей (наукових, художніх, організаційно-комунікативних);
- самоорганізації – навички елементарної психічної саморегуляції; організації режиму життя; досягнення поставленої мети.

Отже, сформована професійна компетентність майбутнього фахівця економічної галузі повинна об'єднувати професійні й особистісні якості. Професійна компетентність має скеровувати фахівця економічної галузі на опанування знань і практичних навичок, цілеспрямоване їх застосування у прогнозуванні, плануванні й реалізації професійної діяльності. Важливим елементом професійної компетентності фахівців економічної галузі є активізація розвитку особистих здібностей, прагнення до самореалізації в професійній діяльності під час навчання у закладі вищої освіти. Також процес формування професійної компетентності фахівців економічної галузі передбачає вдосконалення своїх практичних і теоретичних економічних знань, що базується на вже отриманому досвіді, зокрема в економічній сфері, вдосконалюючи професіоналізм, що передбачає наполегливість щодо розвитку своїх здібностей і навичок та закріплення професійного становлення.

Використана література

1. Гаврутенко Л. А. Формування готовності до професійної діяльності майбутнього економіста. Інформаційні технології і засоби навчання, 2013. Том 38. № 6. С. 53-62

2. Коваленко О. П. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців авіаційної галузі у процесі вивчення природничих дисциплін: дис. Міждисциплінарні наукові студії 2023

... канд. пед. наук: 13.00.04 / Нац. акад. держ. прикорд. служби України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2018. 328 с.

3. Федина В. С. Формування професійної компетентності у майбутніх фахівців-сходознавців: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Львів, 2009. 252 с.

Цишевська О.В. – здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня, Херсонський державний аграрно-економічний університет

Варнавська І.В. – к.пед.н., Херсонський державний аграрно-економічний університет

ОСНОВНІ ОЗНАКИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВИГОРАННЯ

ВИКЛАДАЧІВ

Вигорання є професійним феноменом, елементом підсистеми професійних деструкцій, тобто формується і виявляється у професійній діяльності, негативно впливаючи на її перебіг і результати-наслідки. Якісна специфіка вигорання проти іншими професійними деструкціями у тому, що є проявом повного професійного регресу особистості, проникаючи практично у всі її підструктури і порушуючи їх оптимальне функціонування.

Специфіка вигорання як самостійного феномена полягає у тому, що воно є психічним феноменом, що інтегрує в єдине ціле традиційні стани і відрізняється від них за ступенем незворотності та стійкості в часі, наближаючись за цими параметрами до психічних властивостей. Незважаючи на якісну специфіку функціонування вигорання в різних системах, його якісна визначеність зберігається, що знаходить відображення у специфіці його змісту і загальної спрямованості впливу на параметри особистості та діяльності професіонала. Тому проблема емоційного вигорання, стала предметом наукового аналізу в середині ХХ століття, завдяки численним дослідженням зарубіжних і вітчизняних вчених, не втратила своєї актуальності у наші дні, про що свідчить велика кількість публікацій та аналітичних оглядів. У дослідженні синдрому «емоційне вигорання» мають

місце два напрями або блоки – це вивчення факторів зародження емоційного стресу, особливості професійної діяльності, вплив цих факторів на розвиток і прогресування стресу, а другий напрям – пошук індивідуальних факторів особистості, що ініціюють це вигорання. Варто виділити і третій напрям: вивчення аспектів професійної діяльності як самостійний напрям.

Так, однією із ознак порушення життєвого балансу є втрата минулих захоплень. Якщо педагог згадає власну модель поведінки у студентські роки: зустрічі із друзями, відвідування тренажерного залу, подорожі по Україні, а людини, що емоційно вигоріла, вже немає бажання «напружуватися», і модель: прийшов з роботи – поїв – ліг перед телевізором, почитав новини у телефоні і заснув, усе частіше набуває розповсюдження.

Коли йдеться про спосіб життя – дуже важливо пам'ятати про задоволення фізіологічних потреб. Важливо дотримуватись елементарних речей, але викладачі, як фанати своєї роботи, про це забувають: регулярний прийом їжі (не після трьох пар, а кожні 4 години), регулярні медогляди, достатній сон, активний відпочинок, обмеження телефонних розмов, коли деякі «токсичні» люди забирають енергію, коли використовують як «активні вуха», як «мийне відро», в яке скидають свої негативні емоції, тому спілкування з такими людьми треба, звичайно, обмежувати. Важливо і необхідно вести оптимально активний спосіб життя, це все дає нові емоції, наприклад, елементарне ходіння на роботу пішки і кожного разу новим маршрутом, помічаючи людей, що йдуть назустріч, природу. Здається, що це банальні речі, але вони дуже сильно змінюють життя. Така правильна, здорова, фізіологічна поведінка – сильно підвищує опір стресу.

Важливою складовою є задоволення психологічних потреб – вміння виділити собі час для свого хобі, для читання літератури, яка ніяк не пов'язана з професією, вміння говорити «ні», звертатися за допомогою до інших людей, відвідувати музеї, виставки, театри та отримувати ті емоції, які збагачують особистість. Прислухатися до власних думок, почуттів, досвіду, виділяти час для саморефлексії.

Дуже важливим аспектом є задоволення емоційних потреб. Емоції – це відкритість людини світові, життю, явищам, іншим людям, природі, тваринам, рослинам, вміння відчувати – це говорить про те, що людина жива, тому тут необхідно проводити час з людьми, які симпатичні, оптимістичні; заохочувати і нагороджувати себе, іноді можна і полінуватися, переглядати улюблені фільми. Тоді відбувається повернення в минуле, коли дивилися ці фільми або читали цей роман, заспокоюємося, переживаємо; частіше сміятися і посміхатися, навіть включаючи певні добірки анекдотів. Навчитися висловлювати свої емоції і робити це конструктивно, через професійну діяльність педагога стримані, тому бажано посміятися від душі, покричати від душі – на природі, у лісі, «зняти м'язові затискачі».

І дуже важливим є задоволення духовних потреб. Дух, або система цінностей людини, це те, що підтримує життя, те, що по вертикалі піднімає людину. Це самотня природа, неповторна, або це рослини, все те, що можна спостерігати, сприймати, торкатися – це все живить особистість. Будь-яким чином педагогові необхідно підтримувати у собі надію та оптимізм. Пам'ятати прислів'я, що «Бог все дає під силу, а тому я впораюсь». Не треба брати на себе відповідальність за все, краще займатися медитаціями, вміти створити для себе на роботі сприятливі умови, не ігнорувати обідню перерву, поговорити з колегами. По можливості, створити такий розподіл робочого часу, щоб можна було перемикатися, але не накопичувати професійні справи, тому що «вантаж невиконаних справ» занадто засмучує викладачів. Коли усі ці аспекти будуть враховані, варто приділяти увагу професійному зростанню.

Використана література

1. Магдисюк Л.І., Федоренко Р.П. Основи психологічного консультування: навч. посіб. Луцьк: Вежа-Друк, 2022. 360 с.

Жижко З. Ю. – здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня,
Херсонський державний аграрно-економічний університет

ФІЗИЧНА АКТИВНІСТЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ГАЛУЗІ ЯК ЗАПОРУКА ЯКІСНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Фізична активність є важливим елементом здорового способу життя і може мати безпосередній вплив на професійну діяльність майбутніх фахівців економічної галузі. Регулярна фізична активність сприяє ефективним когнітивним функціям (увага, пам'ять, концентрація уваги тощо), що є важливим для успішної професійної підготовки майбутніх фахівців економічної галузі. Також, фізична активність допомагає здобувачам освіти знизити рівень стресу, який часто пов'язаний з високим рівнем розумового навантаження та зростаючими вимогами до професійної діяльності фахівців економічної галузі.

У Законі України «Про освіту» особливу увагу приділено освіті на засадах здоров'я збереження, зокрема у Статті 54 зазначено, що педагогічні працівники зобов'язані «сприяти розвитку здібностей здобувачів освіти, формуванню навичок здорового способу життя, дбати про їхнє фізичне і психічне здоров'я» [2]. У цьому контексті наголошуємо на необхідності спонукати здобувачів вищої освіти, зокрема майбутніх фахівців економічної галузі до фізичної активності, з метою позитивного впливу на їх емоційний стан та підвищити продуктивності розумової діяльності.

Фахівцям економічної галузі притаманний гіподинамічний режим роботи, що у свою чергу призводить до порушень функціонування організму. Через уповільнений кровообіг мають місце розлади у серцево-судинній системі (гіпотонія, гіпертонія, брадікардія, тахікардія тощо); гіпокінезія призводить до порушення роботи шлунково-кишкового тракту; постійне споглядання екрану монітору, планшету, смартфона тощо провокує біль в очах і зниження зору; під час постійного сидіння за персональним електронним пристроєм страждає опорно-рухливий апарат; залежність від

Міждисциплінарні наукові студії 2023

комп'ютера та дефіцит особистого спілкування призводить до порушення у нервовій системі тощо. Тому варто прищеплювати у майбутніх фахівців економічної галузі звичку до вправління фізичними вправами та дотримання здорового способу життя.

Для того щоб запобігти наслідкам гіподинамії здобувачі вищої освіти мають достатню кількість часу приділяти фізичній активності або руховій активності. *Рухова активність* – це будь-які форми руху, що потребують енергії, наприклад: ходьба, прогулянки на свіжому повітрі, чергування фізичної та розумової роботи, фізичні вправи, заняття спортом тощо [3]. Рухова активність може бути різною. Перше що необхідно – це робити перерви під час роботи з електронними пристроями та виконувати прості фізичні вправи задля того, щоб активізувати м'язи. Краще за все робити легкі вправи які будуть підтримувати м'язи у тонусі щоб вони краще працювали, наприклад: повороти вліво вправо голови, оберти тулуба, нахили голови та тулубу, присідання тощо.

Натомість *фізичну активність* трактують як будь-який довільний рух тіла, що виробляється скелетними м'язами та вимагає енергетичних витрат [1]. Фізичну активність класифікують за різними типами, включаючи аеробні вправи, силові вправи, вправи на гнучкість і вправи на баланс (координацію). Регулярна фізична активність необхідна для запобігання наслідків гіподинамії та підтримки гарного здоров'я. Фізична активність також допомагає покращити психічне здоров'я, зменшуючи стрес і тривогу, покращує настрій і сприяє кращому сну.

У майбутніх фахівців економічної галузі під час їхньої професійної підготовки у закладі вищої освіти має бути вільний доступ до відвідувань занять з фізичного виховання, особистих тренувань з тренером, тренажерної зали або спортивної секції тощо. Для підтримки ефективної розумової діяльності здобувачам освіти рекомендується займатись фізичною активністю щонайменше 180-270 хвилин фізичної активності на тиждень, це можуть бути вправи у приміщенні (бігова доріжка (тренажер), велотренажер, **Міждисциплінарні наукові студії 2023**

плавання, аеробіка, водна аеробіка, пілатес тощо) та на свіжому повітрі (біг, велоспорт, прогулянки лісом, скандинавська хода тощо).

Отже, вимушений гіподинамічний режим роботи у здобувачів освіти економічного профілю (та подальша їхня професійна діяльність у такому ж режимі) призводить до зниження рівня здоров'я. У цьому контексті загострюється питання прищеплення принципів здорового способу життя та формування у майбутніх фахівців економічної галузі навичок фізичної активності, з метою провадження власної діяльності на умовах збереження здоров'я та його покращення.

Нами акцентовано, що фізична активність може бути запорукою якісної професійної підготовки майбутніх фахівців економічної галузі оскільки вона сприяє поліпшенню фізичного та психологічного здоров'я.

Використана література

1. Маячина А. Скільки і якої фізичної активності потрібно людям різного віку? URL: <http://surl.li/gkvrk> (дата звернення: 16.04.2023).

2. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. База даних «Законодавство України». Дата оновлення: 16.07.2019. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 05.04.2023).

3. Якименко Д. Рухова активність – здоровий спосіб життя. URL: <http://surl.li/gkvqh> (дата звернення: 16.04.2023).

Консул Т. С. – здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
Херсонський державний аграрно-економічний університет

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Розвиток професійних компетентностей у здобувачів вищої освіти має соціально-психологічні аспекти, які впливати на їхній успішність у навчанні та майбутній кар'єрному зрості. Високі технології, зміни в економіці, робочих

Міждисциплінарні наукові студії 2023

місцях, соціальних стандартах і поглядах на життя, впливають на професійний розвиток людини. Здобуття вищої освіти відіграє хоч і важливу роль у формуванні професійних компетентностей, пороте неможливо заперечити, що на успіх також суттєво впливає соціально-психологічний контекст, у якому знаходиться здобувач вищої освіти. Соціальні вимоги, стандарти поведінки, мотивації і емоційний стан мають великий вплив на успішність розвитку професійних компетентностей. Саме тому актуальність тема зростає у сучасному світі.

Вивчення соціально-психологічних аспектів розвитку професійних компетентностей у здобувачів вищої освіти допомагає визначити ключові фактори, впливу на успіх у цій сфері. Та сприяє визначенню, позитивних та негативних факторів впливу соціально-психологічного середовища.

Також дослідження соціально-психологічних аспектів сприяють розробці ефективних методів навчання та підвищення рівня професійних компетентностей у здобувачів вищої освіти. Результати досліджень можуть використовуватись для впровадження нових програм навчання та для покращення існуючих.

Ось кілька з таких аспектів:

1. **Мотивація:** здобувачі вищої освіти повинні мати міцну мотивацію до вивчення своєї обраної професії, щоб розвивати свої компетентності. Якщо вони не мають достатньої мотивації, то вони можуть не бути належним чином залучені до процесу навчання та не досягати високих результатів.

2. **Саморегуляція:** здобувачі вищої освіти повинні бути здатні до саморегуляції, щоб ефективно вивчати новий матеріал та розвивати свої компетентності. Вони повинні мати здатність до самоконтролю, планування та організації свого часу, щоб вони могли виконувати завдання та домашні роботи вчасно та належним чином.

3. **Комунікація:** здобувачі вищої освіти повинні мати здатність до ефективної комунікації, щоб вони могли успішно взаємодіяти зі своїми одногрупниками та викладачами. Вони повинні бути здатні до взаємодії,

співпраці та обговорення ідей з іншими людьми, щоб розвивати свої компетентності та досягати спільних цілей.

4. **Самооцінка:** здобувачі вищої освіти повинні мати здатність до критичної самооцінки, щоб вони могли оцінювати свої здібності та знання та визначати, які компетентності потребують додаткового розвитку. Вони повинні бути здатні до аналізу своїх сильних та слабких сторін, щоб зосередитися на розвитку своїх найважливіших професійних компетентностей та вдосконалювати свої навички.

5. **Творчість:** здобувачі вищої освіти повинні мати здатність до творчого мислення, щоб вони могли знайти нові рішення та підходи до вирішення проблем у своїй професійній діяльності. Вони повинні бути здатні до розвитку нових ідей та інноваційних підходів до своєї роботи.

6. **Соціальна підтримка:** здобувачі вищої освіти можуть отримати підтримку від своїх одногрупників, викладачів та родини. Соціальна підтримка може знизити рівень стресу та підвищити мотивацію до навчання та розвитку професійних компетентностей.

7. **Адаптація до змін:** здобувачі вищої освіти повинні бути здатні до адаптації до змін, що відбуваються в їхній професійній діяльності. Вони повинні бути готові до змін, щоб зберігати свої професійні компетентності та досягати успіху у своїй кар'єрі.

Усі ці соціально-психологічні аспекти можуть впливати на розвиток професійних компетентностей у здобувачів вищої освіти. Здатність до саморегуляції, ефективної комунікації, критичної самооцінки та творчого мислення, а також соціальна підтримка та адаптація до змін є важливими для успіху в професійній діяльності [1].

Важливо також зазначити, що соціально-психологічні аспекти розвитку професійних компетентностей у здобувачів вищої освіти не є статичними і можуть змінюватись протягом часу. Наприклад, здобувачі вищої освіти можуть набувати досвіду та розвивати свої професійні навички, що може призвести до зміни їхньої самооцінки та відношення до навчання. Також

Міждисциплінарні наукові студії 2023

соціальне оточення може впливати на розвиток професійних компетентностей, наприклад, колеги або викладачі можуть стимулювати або знижувати мотивацію до навчання та розвитку [2].

Отже, соціально-психологічні аспекти грають важливу роль у розвитку професійних компетентностей у здобувачів вищої освіти. Здатність до саморегуляції, ефективної комунікації, критичної самооцінки та творчого мислення, а також соціальна підтримка та адаптація до змін є важливими факторами успіху в професійній діяльності.

Використана література

1. Dweck, C. S. (2000). *Self-theories: Their role in motivation, personality, and development*. Philadelphia, PA: Psychology Press.
2. Zimmerman, B. J. (2000). Self-efficacy: An essential motive to learn. *Contemporary Educational Psychology*, 25(1), 82–91.

Онiщенко І. І. – здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня, Херсонський державний аграрно-економічний університет

ЩОДО ВАЖЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ГАЛУЗІ У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ЗМІН

Джон Мейнард Кейнс, англійський економіст, чії ідеї фундаментально змінили теорію та практику макроекономіки й економічну політику багатьох урядів, наголошував: «Великий економіст повинен володіти рідкісним поєднанням талантів ... Певною мірою він має бути і математиком, і істориком, і державним діячем, і філософом. Він повинен міркувати символами та добре володіти словом. Він повинен розуміти частку в контексті загального і вміти однією думкою з легкістю торкатися абстрактного, і конкретного. Він повинен вивчати інформацію у світлі минулого – заради майбутнього. Ніщо в людській природі й інститутах суспільства не повинно оминати його увагу. Він повинен бути одночасно

цілеспрямованим і зверненим до неба, як справжній художник, але при цьому твердо стояти на ногах і бути практичним, як політичний діяч» [3].

Наразі, у контексті викликів сучасності й євроінтеграційного шляху України, економічна галузь потребує висококваліфікованих і конкурентоспроможних фахівців, які здатні подолати економічну кризу та вивести нашу державу на високий рівень економічного розвитку. Значну роль у підготовці відповідних фахівців відіграють заклади вищої освіти.

Як зазначає Пугач С.: «Відповідно до Концепції розвитку економічної освіти в Україні, метою університетської економічної освіти є підготовка всебічно розвиненого економіста з широким науковим світоглядом і здатністю до самореалізації як економічно активного члена суспільства. Правова компетентність – це система правових знань, практичних умінь, навичок, досвіду, які дозволяють економістам орієнтуватись у нормативно-правовому полі в процесі фахової діяльності, знаходити юридично доцільні рішення, мислити правовими категоріями при виконанні внутрішніх і зовнішніх завдань, які виникають» [1].

Ми погоджуємося з поглядами Пугача С., оскільки майбутні економісти повинні усвідомлювати значущість правової підготовки у контексті власної професійної діяльності, а надто під час глобальних змін у всесвітній економіці. Майбутні фахівці економічної галузі мають усвідомлювати значення права та законодавства. Вони мають бути обізнані з юридичними поняттями й термінами та за необхідності застосовувати норми права й законодавчі акти. Здобувачі економічної освіти повинні прагнути здобути правові знання та бути здатними застосовувати їх на практиці.

В юридичній літературі професійна правова свідомість, професійна правова культура визначаються притаманними виключно юристам професіоналам (суддям, юрисконсультам, адвокатам, прокурорам та ін.). Професійна правова свідомість, професійна правова культура вирізняються значно ширшим диференційованим змістом. Їх доцільно розглядати властивими не тільки особам, які спеціально займаються правовою

Міждисциплінарні наукові студії 2023

діяльністю, а й фахівцям неюридичного профілю, зокрема економічної галузі, оскільки вони згідно з професією у своїй практичній діяльності потребують застосування спеціалізованих професійних правових знань, їх кваліфікованого використання на практиці для забезпечення взаємозв'язку між суто професійною і соціально-правовою сферами практичної діяльності. Такий підхід важливий не тільки у теоретичному плані, а й у практичному, бо дозволяє більш точно визначити місце та функціональну роль правосвідомості у механізмі правового регулювання, яка опосередковує всі його стадії.

Професійне становлення, рівень професійної культури майбутнього фахівця економічної галузі значною мірою зумовлено сформованістю його професійної правосвідомості, професійної правової культури. Правовий компонент грає важливу роль у розвитку професійної компетентності фахівця економічної галузі. У структурі професіограми майбутнього фахівця економічної галузі, важливе місце має належати професійній правовій культурі.

Підвалинами формування професійної правової культури майбутніх фахівців економічної галузі мають бути загальнолюдські цінності – правові ідеали, як основа духовного світу особистості. Аби майбутній фахівець міг успішно працювати в економічній галузі, необхідно під час здобуття ним вищої освіти формувати у нього не тільки фахові знання, а й сприяти напрацюванню правового імунітету, вихованню правових ідеалів, принципів, що зумовлює цілеспрямовану професійну правомірну поведінку. Саме формування у майбутніх фахівців економічної галузі ціннісно-правових орієнтацій, які визначають соціально-правомірну поведінку у різних галузях діяльності, є ключовою позицією у забезпечення економічного розвитку України.

Правова професійна підготовка забезпечує розуміння майбутніми фахівцями економічної галузі правових норм, що відображають певні можливості у професійній соціокультурній діяльності, сприяє розвитку їх

Міждисциплінарні наукові студії 2023

професійної компетентності. Зазначений підхід, надає можливість зберегти техно-гуманітарний баланс, без якого неможливе самозбереження суспільства, оскільки право регулює вектор професійної діяльності в соціумі, в системі загальнолюдських цінностей. Правова підготовка має сприяти формуванню не тільки правових компетенцій, необхідних майбутньому фахівцю економічної галузі, а передусім формування особистісних якостей даного фахівця, а саме: самостійність, дисциплінованість, справедливість, добросовісність, чесність, порядність, гуманність, здатність враховувати правові наслідки прийнятих рішень, відповідальність за свою професійну діяльність тощо.

Головною метою державно-правового втручання в економіку є поєднання високої економічної ефективності виробництва із міцною соціальною захищеністю людини. А це за ринкової економіки відбувається лише завдяки втручанням держави шляхом правового регулювання економічної діяльності. У цьому контексті очевидним є те, що майбутні фахівці економічної галузі мають отримувати значно більший обсяг правових знань. У ринковій економіці початку ХХ століття було чітке розуміння того, що дипломований економіст повинен володіти великими знаннями в галузі права [2]. Потреби української економіки, що має відновитися та зміцнити свої позиції, повністю підтверджують подібні вимоги і до сьогоденних здобувачів вищої освіти в економічній галузі.

Сучасна модель фахівця в галузі економіки, наголошуючи на зв'язку фундаментальних і прикладних економічних наук, пропонує освоєння основ права. Це дозволить стверджувати про формування у випускників правового способу мислення. Законотворчий процес в Україні є досить динамічним і призводить до внесення великої кількості змін. Деякі закони просто скасовуються і на їхнє місце приходять нові. Тому у вивченні багатьох економічних дисциплін важливе місце має приділятися роботі з джерелами права.

Отже, необхідною умовою ефективної інтеграції до сучасного соціально-економічного середовища є формування у майбутніх фахівців економічної галузі професійної самостійності та відповідальності, поваги до загальнолюдських цінностей та до закону.

Використана література

1. Пугач С.С. Зміст і структура правової компетенції майбутніх економістів. URL: <http://surl.li/gkqrc> (дата звернення: 14.04.2023 р)
2. Нужно ли экономисту право? URL: <https://blog.nua.kharkov.ua/index.php/2021/09/29/2097> (дата звернення: 14.04.2023 р)
3. Keynes, J.M. (1971-1989). The Collected Writings of John Maynard Keynes (cited as JMK with volume number), managing editors Sir Austin Robinson and Donald Moggridge. 30 vols. London: Macmillan.

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНА СКЛАДОВА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Бутенко А.Д. – здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
Херсонський державний аграрно-економічний університет

Ковальов Д.В. – к.е.н., Херсонський державний аграрно-економічний
університет

ДОВІЙСЬКОВИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОСТВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Економічний потенціал у загальному значенні – це реальний обсяг продукції, який може бути вироблений за повного використання ресурсів. Стосовно сільських територій таке визначення потребує уточнення. На наш погляд, зважаючи на актуальну виробничу спеціалізацію сільських територій – виробництво сільськогосподарської продукції, при характеристиці економічного (виробничого) потенціалу необхідно зупинитися саме на потенціалі матеріального виробництва аграрної сфери сільських територій. Більшість дослідників даної тематики, як і ми, пов'язують економічний потенціал сільських територій саме із агропродовольчим виробництвом [1. с. 110 -119].

Для Херсонської області економічний потенціал аграрного сектора є базовим напрямом розвитку сільських територій. За обсягом виробництва валової продукції сільського господарства у 2020 р. область посіла 10 місце серед інших регіонів України. Так, частка регіону у загальнодержавному обсязі виробництва продукції сільського господарства становила 4,4%, у тому числі продукції рослинництва – 5,0, тваринництва – 2,6%.

В аграрному секторі області на кінець 2020 р. кількість зайнятого населення в сільському, лісовому та рибному господарстві становила 126,2 тис. осіб, що на 11,7 тис. осіб або на 8,5% менше ніж у 2019 р.

Виробництво продукції сільського господарства у 2020 р. порівняно з 2018 р. зменшилось на 612,5 млн. грн (у постійних цінах 2016 р.) в основному за рахунок скорочення обсягів виробництва продукції тваринництва на 409,1 млн. грн. Виробництво продукції сільського господарства на одну особу у 2020 р. становило 2643,4 грн.

Наявність сільськогосподарської техніки порівняно з попереднім роком збільшується. Так, у підприємствах на кінець 2019 р.: трактори – 5740 шт. (на 1,9%), комбайни – 1118 шт. (на 1,2%), машини посівні та для садіння – 3268 шт. (на 2,5%), машини для захисту сільськогосподарських культур – 1169 шт. (на 7,8%), борони – 7083 шт. (на 0,4%), жатки валкові – 621 шт. (на 5,6%). У фермерських господарствах області : трактори – 1990 шт. (на 5,0%), комбайни – 458 шт. (на 6,0%), машини посівні та для садіння – 1211 шт. (на 7,4%), машини для захисту сільськогосподарських культур – 458 шт. (на 13,1%). У господарствах населення у наявності є 184 трактора та 15 комбайнів.

Під урожай 2020 р. сільськогосподарські культури було посіяно на площі 1419,5 тис. га, у тому числі 778,5 тис. га зернових та зернобобових культур, 441,1 тис. га культури технічні, 85,3 тис. га картопля, культури овочеві та баштанні продовольчі та 64,6 тис. га під культури кормові.

Господарствами усіх категорій у 2020 р. одержано 2719,9 тис. т. зернових та зернобобових культур. Порівняно з 2019 р. виробництво зменшилось на 0,8%, що зумовлено зниженням урожайності культур на 1,2 ц/га, або на 3,4%. Але, такі показники у 2020 р. вдалося отримати за рахунок розширення посівних площ на 20,1 тис. га порівняно з 2019 р. або на 2,8%.

Соняшнику зібрано 531,6 тис. т., це на 17,1% менше ніж у 2019 р., що зумовлено зниженням урожайності (на 2,3 ц/га, або на 12,7%) та площі їх збирання (на 17,7 тис. га, або на 5,1%). Картоплі накопано 279,7 тис. т., що на

8% більше ніж у 2019 р. Площа, з якої було зібрано врожай майже не змінилась. Тому збільшення валового збору відбулося за рахунок збільшення урожайності на 10,1 ц/га або на 8,7%. Овочевої продукції зібрано 1315,7 тис. т., що на 0,45 менше проти 2019 р. Загальні обсяги виробництва плодоягідної продукції (44,8 тис. т.) зменшились на 22,5%, за рахунок зниження урожайності на 16,9 ц/га.

За рахунок збільшення зібраних площ ріпаку (на 2,2 тис. га) валовий збір зріс на 2,5% і становив 197,2 тис. т.

У галузі тваринництва станом на кінець 2020 р. у всіх категоріях господарств Херсонської області поголів'я великої рогатої худоби становило 66,4 тис. гол., у тому числі корів – 43,4 тис., свиней – 99,0 тис., овець та кіз – 58,8 тис., птиці всіх видів – 5318,9 тис. гол. На кінець 2020 р. порівняно з кінцем 2018 р. у всіх категоріях господарств загальне поголів'я великої рогатої худоби скоротилося у 1,5 рази, свиней – 1,1 рази, овець та кіз – в 1,7 рази, птиці – в 1,1 рази.

У господарствах усіх категорій обсяги виробництва м'яса порівняно з 2019 р. зменшилось на 8,2%; яєць від птиці всіх видів – на 7%; молока – на 6%; виробництво вовни – на 22%.

У господарствах населення поголів'я великої рогатої худоби скоротилося на 20,8%, свиней – 26,2%, овець та кіз – на 24,0%, птиці всіх видів – на 6%. Цими господарствами утримувалось 78,3% загального поголів'я великої рогатої худоби (торік – 81,3%), свиней – 22,8% (31,4%), овець та кіз – 59,8% (63,1%), птиці всіх видів – 36,8% (36,4%).

Тенденції, що склалися у виробництві та реалізації продукції сільського господарства, позначилися на фінансово-економічному стані сільськогосподарських підприємств. Найбільш прибутковим у 2020 р. було виробництво зернових культур – 21,8% (9,7% у 2019 р.), насіння соняшнику – 29,6% (проти 19,3% у 2019 р.). Знизився рівень рентабельності виробництва овочевих культур (6,5% проти 8,6%), плодово-ягідних (16,3% проти 22,8%), картоплі (33,7% проти 45,5%), молока (19,5% проти 21,2%). Як і в

Міждисциплінарні наукові студії 2023

попередньому році, ще більш збитковим стало виробництво великої рогатої худоби на м'ясо (-25,1%), овець та кіз на м'ясо (-63,5%), винограду (-33,2%). Рентабельність виробництва свиней на м'ясо дещо покращилась (-2,0% проти -6,9%), але виробництво продовжує бути збитковим [2].

Тому у поствоєнній відбудові необхідно спрямувати розвиток виробничого потенціалу регіону на формування оптимальної конкурентоспроможної галузевої структури. Головними завданнями щодо розвитку виробничо-економічного потенціалу регіону мають бути реструктуризація економіки, розбудова виробничої, транспортної і ринкової інфраструктури, сприяння розвитку підприємництва, реалізація інноваційної політики в регіонах.

Забезпеченню їх реалізації сприятиме проведення заходів щодо:

- розширення галузевої спеціалізації економіки регіону;
- створення на сучасній технологічній базі переробних галузей промисловості в регіоні;
- виведення з експлуатації або перепрофілювання виробничих потужностей, які справляють негативний вплив на навколишнє середовище;
- створення сприятливих нормативно-правових і фінансово-кредитних умов для інвестиційної та підприємницької діяльності;
- завершення приватизації підприємств, що здатні адаптуватись до функціонування в ринковому середовищі, перепрофілювання приватизованих підприємств згідно планів приватизації;
- пошуку та освоєння нових ринків збуту виробленої продукції, зростання наукоємного експорту;
- подальшого здійснення земельної реформи та вдосконалення земельних відносин з урахуванням місцевих природно-географічних та соціально-економічних особливостей і потреб, забезпечення персоніфікованого обліку земельних ділянок, інших об'єктів та прав власності;

– формування інфраструктури ринків землі, іншого нерухомого майна, насамперед вторинного, та забезпечення її функціонування, створення умов для розвитку конкуренції, забезпечення прозорості операцій та зменшення інвестиційних ризиків на цих ринках.

Використана література

1. Довгаль О.В. Ресурсний потенціал сільських територій: зміст та особливості еволюції. *Український журнал прикладної економіки*. 2018. Т 3. № 3. С. 110-119.

2. Статистичний щорічник Херсонської області за 2020 рік / За ред. Н.Г. Мельничук. Херсон: Головне управління статистики у Херсонській області. 2021. 422 с.

Клименко А.С. – здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
Херсонський державний аграрно-економічний університет

Ковальов Д.В. – к.е.н, Херсонський державний аграрно-економічний
університет

ДОВІЙСЬКОВИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОСТВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ ПРИРОДНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Природний потенціал – це сукупність природно-ресурсного капіталу(матеріальні цінності та їх запаси і ресурси), а також умови навколишнього природного середовища (атмосферне повітря, земельні та водні ресурси, корисні копалини, рослинний і тваринний світ тощо). Ефективне використання природно-ресурсного потенціалу є основою для формування національними агропідприємствами конкурентних переваг і утворення на світовому ринку іміджу країни як потужного експортера сільськогосподарської продукції й продуктів її переробки.

Охорона та використання природних ресурсів є однією з найважливіших проблем, які вирішують органи місцевого самоврядування на

Міждисциплінарні наукові студії 2023

своїх територіях. Це пов'язано насамперед зі збільшенням кількості і масштабністю самих екологічних проблем, усвідомленням їх впливу на стан здоров'я людей, з негативними змінами у водному та повітряному басейнах та іншими несприятливими процесами, що відбуваються в довкіллі й негативно позначаються на якості життя населення [1. с. 97-107.].

У 2020 р. в атмосферу Херсонської області надійшло 63,3 тис. т. забруднюючих речовин від стаціонарних та пересувних джерел забруднення, що на 4 % більше, ніж у 2019 р. Із загальної кількості забруднюючих речовин викиди метану, який належить до парникових газів, становило 14.7 тис. т. Крім метану, в атмосферу надійшло 329,2 тис. т. діоксиду вуглецю (на 5% більше, ніж у 2019 р.), який також впливає на зміну клімату. Основне джерело забруднення атмосфери діоксидом вуглецю (69,4%) є постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря. Від стаціонарних джерел у повітряний басейн області надійшло 17,8 тис. т. забруднюючих речовин, або 28% їх загальної кількості. Від роботи двигунів пересувних джерел забруднення у 2020 р. в повітря було викинуто понад 45.5 тис. т. забруднюючих речовин, майже 90% з яких – від автомобільного транспорту.

На кінець 2020 р. наявність відходів у процесі людської діяльності становила в області 22,9 тис. т. (відходів I-III класу), що на 7% більше, ніж у 2019 р.

Для покращення стану навколишнього природного середовища в області протягом 2020 р. підприємствами, організаціями та установами було витрачено 192,8 млн. грн., з яких 94,3% (181,8 млн. грн.) – поточні витрати, пов'язані в основному на очищення зворотних вод 55,7% (101,8 млн. грн.) та поводження відходами 9,2% (16,8 млн. грн.).

За рахунок коштів державного бюджету було освоєно 0,6 млн. грн. капітальних інвестицій і здійснено на 28 млн. грн. поточних витрат, а основним джерелом фінансування витрат на охорону довкілля, були власні кошти підприємств [2].

Відносно низька частка земель сільськогосподарського призначення Херсонської області пояснюється тим, що на її території розташований другий за розмірами піщаний масив у Європі. Піски займають площу 161,5 тис. га., а з міжарендними землями – 210 тис. га. Одна з причин цього явища, є те що, у господарствах не завжди дотримуються науково обґрунтованих режимів зрошуваних земель, водно-повітряного і сольового режимів. Також, практично не знижується в регіоні гострота проблеми забруднення земель засобами хімізації сільського господарства. Склалася критична ситуація із утилізацією особливо небезпечних відходів (IV класу). Так, у 2018 р. було утворено 0,34 млн. т. відходів, а утилізовано тільки 2,9% [3].

Здійснення державної регуляторної політики у сфері використання та охорони природних ресурсів є комплексною проблемою і пов'язане з необхідністю конкретизації її цілей і створення юридичних, економічних та організаційних умов для їх досягнення.

Тому у поствоєнний період насамперед це стосується:

- розширеного відтворення природних ресурсів у кількісному та якісному вимірах;
- збереження й відновлення їх різноманітності та стабільності;
- раціонального, комплексного й ефективного використання природних ресурсів;
- забезпечення виконання їх екосистемами захисних і соціальних функцій.

Використана література

1. Орлатій М.К., Велічко А.Є. Формування ресурсного потенціалу сільських територій Дніпропетровської області. *Регіональне та муніципальне управління*. 2014. № 5–6 (7-8). С. 97–107.

2. Статистичний щорічник Херсонської області за 2020 рік / За ред. Н.Г. Мельничук. Херсон: Головне управління статистики у Херсонській області. 2021. 422 с.

3. Ковальов Д.В. Стан та особливості використання природно-ресурсного потенціалу сільських територій Причорноморського регіону. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. 2020. № 5. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2020/87.pdf (дата звернення: 16.04.2023).

Кошуба Д. І. - здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
Херсонський державний аграрно-економічний університет
Аверчева Н.О. – к.е.н., Херсонський державний аграрно-економічний
університет

ПІДВИЩЕННЯ РОЛІ МАЛОГО БІЗНЕСУ У ПІСЛЯВОЄННІЙ ВІДБУДОВІ АГРАРНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ

В провідних країнах Європи і світу значення малого бізнесу в усіх секторах економіки зростає, держава спрямовує свої зусилля і значні обсяги фінансової підтримки на забезпечення ефективного функціонування малого бізнесу.

Мале підприємництво об'єднує діяльність малих підприємств (юридичних осіб) та громадян-підприємців (фізичних осіб), спрямовану на отримання прибутку. Для цього підприємці самостійно, систематично, ініціативно, із значним власним ризиком здійснюють виробництво товарів, надання послуг, виконують різні роботи, крім того активно ведуть комерційну, фінансову, страхову та інші види діяльності. Реалізуючи власний економічний інтерес, набутий практичний досвід і знання, підприємці досягають позитивних результатів господарської діяльності, які проявляються у збільшенні доходів (виручки від реалізації), отриманні прибутку і підвищенні ефективності використання всіх наявних і залучених ресурсів. Досвід розвитку малого підприємництва в країнах, які пройшли етап реформування економічних систем, показують, що воно є одним із засобів усунення диспропорцій на окремих товарних ринках, створення

Міждисциплінарні наукові студії 2023

додаткових робочих місць і скорочення безробіття, активізації інноваційних процесів, розвитку конкуренції, швидкого насичення ринку товарами та послугами. В цьому проявляється економічна і соціальна роль малого бізнесу [1].

Метою проведеного дослідження є вивчення й узагальнення показників розвитку малого підприємництва у сфері аграрного бізнесу, а також визначення його ролі у післявоєнній відбудові економіки країни.

На основі даних Державної служби статистики України ми визначили основні показники діяльності суб'єктів малого підприємництва в аграрному секторі економіки. Кількість діючих суб'єктів господарювання у 2021 р. у галузі «Сільське, лісове та рибне господарство» становила 70803 (3,6 % від загальної кількості в економіці країни), з яких підприємства 47753 (12,9 %) і ФОП – 23050 (1,5 % від загальної кількості). Тобто в аграрній сфері переважають юридичні особи.

Суб'єктів малого підприємництва діяло у 2021 р. 68659, або 97,0 % від загальної кількості, а серед ФОП їх кількість була 23046 (майже 100 %). Порівняно з 2010 р. кількість малих суб'єктів зменшилася на 8204 за рахунок збанкрутілих підприємців, або тих, що перейшли в інші групи. Серед ФОП малих підприємців також стало менше на 6604. Тобто загальною тенденцією є зменшення кількості суб'єктів господарської діяльності через їх укрупнення, банкрутство або збільшення обсягів діяльності і перехід в інші категорії.

Зайняті працівники сфери «Сільське, лісове та рибне господарство» за категоріями суб'єктів за розміром були розподілені наступним чином: у великих – 43346 (7,5 %), у середніх 263443 (45,7 %) і у малих – 269304 (46,8 %). Серед фізичних осіб-підприємців у малих було зайнято 40084 особи, або 99,3 %. Тобто малий бізнес надає робочі місця значній частині зайнятого населення, тис самим реалізує свою соціальну функцію. Проте, слід відзначити, що значного приросту зайнятих за період 2010-2021 рр. не відбулося. Якщо у 2010 р. у малому бізнесі було зайнято 263037 осіб, то у

Міждисциплінарні наукові студії 2023

2021 р. – 269304 особи, лише на 2,4 % більше. У ФОП зайнятість навіть зменшилася – від 43129 до 40084 особи, або на 6,1 %. Це свідчить про спад ділової активності суб'єктів малого підприємництва, часткове вивільнення працівників через підвищення рівня механізації виробничих процесів та через інші чинники об'єктивного і суб'єктивного характеру.

Частка малих суб'єктів у обсягах реалізованої продукції (товарів, послуг) становить 37,5 %, серед ФОП малий бізнес забезпечує реалізацію 99,4 % продукції, а середній бізнес – лише 0,6 %. У 2021 р. суб'єкти малого підприємництва мали виручку від реалізації 354 121,1 млн грн, що у 13,5 разів більше 2010 р. Важливо, що зростає частка малого бізнесу в обсягах реалізації від 25,4 у 2010 р. до 37,5 у 2021 р. [2].

При розробці планів розвитку малого підприємництва України важливо враховувати досвід зарубіжних країн щодо фінансової підтримки підприємницьких структур, які займаються науково-дослідними роботами, інноваційною діяльністю, гарантування позик комерційних банків. З метою стимулювання творчої енергії й ініціативності ділових людей останніми роками провідні країни відмовилися від традиційних субсидій, які використовувались для підтримки малого бізнесу, оскільки такі програми збільшували кількість суб'єктів, які сподівались лише на державну допомогу.

Малий бізнес відіграє важливу роль у післявоєнній відбудові економіки країни, проте також вимагає державної підтримки. Малі підприємницькі структури здатні швидко відновити виробництво, надання послуг, будівництво. Для цього їм не потрібно значних інвестиційних ресурсів. Але повинні бути доступні кредити для фінансування поточних витрат і довгострокових планів.

У воєнний час малий бізнес швидко перемістився із окупованих територій в центральні і західні регіони, тим самим підтримуючи економіку країни. І навіть в європейських країнах українці відкрили магазини, перукарні, майстерні та започаткували інші види діяльності.

Нові організаційно-правові форми об'єднань малих і середніх підприємств мають важливе значення для стійкого розвитку територій, особливо в умовах кризових процесів в країні і окремих регіонах. Вони забезпечують надходження коштів у місцеві бюджети і центральний бюджет країни. На основі активізації малого і середнього бізнесу, який є більш стійким і адаптованим до впливу зовнішнього середовища, ніж великі підприємства, на ринку забезпечується стабільний рівень цін і задоволення потреб населення у продуктах харчування, послугах, товарах першої необхідності, що важливо для загального стану міст і сільської місцевості.

Малі підприємницькі структури здатні залучити не тільки державну підтримку, а й кошти міжнародних проєктів для відновлення бізнесу, або започаткування нових інноваційних проєктів. Адже у післявоєнній відбудові світові лідери спрямовують значні ресурси для швидкого виходу країни з кризи і надають фінансування саме малому бізнесу.

В аграрній сфері основне завдання фермерських господарств – забезпечити задоволення потреб населення у продуктах харчування, розширити їх асортимент, підвищити якість. Їх роль полягає у тому, щоб виробляти ті види продуктів, на які є попит у населення, але їх не виробляють великі підприємства. Це продукти садівництва і виноградарства, нішевих культур, органічного сектору. Малі підприємницькі структури будуть мати переваги при переробці виробленої продукції, виробництві крафтової продукції, формуванні об'єктів зеленого туризму.

Отже, як свідчать статистичні дані, малий бізнес у сфері «Сільське, лісове та рибне господарство» розвивається активно. Не зважаючи на зменшення кількості суб'єктів господарської діяльності і чисельності зайнятих працівників, обсяги реалізації постійно зростають і збільшується частка малого бізнесу у виробництві і реалізації продукції. Малий бізнес на селі створює робочі місця, сплачує орендну плату за земельні паї, податки, тим самим виконує свою головну соціальну функцію – підвищує доходи населення і добробут громад.

Використана література

1. Мале підприємництво в структурі ринкової економіки. URL: [/site/ecolicej/navcalnij-proces/uroki-ekonomiki/11-a-klas/viznacalni-risi-ta-osoblivosti-pidpriemnickoie-dialnosti/male-pidpriemnictvo-v-strukturi-rinkovoie-ekonomiki](https://site/ecolicej/navcalnij-proces/uroki-ekonomiki/11-a-klas/viznacalni-risi-ta-osoblivosti-pidpriemnickoie-dialnosti/male-pidpriemnictvo-v-strukturi-rinkovoie-ekonomiki) (дата звернення: 01.04.2023).
2. Показники діяльності суб'єктів господарювання. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 12.04.2023).

Куртучанова А.О. – здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, Херсонський державний аграрно-економічний університет
Ковальов Д.В. – к.е.н., Херсонський державний аграрно-економічний університет

ДОВІЙСЬКОВИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОСТВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ ПОСЕЛЕНСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Поселенський потенціал – здатність регіону забезпечувати необхідні умови для проживання людей на основі використання ресурсів регіону та організації оптимального співвідношення населених пунктів (міст, селищ, сіл, хуторів). Сільський населений пункт – це історично сформований, у кожному конкретному випадку своєрідний соціально-виробничий, культурно-побутовий, а в ряді випадків також адміністративний осередок (центр).

На початок 2021 р. у Херсонській області на території 243 сільських рад налічувалось 689 сільських населених пунктів, з них 31 селище і 658 села, в яких проживало 392,0 тис. осіб, або 38,6 % всього населення регіону. У середньому на одну сільську раду припадає три населених пунктів, а середня людність сільського поселення становила 569 осіб.

Густота сіл дає уявлення про ступень насиченості території поселеннями та рівень її заселення. Так, на початок 2020 р. у Херсонській області кількість сіл з розрахунку на 10 тис. сільськогосподарських угідь становила 3,5 од. При цьому чисельність сільського населення становила 38,6 % від загальної кількості населення. За 1990-2021 рр. чисельність сільського населення в області зменшилась на 18,4 % [1].

Останнім часом відбувається подрібнення та вимирання поселень, що зумовлено соціально-економічними процесами, які відбувались у сільському господарстві в 60-і роки минулого століття. Концентрація аграрного виробництва та його індустріалізація спричинили втрату багатьма невеликими поселеннями виробничих функцій, призвели до звуження виробничої сфери, зменшення потреби у трудових ресурсах. Однак останнє було завуальовано випереджаючими щодо обсягів зменшення зайнятих у сільському господарстві темпами міграційного руху сільського працездатного населення. За таких умов значна частина малих сіл опинялась поза виробничим процесом і навіть без додаткових зусиль була приречена на поступове вимирання.

Кількість сільських населених пунктів, які не мають населення, але не зняті з адміністративного обліку, станом на 1 січня 2021 р. становила 22 села (Веселе, Криничанка, Нова Калуга Друга, Вереміївка, Лозове, Ленінське, Костомарове, Майське, Володиміровка, Запорожець, Зелений Гай, Макшіївка, Малинівка, Херсонське, Комунарське, Таврійське, Мартівка, Косаківка, Лиходітівка, Маячинка, Рогачинка, Світле). Кількість же населених пунктів, знятих з адміністративного обліку у зв'язку з переселенням жителів з 1 січня 1992 р. по 1 січня 2021 р. становила 21 поселення (Новий Світ, Якімівка, Лугівка, Софіївка, Вітрове, Віноградне, Степове. Шевченко, Новосибірське, Червоноармійське, Травневе. Запоріжжя, Красне, Костогризівське, Фирсівка. Дуднік, Кудасове, Олександрине, Ониськине, Дружба, Яблунівка) [2].

У зв'язку з цим державна політика розселення, на нашу думку, у поствоєнний період, має здійснюватися за такими основними напрямками:

- сприяння розвитку нових форм територіальної організації розселення;
- комплексний економічний та соціальний розвиток міст;
- збалансованість територіальної та функціональної структури розселення;
- подолання істотних відмінностей між міським та сільським розселенням, поступове формування інтегрованого розселення;
- деконцентрація розселення на основі деконцентрації суспільного виробництва;
- економічне регулювання розвитку міських та сільських поселень різних видів і типів;
- збереження та зміцнення наявної сільської поселенської мережі;
- територіальне управління розселенням;
- проведення єдиної інвестиційної політики щодо здійснення державних комплексних та регіональних програм з питань розвитку регіону, розробку та обґрунтування в правовому аспекті пільг з надання фінансової допомоги, а також контроль за виконанням державного бюджету;
- наукове та інформаційне забезпечення розвитку територій регіону, надання наукових та юридичних консультацій;
- залучення установ і навчальних закладів до планування та проведення наукових досліджень, підготовки й перепідготовки фахівців всіх сфер і галузей територій регіону.

Використана література

1. Статистичний щорічник Херсонської області за 2020 рік / За ред. Н.Г. Мельничук. Херсон: Головне управління статистики у Херсонській області. 2021. 422 с.

2. Офіційний вебпортал ВР України. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/z7503/A035?rdat=28.11.2021&letter=3698> (дата звернення: 22.04.2023).

Ластовська В. Я. – здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, Херсонський державний аграрно-економічний університет
Аверчева Н.О. – к.е.н., Херсонський державний аграрно-економічний університет

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ДОСВІДУ РОЗВИНЕНИХ КРАЇН У ПІДВИЩЕННІ РОЛІ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Основою розвитку країн з ринковою економікою є мале підприємництво як найбільш масова, динамічна та гнучка форма ділового життя. Тому розвиток ринкових процесів в Україні неодмінно супроводжується активізацією підприємницького середовища, а на початкових етапах реформ взагалі бізнес-структури тільки формувалися і підприємці набували досвіду методом спроб і помилок. У 2020-2021 рр. малий бізнес в цілому у світі зазнав нового чутливого удару внаслідок пандемії COVID-19, спричинених нею кризових процесів і порушення стабільності в економіці. У 2022 р. на території України почались повномасштабні військові дії внаслідок агресії Росії, що стало викликом для економіки всієї країни.

Критерії щодо визначення малого бізнесу в різних країнах відрізняються. В Україні, відповідно до Господарського кодексу, критерієм виступає кількість працівників і річний дохід від будь-якої діяльності – у категорії фізичні особи – підприємці і юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності – середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує

суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України [1].

Розвинуті країни сприяють створенню конкурентного ринкового середовища, в якому якісний розвиток малого підприємництва ефективно поєднується із інструментами державної підтримки. Слід зазначити, що малий бізнес посідає значне місце в економіці таких країн, як Німеччина, Японія, Великобританія, США і Канада. Його значення у розвитку національної економіки обумовлено наступними складовими: активна підприємницька діяльність сприяє високим темпам розвитку економічних процесів; підприємства малого та середнього бізнесу домінують за чисельністю зайнятих та обсягами виробництва товарів та надання послуг; структуру виробництва адаптують до потреб споживачів, наповнюють ринок необхідними товарами і послугами; виконують важливу соціальну функцію – надають робочі місця та забезпечують джерело доходів для значних верств населення.

У більшості країн малий бізнес формує середній клас населення за доходами, є основою для сталого розвитку економіки. Для Європи малий бізнес є свого роду підвалиною соціально-економічного розвитку. Там нараховується понад 20 млн підприємств, що займаються малим та середнім бізнесом і відповідно дають більше половини загального обороту і доданої вартості. Частка зайнятих у малому бізнесі в Європі становить приблизно 70 % [2].

Аналізуючи розвиток малого бізнесу, варто звернути увагу на Японію, як країну приватного підприємництва, де до малого бізнесу відносять близько 6 млн підприємств. Держава бере на себе погашення майже всієї суми боргу у випадку неплатоспроможності підприємця. Система фінансової допомоги побудована за принципом зворотної залежності між розміром фірми та державної допомоги, тобто найбільшу підтримку з боку держави отримують малі підприємства та підприємці-початківці [3].

У США в малому бізнесі працює 77 % зайнятих у приватному секторі, на нього припадає 47 % від загального обсягу продажу товарів у країні, 50% від валового внутрішнього продукту. Конгрес США розробляє спеціальні програми розвитку інновацій для малих підприємств, фінансування на які щорічно збільшуються на 1 млрд дол.; використовує систему гарантування позик як одну з найбільш ефективних форм підтримки підприємництва із залученням банківських кредитів [3]. Саме ця форма підтримки може бути ефективною і в Україні для активізації ресурсів та ініціативи підприємців.

Англія намагається підтримувати малий бізнес, насамперед, через банківську систему, де діє досить жорстка система контролю над діяльністю підприємств. Франція, за допомогою малого бізнесу, вирішує проблему зайнятості, адже 10-12 % населення постійно не мають роботи. Щорічно малий і середній бізнес поповнює італійську казну на 70 млрд євро. Форми фінансової підтримки – податкові пільги, гарантії позик, страхування експортних кредитів та ін. Пільги можуть покривати до 50 % потрібних підприємству капіталовкладень [4]. Такі види підтримки актуальні і для малого бізнесу в Україні.

Іспанія посідає одне з перших місць у світі, поряд з Італією і Францією, з виробництва вина, чому зобов'язана саме малому бізнесу. Центральна роль належить йому також і в туристичній індустрії. Іспанці будують сімейні готелі, тримають ресторанчики і бари, займаються побутовим обслуговуванням. Як позитивний фактор розвитку малого бізнесу варто зазначити, що у країні практично зведено до мінімуму бюрократію [5]. Такий тип розвитку малого підприємництва в Україні актуальний для південних регіонів і Карпат.

Ведення малого та середнього бізнесу в сучасних ринкових умовах в Україні пов'язане з багатьма ризиками, труднощами, негативними факторами та чинниками, зокрема: значні фінансові та матеріальні витрати на етапі започаткування господарської діяльності; пошук та залучення кредитних коштів, висока вартість кредитів; своєчасна реалізація товарів, успішне

Міждисциплінарні наукові студії 2023

надання послуг та ефективно виконанням робіт, низька платоспроможність населення; складна економічна та суспільно-політична ситуація в країні; форс-мажорні обставини [6].

Отже в цілому малий та середній бізнес забезпечує гнучкість та стійкість економічної системи. Саме з малим бізнесом пов'язані надії на швидкі позитивні структурні зміни в економіці, вихід з економічної кризи та створення умов для економічного зростання. З кожним роком суб'єктів малого бізнесу на ринку стає все більше, що спричиняє економічне зростання. У результаті збільшення кількості підприємств зростає кількість зайнятих працівників, тобто підвищується рівень зайнятості населення. Важливо враховувати світовий досвід у державному регулюванні підприємницької діяльності в Україні.

Використана література

1. Господарський кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 04.04.2023).
2. Как МСБ в Европе находят инвестиции и финансирование. Бизнес. 06.04.2017. URL: <https://biz.nv.ua/finance.html> (дата звернення: 23.02.2023).
3. Малий бізнес: зарубіжний досвід. URL: <http://www.remzavod.biz/e9.html> (дата звернення: 23.02.2023).
4. Авілова А. Малий бізнес в Італії. Громадський рух "Нова ініціатива". URL: <http://donklass.com/home/638-malyj-biznes-v-italii.html> (дата звернення: 23.02.2023).
5. Ландобасо А. Розвиток малого бізнесу в Іспанії Громадський рух «Нова ініціатива». URL: <http://donklass.com/home/634-razvitiemalogo-biznesa-v-ispanii.html> (дата звернення: 23.02.2023).
6. Дикань О. В. Розвиток малого бізнесу в Україні: проблеми та шляхи забезпечення. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2017. № 57. С. 58-66 (дата звернення: 23.02.2023).
7. Державний комітет статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. (дата звернення: 23.02.2023).

Мазуренко В. І. – здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, Херсонський державний аграрно-економічний університет
Аверчева Н.О. – к.е.н., Херсонський державний аграрно-економічний університет

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ІНФРАСТРУКТУРИ АГРАРНОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

Інфраструктура аграрного ринку в Україні знаходиться на стадії становлення, її елементи недостатньо розвинені, оскільки знаходяться на початковому етапі розвитку. Але до інфраструктури як виробники, так і споживачі виявляють високі вимоги. і не виконує функцій у повному обсязі. Ринкова інфраструктура аграрного ринку – це сукупність спеціальних господарюючих суб'єктів, організацій і установ, діяльність яких спрямована на здійснення обігу товарів та послуг, забезпечення безперебійного функціонування ринкового механізму та їх інтенсифікацію. Вона покликана забезпечити загальні умови та правила діяльності ринкових суб'єктів. Її елементи не нав'язані суб'єктам зовні, а породжені самими ринковими відносинами.

Значення інфраструктури аграрного ринку полягає в тому, що вона забезпечує умови для прискорення обігу товарних ресурсів, зокрема продукції рослинництва, тваринництва і переробної промисловості, удосконалює ринковий процес реалізації продукції, оптимізує комерційні відносини між аграрними підприємствами, постачальниками засобів виробництва і споживачами сільськогосподарської продукції, покращує матеріально-технологічну базу обігу.

Попадюк О.М., досліджує розвиток інфраструктури аграрного ринку як складову системи підтримки і стимулювання підприємництва, характеризує розвиток товарних бірж, гуртових ринків, агроторгових домів, аукціонів та їх значення для удосконалення аграрного ринку [1, с. 75-80].

Значення діяльності суб'єктів інфраструктури аграрного товарного

Міждисциплінарні наукові студії 2023

ринку полягає в тому, що вони:

- дають змогу виробникам формувати ефективні канали розподілу для доставки сільськогосподарської продукції на ринок, зокрема створюють умови для експорту продукції;

- забезпечують рух товарів від виробників (сільськогосподарських підприємств, фермерських господарств, господарств населення) до споживачів, в ролі яких виступають переробні підприємства, експортери, населення, оптові посередники;

- допомагають подолати часові, територіальні і організаційні перешкоди при збуті товарів, налагоджують транспортну логістику, створюють умови зберігання продукції і реалізації протягом року, наприклад овоче- і плодосховища, елеватори, налагоджують систему документообігу (договорів, актів купівлі-продажу, інших платіжних документів);

- відіграють важливу роль в узгодженні попиту на товари та їх пропозиції, оскільки регулюють кількість продукції, яка пропонується до продажу в певний час і на певному ринку, нівелюють сезонність реалізації сільськогосподарської продукції.

Бойко В.В. наголошує на необхідності розвитку інфраструктури аграрного ринку на інноваційній основі, стимулювання процесів розбудови мережі об'єктів інфраструктури в контексті підвищення ефективності функціонування аграрного сектору економіки України. Пропонує забезпечити розвиток регіональної мережі інноваційних об'єктів оптової торгівлі; інноваційну модернізацію логістичного забезпечення аграрного ринку; розвиток інноваційних горизонтально-вертикальних інтеграційних структур; розвиток аграрних бірж [2, с. 17-22].

Актуальність і значимість післявоєнної відбудови інфраструктури аграрного ринку полягає в тому, що більшість сільськогосподарських товаровиробників мають обмежений асортимент продукції (в основному продукція зернової і технічної галузі), малі форми підприємств мають невеликі обсяги виробництва і не можуть виступати самостійними

операторами ринку, особливо на товарних біржах, при формуванні великої експортної партії продукції. Тому діяльність суб'єктів інфраструктури впливає на кількість, якість і умови реалізації продукції.

Високий рівень розвитку ринкової інфраструктури дає змогу аграрному сектору економіки комплексно використати виробничий потенціал сільськогосподарських підприємств, скоротити виробничий і операційний цикл, прискорити надходження продукту до споживача, тим самим максимально задовольнити його попит.

Елементи ринкової інфраструктури, за допомогою яких реалізуються її функції, поділяють на три блоки.

До організаційно-технічної інфраструктури ринку належать товарні біржі, аукціони, торговельні дома, торговельні палати, холдингові, брокерські компанії, інформаційні центри, ярмарки, сервісні центри, різноманітні асоціації підприємців і споживачів, державні інспекції, транспортні комунікації, засоби зв'язку.

До фінансово-кредитної інфраструктури належать банки, фондові й валютні біржі, страхові та інвестиційні компанії, фонди профспілок та інших громадських організацій, інституції, які мобілізують тимчасово вільні грошові ресурси, перетворюючи їх на кредити, а потім і на капіталовкладення.

До науково-дослідної інфраструктури наукові інститути з вивчення ринкових проблем, венчурні фірми, інформаційно-консультативні фірми, аудиторські організації, спеціальні навчальні заклади [3].

Мацьків Р.Т., Топольницька Т.Б. пропонують класифікувати інфраструктуру за наступними видами: фізична інфраструктура як матеріальні засоби, необхідні для функціонування ринку; інформаційна інфраструктура як засоби обміну інформацією між учасниками ринку; інституційна інфраструктура як правова та регуляторна система; фінансова інфраструктура – фінансові засоби, необхідні для проведення транзакцій на ринку; логістична інфраструктура як засоби, необхідні для забезпечення

Міждисциплінарні наукові студії 2023

безперервності постачання товарів на ринок [4].

Отже, для подальшого розвитку аграрного ринку в Україні необхідно здійснювати подальші реформи та покращувати інфраструктурні об'єкти, зокрема в сфері логістики, оптової і біржової торгівлі, технічного забезпечення процесів. Це сприятиме підвищенню привабливості ринку для інвесторів та збільшенню його впливу на економіку країни. На сучасному етапі за рахунок інфраструктури необхідно сформувати передумови для підвищення ефективності функціонування аграрного сектору економіки в цілому.

Використана література

1. Попадюк О.М. Розвиток інфраструктури аграрного ринку як складової системи механізмів підтримки і стимулювання підприємництва. *Економіка АПК*. 2014. № 9. С. 75-80.

2. Бойко В.В. Інноваційні засади розвитку інфраструктури аграрного ринку. *Інфраструктура ринку*. 2021. № 59. С. 17-22.

3. Інфраструктура товарного ринку та її елементи. URL:<https://buklib.net/books/37655/> (дата звернення: 01.03.2023)

4. Мацьків Р.Т., Топольницька Т.Б. Інфраструктура ринків: підходи до класифікації. *Ефективна економіка*. 2018. № 3. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/3_2018/65.pdf

Сипко Д. М. – здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
Херсонський державний аграрно-економічний університет
Аверчева Н.О. – к.е.н., Херсонський державний аграрно-економічний
університет

РОЗВИТОК ТОВАРУ І ТОВАРНОГО ВИРОБНИЦТВА ЗА СУЧАСНИХ УМОВ

Досліджуючи еволюцію товару і товарного виробництва за сучасних умов слід відзначити, що у кінці ХХ – початку ХХІ ст. століття відбувалася

Міждисциплінарні наукові студії 2023

еволюція товару, в діалектиці відносин конкретної та абстрактної, приватної і суспільної праці, з'явилися якісно нові аспекти.

У межах сучасного товарного виробництва діє дві протилежних тенденції – з однієї сторони відбувається розширення товарного виробництва, а з іншої – існує тенденція до його підриву.

Перша із них зумовлена наступними причинами:

- безупинно поглиблюється суспільний поділ праці, народжуються нові виробництва і виділяються нові галузі – у ХХІ столітті це інформаційні технології, нові засоби зв'язку, науково-технічні дослідження в різних галузях, нові поштові послуги, інтернет-торгівля;

- підвищується роль і економічне значення сфери нематеріального виробництва (освіти, охорони здоров'я, інших нематеріальних послуг), які з кожним роком набувають більшого значення, зокрема у сфері освіти формується система приватних послуг з репетиторства, онлайн навчання, підготовки до НМТ, вивчення іноземних мов із врахуванням потреб учнів; у сфері охорони здоров'я лікарі отримують ліцензії на надання різних унікальних послуг із врахуванням запитів клієнтів; відкриваються заклади, які сприяють здоровому способу життя, фітнес-центри, басейни, салони краси;

- наука перетворилася у безпосередню продуктивну силу, тобто розвивається ринок науково-технічних розробок, ноу-хау, патентів на винаходи, що впроваджуються у виробництво; всі науково-прикладні досягнення активно впроваджуються у виробничі процеси, використовуються якісно нові матеріально-сировинні і техніко-технологічні ресурси; технології, спрямовані на енерго- і ресурсозбереження також сприяють появі нових засобів виробництва [1].

В аграрній сфері і харчовій промисловості розширюється асортимент продуктів харчування на основі глибокої переробки продукції, використовується система різної ваги і упаковки, продуктів для різних

вікових груп населення, екологічно чистої та органічної продукції, що також сприяє розширенню товарного виробництва.

Ще слід відзначити позитивний вплив на розвиток товарного виробництва глобалізаційних процесів, міжнародного поділу праці і міжнародної торгівлі, які сприяють розширенню товарного виробництва, насиченню ринку різноманітними товарами, швидкому переливанню товарів з одних країн в інші на основі міжнародного поділу праці і конкурентних переваг.

Розвиток внутрішніх суперечностей товарного виробництва неминує зумовлює появу більш розвинутої форми, яка діалектично, тобто з утриманням сильних прогресивних складових, заперечує товарну форму. Ці прогресивні елементи діятимуть в якісно інших, нових формах, підпорядковуючись при цьому закономірностям розвитку безпосередньо суспільної форми виробництва.

Існують стійкі тенденції до підриву товарних основ суспільного виробництва. На думку вчених, товарну змінить безпосередньо суспільна форма виробництва – це організація суспільного господарства, за якої внаслідок радикального розширення й удосконалення відносин планованості та організованості, процесу планування на мікро- і макрорівні, використання досягнень НТР задоволення більшої частини суспільних потреб відбуватиметься без перетворення продуктів праці на ринку на товар [2].

Зокрема активізується втручання держави в економіку через укладання державних контрактів, при яких детально розробляють нормативні документів, які регламентують організаційно-технічні, адміністративно-управлінські відносини при виконанні замовлення підрядниками, закупівлю державою більшої частини виготовленої продукції, що означає гарантований державний попит на неї. Основними ознаками сучасного товарного виробництва є:

- поглиблення існуючих форм суспільного поділу праці й виникнення нових великих поділів праці;
- переважання колективного виробництва, колективного характеру праці та колективних форм власності;
- економічні зв'язки між товаровиробниками не лише через ринок, а й через контрактну систему, зв'язки кооперації, спеціалізації тощо;
- переважно планомірний характер розвитку товарного виробництва в національному та інтернаціональному масштабах;
- державне регулювання товарного виробництва, конкурентного середовища;
- перетворення держави на великого товаровиробника, а отже й підприємця, фінансиста, кредитора, організатора тощо;
- послаблення соціально-економічної відокремленості товаровиробників внаслідок розвитку перелічених вище явищ і процесів [3].

Отже, дія тенденції до розширення масштабів товарного виробництва переважає. Сучасне товарне виробництво характеризується:

- 1) поглибленням суспільного поділу праці, розвитком колективного виробництва і колективних форм власності;
- 2) розширенням форм економічних зв'язків (контракти, замовлення, кооперація праці);
- 3) державним регулюванням виробництва – держава регулює грошову систему, фінанси і кредитні відносини;
- 4) посиленням взаємозалежності товаровиробників;
- 5) значним розширенням державного виробництва товарів і послуг.

Використана література

1. Розвиток товару і товарного виробництва за сучасних умов.
URL: <https://buklib.net/books/27489/> (дата звернення: 20.04.2023).
2. Мочерний С.В. Економічна теорія: навчальний посібник. К: Видавничий центр «Академія», 2005. URL:

https://www.ebk.net.ua/Book/economics/mochernyj_et/index.htm

(дата

звернення: 12.04.2023).

3. Еволюція товару та новітні тенденції розвитку товарного виробництва. URL:

https://pidru4niki.com/ekonomika/evolyutsiya_tovaru_novitni_tendentsiyi_rozvitku_u_tovarnogo_virobnitstva (дата звернення: 15.04.2023).

4. Товарне виробництво. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%BE> (дата звернення: 15.04.2023).

Назарова А. Д. – здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, Херсонський державний аграрно-економічний університет
Аверчева Н.О. – к.е.н., Херсонський державний аграрно-економічний університет

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КУРС НА «ЗЕЛЕНУ ЕКОНОМІКУ» У ВИРІШЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ ПРОБЛЕМИ ЗРОСТАННЯ ПОТРЕБ ТА ОБМЕЖЕНОСТІ РЕСУРСІВ

Економічна проблема безмежності потреб та обмеженості ресурсів полягає у тому, що кількість населення Землі постійно зростає, відповідно зростають обсяги виробництва, діє об'єктивний економічний закон зростаючих потреб, а природні ресурси в основному вичерпні і обмежені. Ця проблема є однією з основних у економіці та впливає на всі сфери життя суспільства.

Крім того, існує реальна загроза людству, якщо процеси і підходи до економічного розвитку не зміняться. Як інформує офіційний сайт Всеукраїнської громадянської організації «Жива планета», для існування людства потрібна на сучасному етапі така кількість ресурсів, яка виходить за межі можливостей нашої планети. У XXI столітті чотирикратне зростання світового валового внутрішнього продукту було забезпечене в основному за рахунок витрат природних ресурсів. Якщо використання природних ресурсів

Міждисциплінарні наукові студії 2023

і далі буде зростати такими темпами, то в 2030 р. для підтримки життя людства знадобиться еквівалент двох наших планет, а в 2050 р. – 2,8 планет [1].

Обмеженість виробничих ресурсів породжує економічні проблеми виробничих можливостей підприємств, галузей, економіки в цілому, обсяги яких можна збільшити, впроваджуючи нові технології та види ресурсів. Людина, підприємство або суспільство за умов відносної обмеженості ресурсів повинні постійно обирати із наявних можливостей, шукати альтернативні варіанти їх використання.

Метою проведеного дослідження є теоретичне обґрунтування проблеми безмежності потреб та обмеженості ресурсів, визначення шляхів вирішення цієї проблеми на основі принципів «зеленої економіки», які впроваджують розвинені країни світу.

«Зелена» економіка розвивається відповідно до принципів: справедливості, поваги, процвітання і добробуту для всіх; обережності навантажень на планету; участі і відповідальності всіх при прийнятті рішень; управління і підзвітності; економічної, соціальної та екологічної стійкості; ефективності і стабільності виробництва і споживання; зв'язку між поколіннями як інвестицій в майбутнє.

Для розв'язання економічної проблеми безмежності потреб та обмеженості ресурсів використовують наступні шляхи:

- підвищення ефективності використання ресурсів на основі зниження витрат і забезпечення максимального виходу корисного продукту, тобто зниження матеріало-, фондо- і енергомісткості продукції, підвищення коефіцієнтів використання енергетичних і матеріально-технічних ресурсів;
- впровадження нових і вдосконалення існуючих екологічно чистих технологій, які спрямовані на економію всіх видів ресурсів і зменшення шкідливих відходів;

- повторне використання відходів виробництва з метою зниження негативного впливу на навколишнє середовище, отримання додаткових вигід і зниження витрат;

- розвиток альтернативної енергетики з метою зниження залежності від обмежених природних ресурсів.

«Зелена економіка» – це економічна модель розвитку суспільства, яка спрямована на сталий та ефективний розвиток, постійний пошук варіантів рішень, які приносять економічні, соціальні та екологічні вигоди.

Зокрема, Чмир О.С., Захаркевич Н.П. характеризують мету «зеленої» економіки в аспекті ефективного використанні природних ресурсів при збереженні гідного рівня життя населення, до підцілей нижчого порядку відносять підвищення ресурсоефективності – збільшення продуктивності залучених у господарський обіг природних ресурсів і зменшення обсягу відходів завдяки впровадженню замкнутого циклу виробництва та максимально повній утилізації відходів, з переорієнтацією на переважне використання відновлювальних ресурсів [2, с. 54-62].

Для України повторне використання відходів є не тільки актуальною економічною проблемою сьогодення, а й важливим чинником розвитку економіки, оскільки дозволяє зменшити відходи та зберегти природні ресурси, створити додаткові робочі місця, а й політичним чинником енергетичної незалежності від країни-агресора. В Україні сміттєзвалища в цілому займають понад 42 тис. км².

Науковці наголошують на тому, що в Україні необхідність упровадження концепції «зеленої економіки» пов'язана зі складною соціально-економічною ситуацією, низькою якістю навколишнього природного середовища в більшості регіонів, ресурсною та енергетичною залежністю від зовнішніх ринків, низькою енергоефективністю національних виробництв, погіршенням здоров'я нації та якості життя населення [3, с. 75-83].

У «зеленій» економіці виділяють систему напрямків, зокрема: впровадження відновлюваних джерел енергії; удосконалення системи управління відходами; удосконалення системи управління водними ресурсами; розвиток «чистого» (стійкого, «зеленого») транспорту; органічне сільське господарство; збереження та ефективне управління екосистемами [3, с. 75-83].

Бублик М.І., Бей М.Р. акцентують увагу на тому, що ... «в умовах ресурсної та енергетичної залежності України, спричинених використанням екологічно шкідливих технологій, зростає потреба у заміні «коричневої» індустріальної економіки на нову «зелену» з метою забезпечення національної безпеки держави в найближчі десятиріччя» [4, с. 29-34].

Отже, економічна проблема безмежності потреб та обмеженості ресурсів актуалізується у зв'язку зі зростанням населення та збільшенням споживання ресурсів для задоволення потреб, адже потреби та бажання людей зростають постійно, а можливості їх задоволення обмежуються наявним ресурсним потенціалом.

На сучасному етапі в Україні також необхідно знайти рішення, які забезпечують сталий розвиток та збереження природних ресурсів. Перехід до принципів «зеленої економіки» дозволить зменшити негативний вплив на навколишнє середовище та забезпечити ефективний економічний розвиток. Також необхідно ефективно використовувати ресурси, впроваджуючи економічні механізми та інноваційні технології, що допоможуть зменшити витрати та забезпечити більш ефективне використання ресурсів. Важливо забезпечити ефективну роботу системи управління ресурсами та сприяти популяризації ідей сталого розвитку в суспільстві.

Використана література

1. «Зелена» економіка: офіційний сайт Всеукраїнської громадянської організації природоохоронного спрямування «Жива планета». URL: <http://www.zhivaplaneta.org.ua/diyalnist/zelena-economika.html>. (дата звернення: 12.04.2023).

2. Чмир О.С. Захаркевич Н. П. «Зелена» економіка: сутність, цілі та базові принципи. *Економічний вісник Донбасу*. 2013. № 3 (33). С. 54-62.

3. Боровик Ю.Т., Єлагін Ю.В., Полякова О.М. «Зелена економіка»: сутність, принципи, перспективи для України. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2020. № 69. С. 75-83.

4. Бублик М.І., Бей М.Р. Особливості «зеленої» економіки та основні інструменти її трансформування в соціально-орієнтовану систему. 2017. С. 29-34. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/jun/2740/visnyk2016-29-34.pdf> (дата звернення 11.04.2023).

Остапюк К.А. – здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
Херсонський державний аграрно-економічний університет
Ковальов Д.В. – к.е.н., Херсонський державний аграрно-економічний
університет

ДОВІЙСЬКОВИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОСТВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Статистика населення, будучи найдавнішою галуззю статистики, завжди відігравала важливу роль в управлінні державою. В теперішній час вивчення людського потенціалу не тільки не втратило своєї актуальності, а й набуло першорядного значення у зв'язку з загостренням демографічної ситуації в Україні.

Дослідження демографічних процесів нерозривно пов'язане з виявленням особливостей демографічного руху, який поділяється на три види: природний – це народжуваність і смертність, механічний – імміграція та еміграція і соціальний – переміщення населення в межах соціуму між окремими соціальними групами. Тому складність, багатоаспектність та регіональна специфіка демографічних процесів потребують особливої уваги до їх вивчення.

Чисельність сільського населення Херсонської області на 1 січня 2021 р., за попередніми даними, становила 392,0 тис. осіб і упродовж 2020 р. скоротилася на 4,6 тис. Природне скорочення населення спостерігалось в усіх районах області. На жаль, показник народжуваності знизився від 8,6 особи на 1000 жителів у 2018 р. до 7,7 особи торік та коливався від 5,2 народжених на 1000 жителів у Верхньорогачицькому районі до 10,4 – у Каланчацькому районі.

На Херсонщині за 2020 р. зареєстровано 7650 новонароджених, тоді як померлих мешканців було в 2,2 рази більше (17057 осіб). Смертність сільського населення менше ніж в 1,8 рази від жителів міст. У 2020 р. 4194 пари чоловіків та жінок зареєстрували шлюб, що на 1948 пар менше проти 2019 р. Розірвали ж шлюбні відносини 3241 пара.

Міграційні процеси є однією з основних проблем економіки регіону та країни в цілому. На сьогоднішній день проблема міграції робочої сили дуже гостро постає в Україні. Становище, у якому опинилася наша держава, спричинило значне падіння рівня життя, зростання цін на товари та послуги.

Проте на сьогодні багато країн роблять усе, для того щоб уникнути заселення біженцями, людей, які нелегально проживають на території держави.. Але проблема міграції завжди буде важливою, оскільки кожна людина має право вибори, чи залишатися в своїй державі, чи їхати в пошуках кращого життя за кордон. Після підписання Шенгенської угоди безліч українців виїхали і залишилися там жити, або періодично їздять на заробітки і приїжджаючи в Україну живуть за гроші зароблені там, і це повторяється безліч разів.

Протягом 2020 р. на Херсонщині тривала тенденція підвищення міграційної активності населення. Сальдо міграції населення області за 2020 р. мало від'ємне значення обсягом – 1799 осіб. Кількість прибулих та вибулих за минулий рік мігрантів відповідно 8535 та 10334 осіб.

Внутрішня міграція як явище в країні доволі спірне і не остаточне. Заходи, спрямовані на вирішення проблеми зайнятості переселенців, як

Міждисциплінарні наукові студії 2023

основної їх інтеграції та забезпечення життя на новому місці, повинні бути негайними, але обміркованими. Успішне вирішення проблеми зайнятості ВПО приведе до зменшення соціальної напруги між мігрантами приймаючими громадами, а також до подальшої стабілізації економічної та соціальної ситуації у регіоні та в Україні. Взагалі, внутрішня міграція по регіонам України станом на січень-вересень 2020 року складає 312836 осіб прибулих та 305895 осіб вибулих.

Найбільші заробітні плати за весь період досліджень, спостерігаються в Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Київській, Миколаївській, Одеській областях та місті Києві. Херсонська область займає 20 місце за даним показником, тому внаслідок малої заробітної плати та нестабільної економічної ситуації і виникало від'ємне сальдо міграції [1].

За даними ООН, кількість міжнародних мігрантів у всьому світі збільшилась і досягнула 272 мільйона в 2019 році. У 2000 році цей показник становив 173 млн., в 2005 – 191 млн., у 2010 – 220 млн., 2015 – 248 млн [2].

Так, маючи статистичні дані тільки за 2015-2017 роки можна зробити висновок, що у територіальній структури міжнародних міграційних потоків можна спостерігати велику кількість мігрантів із західних областей – 69,4%.

Населення Херсонської області протягом усього досліджуваного періоду усього досліджуваного періоду мігрувало в пошуках кращого життя, вищих заробітних плат та достойного майбутнього. Наслідком чого було зменшення чисельності населення, народжуваності і старіння нації. Такий рух населення має значний вплив на економіку, приносячи як вигоди, так і втрати. Зокрема, грошові перекази покращують добробут сімей мігрантів та стимулюють внутрішній попит та є одним з основних джерел валютних надходжень для країни. Але в країні спостерігається розшарування населення за економічними показниками, адже доходи тих, хто отримує грошові перекази з закордону значно більші, ніж у тих, хто працює в Україні. Протягом 2020 року українські трудові мігранти переказали за кордону додому 8,5 мільярдів доларів. Незважаючи на пандемію коронавірусу та

Міждисциплінарні наукові студії 2023

весняний карантин, заробітчани надсилають на батьківщину майже стільки ж грошей, як у 2019 [3].

Беззаперечними є загрози соціального характеру пов'язані із руйнуванням родин, явищем сирітства дітей заробітчани, деформацією статеві-вікової структури в районах масової трудової міграції, проблем демографічного характеру. Найбільшу загрозу становить кримінально індукована зовнішня міграція, торгівля людьми та примусова праця українських громадян [4].

Ще один негативний фактор міграції, це відтік кваліфікованих робітників за кордон. Так, за даними Херсонського обласного центру зайнятості за січень 2021 року, кількість вакансій становила 1411 осіб. З них – професіонали – 276, фахівці – 246, кваліфіковані робітники з інструментом – 192, робітники з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин – 172, працівники сфери торгівлі та послуг – 132, навіть вакансії найпростіших професій становлять 146 осіб [5].

Потрібно зазначити, виїжджають ті, які володіють як інтелектуальними ресурсами, так і фінансовими, отже, наша держава втрачає людський потенціал. Тільки за умов подолання несприятливих чинників та проведення міграційної політики в державі можливе подолання негативних наслідків міграційного руху населення Херсонської області та України в цілому.

Дієвим засобом проти трудової міграції може бути зростання економічної активності та зайнятості населення, а на цій основі підвищення життєвого рівня.

Тому у поствоєнний період, на нашу думку необхідно врахувати міграційну ситуацію під час розроблення економічних і соціальних програм, виходячи з особливостей конкретних регіонів. Також потрібна активізація співпраці у сфері науки й освіти, участь наукових кадрів у міжнародному співробітництві, та регулювання внутрішньо- та міжрегіональної трудової міграції.

Використана література

1. Середня зарплата в Україні 2020 р. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salari/average/2020/> (дата звернення: 15.04.2023).

2. Департамент ООН з економічних і соціальних питань: офіційний сайт, 2019. URL: <https://www.un.org/en/development/desa/population/data/estimates2/estimates19/asr> (дата звернення: 16.04.2023).

3. Державна служба статистики України: офіційний сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 16.04.2023).

4. Трудова міграція загрожує національній безпеці. URL: <http://www.unian.ua/business/1739617-trudova-migratsia-zagrojuje-natsionalniy-bezpetsi.html> (дата звернення: 18.04.2023).

Херсонський обласний центр зайнятості: офіційний сайт. URL: <https://khe.dcz.gov.ua/analytics/68> (дата звернення: 18.04.2023).

Сальгаб К. Ш. – здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,

Херсонський державний аграрно-економічний університет

Ковальов Д.В. – к.е.н., Херсонський державний аграрно-економічний

університет

ДОВІЙСЬКОВИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОСТВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ СОЦІАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Соціальний потенціал – це сукупність організаційних елементів соціального середовища, які можуть бути використані у сфері послуг для задоволення сільських жителів різноманітними соціальними потребами. Основу соціального середовища становлять галузі соціально-культурного та соціально-побутового призначення, завдяки яким здійснюється відтворення фізичних і духовних сил особистості.

Система освіти. У 2020 р. на Херсонщині на селі функціонувало 292 дошкільних навчальних закладів. Протягом 2000 – 2020 рр. кількість дитячих дошкільних установ у сільській місцевості зменшилася на 81 од., а охоплення ними дітей становило 25% у 2000 р. та 49% у 2020 р.

Станом на початок 2020 / 2021 н.р. у сільській місцевості Херсонської області діяло 296 денних загальноосвітніх навчальних закладів з чисельністю учнів 61,7 тис. осіб, у тому числі 5,1% перебували у школах першого ступеня, 7,9 – другого і 84,9 – третього ступеня та 2 спеціальні школи. Майже всі вони працювали в одну зміну. За 2000 2020 рр. кількість загальноосвітніх навчальних закладів скоротилося на 180 од.

Підготовка кваліфікованих кадрів для сільськогосподарського виробництва головним чином здійснюється через сільські професійно-технічні училища. У 2020 р. в Херсонській області налічувалось 26 училищ, в яких здобували освіту 3,4 тис. учнів. За 2000 – 2020 рр. їх кількість значно зменшилась (на 2,5 тис. учнів).

Культура. У 2020 р. сільське населення Херсонської області обслуговували 398 клубних закладів, 632 бібліотеки. У більшості сіл зовсім відсутні заклади культури, а існуючі знаходяться в аварійному стані та потребують капітального ремонту.

У розміщенні закладів культури серед районів області спостерігається надзвичайно високий рівень диференціації. Так, кількість сільських бібліотек коливалася від 17 од. у Верхньорогачицькому районі до 60 од. у Голопристанському районі; клубів – від 10 од. у Великолепетихському до 34 од. у Великоолександрівському районах [1].

Сільський житловий фонд Херсонської області на початок 2020 р. становив 9,5 млн. м² загальної площі, а забезпеченість житлом у середньому на одного сільського жителя – 24,2 м².

Рівень благоустрою сільського житла здебільшого не відповідає сучасним вимогам. У 2020 р. в сільській місцевості водопроводом було обладнано лише 49,6% житлової площі (у містах – 79,7%), каналізацією –

35,0% (72,9%), опаленням – 85,7% (68,1%), газом – 93,2% (86,2%), гарячим водопостачанням – 15,4% (45,5%).

Транспорт. Аналіз сучасного стану транспортного сполучення та шляхів у Херсонській області свідчить, що 2020 р. протяжність автомобільних доріг загального користування становила 4985,9 км, у тому числі за категоріями: I – 49,9 км, II – 378,1 км, III – 1043,8 км, IV – 3514,1 км. Проте сучасна мережа доріг не забезпечує нормального сполучення, не завжди сприяє задоволенню потреб сільського населення [2].

Економічна криза в державі, на жаль, створила несприятливі умови для подальшого розвитку соціальної інфраструктури. За останні роки суттєво скоротилась кількість дошкільних, загальноосвітніх та культурних закладів. Більше половини сіл не має мінімального набору підприємств повсякденного обслуговування, у тому числі кожне десяте село – жодного об'єкта соціального призначення. Все це відбувається на тлі руйнування системи громадського транспорту, що унеможливорює забезпечення селян життєво необхідними послугами [3].

Найважливішим принципом поствоєнної відбудови під час розміщення об'єктів соціальної інфраструктури та їх розвитку, на нашу думку повинен бути принцип соціальної орієнтації, що полягає в тому, щоб кожен регіон мав таку соціальну інфраструктуру, яка максимально задовольняє потреби населення у відповідних послугах. Тому на першому місці постає людина з її потребами та інтересами.

Використана література

1. Статистичний щорічник Херсонської області за 2020 рік / За ред. Н.Г. Мельничук. Херсон: Головне управління статистики у Херсонській області. 2021. 422 с.

2. Державна служба статистики України: офіційний сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 16.11.2021).

3. Ковальов Д.В. Стан та особливості використання природно-ресурсного потенціалу сільських територій Причорноморського регіону. **Міждисциплінарні наукові студії 2023**

Електронне наукове фахове видання Ефективна економіка. 2020. № 5. URL:
http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2020/87.pdf (дата звернення:
12.04.2023).

ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННИЙ ТА ТУРИСТИЧНИЙ БІЗНЕС В УКРАЇНІ: РЕАЛІЇ, ВИКЛИКИ ТА ВІДНОВЛЕННЯ

Баранова К.А. – здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
Херсонський державний аграрно-економічний університет
Шаумян О.Г. – к.психол.н., Херсонський державний аграрно-економічний
університет

РЕАЛІЇ ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД

Повномасштабна війна в Україні призвела не лише до погіршення стану туристичної сфери, але й до гуманітарної катастрофи. Ця проблема стосується і України, і країн, які з нею взаємодіють в індустрії туризму.

За прогнозами експертів щодо можливих руйнувань економіки України може бути мінімум на третину всіх галузей. До них включена й індустрія туризму. Що на думку офіційних осіб, тільки розпочала своє відновлення після пандемії COVID-19, до вторгнення агресора на Україну в лютому 2022 року.

Після завершення війни в Україні уряд вважає, що в громадян знов виникне потреба подорожувати країною, витратити гроші біля Азовського та Чорного морей, в Карпатах, у великих містах тощо. На сьогодні така тема є закритою для більшості українців через небезпеку та події війни. Тому нині українці не прагнуть подорожувати.

За даними різних інтернет-ресурсів, внутрішній туризм, який пояснюється виїздом з рідного міста на відпочинок, зріс на 24 % у період з 2019 по 2021 рік. Щодо зовнішнього туризму, у 2021 році Україну відвідали близько 4,2 мільйонів іноземних туристів, що на 30% більше, ніж у попередньому періоді [1].

Початок воєнних дій спричинив різке скорочення зовнішнього туризму до України. Дані свідчать, що поїздки в Україну іноземних туристів зменшилися на 85–90 %. Туроператори з більш безпечних місцевостей України констатували про заповнюваність у літній період 2022 року істотно знизилася. Кількість туристів становила приблизно на 50 % менше порівняно з минулим. Проте, такі дані потребують уточнення. Тому що туризм в таких містах, як Одеса, Харків, Чернігів, Дніпро та ін., які розташовані ближче до лінії фронту був відсутнім.

Згідно із звітом «Economist Intelligence Unit», військовий конфлікт в Україні може охопити навіть територію поза нею, зокрема туризм по всій Європі. Українські туристи достатньо робили для розвитку туризму в інших країнах, хоча є очікування, що ця цифра може скоротитися в рази. Також звіт роз'яснює, що, крім втрати туристів, війна в Україні сприятиме зростанню цін на продукти харчування та паливо, зміні довіри мандрівників, обмежить авіалінії та повітряний простір [2].

Повномасштабна війна в Україні досі створює серйозні проблеми для туристичного бізнесу. Що може загальмувати поступове відновлення туризму та додати невизначеності щодо майбутніх перспектив та інвестицій.

Ризик може поширитись на різні ринки туризму, а саме:

1) падіння впевненості щодо безпеки подорожей європейськими напрямками;

2) Сполучені Штати Америки є другим за величиною міжнародним ринком після Китаю, котрі теж повільно відновлюються після пандемії COVID-19.

3) європейські туроператори тепер повідомляють, що війна в Україні негативно вплинула на попереднє бронювання поїздок до Європи в оздоровчий літній період 2022 року.

Бронювання рейсів в Європі знизилось до 23 % на тиждень після початку війни. Кількість рейсів до Європи зі США скоротилася на 13 %. Країни, розташовані близько до зони конфлікту – це Болгарія, Хорватія, **Міждисциплінарні наукові студії 2023**

Естонія, Грузія, Угорщина, Латвія, Литва, Польща, Словаччина та Словенія. За таких умов показники бронювання зменшилися на 30-50 % [3].

Тому досі залишається вагомою дією – це закриття російського повітряного простору. Це збільшило час і витрати для багатьох компаній, що подорожують між Європою та Азією, перешкоджаючи далеким рейсам.

Політики різних країн знаходяться в пошуку нових засобів підтримки сектору туризму. Деякі країни, наприклад, як Польща чи Естонія використовують вільні місця в готелях для розміщення біженців. Країни ще вивчають ряд запитів: чи може сектор туризму підтримувати маршрути для роботи для біженців, як забезпечити їм нормальне функціонування тощо.

Отже, більшість країн потребують певної кількості інноваційних рішень, щоб залишатися в індустрії туризму. Таких інноваційних рішень вимагає й українська індустрія туризму. Статистичні дані свідчать про значне зниження рівня розвитку туризму. Врівноважені та креативні рішення можуть сприяти просуванню та розвитку туризму як на етапі війни, так й у післявоєнний період.

Використана література

1. Глобальне зростання сповільнилося з початком війни. URL: <https://www.oecd.org/economic-outlook/march-2023/> (дата звернення: 17.04.2023).

2. Як війна в Україні вплине на туризм у 2022 році. URL: <https://www.eiu.com/n/campaigns/how-the-russia-ukraine-war-will-affect-tourism/> (дата звернення: 17.04.2023).

3. ForwardKeys розкриває ранній вплив вторгнення росії в Україну на бронювання квитків. URL: <https://www.moodiedavittreport.com/forwardkeys-reveals-early-impact-of-russias-ukraine-invasion-on-flight-bookings/> (дата звернення: 17.04.2023).

Бутенко А.Д – здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
Херсонський державний аграрно-економічний університет

Миргородська О.Л. – к.пед.н., Херсонський державний аграрно-
економічний університет

ОСНОВНІ ТИПИ РЕКРЕАЦІЙНИХ ЗАКЛАДІВ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ УКРАЇНИ

Івано-Франківська область одна із західних областей України, котра, до початку повномасштабного вторгнення росії, була важливим осередком розвитку різних напрямків туризму.

Область розташована на межі двох фізико-географічних країн – Східноєвропейської рівнини та Східних Карпат, тому має різні природно-кліматичні умови. Для рівнинної частини області характерна м'яка зима і тепле літо. У горах – клімат холодніший. Середня температура січня – -6°C , середня температура січня – $+18, +19^{\circ}\text{C}$. У Передкарпатті випадає 600-800 мм опадів на рік, у горах – до 1400 мм на рік [1].

Івано-Франківська область має густу річкову мережу. Це переважно гірські, швидкі річки. Найбільшими з них є Дністер і Прут. Гірські річки утворюють каскади й водоспади. Насьогодні в області описано 75 водоспадів.

Область також багата на підземні води. У тому числі мінеральні (природно-столові та лікувально-столові). Води 32-х мінеральних джерел Івано-Франківської області занесено до Державного кадастру «Води мінеральні питні».

Багатою є флора і фауна області. Для їх збереження на Івано-Франківщині створено 456 природоохоронних територій [1].

Такі різноманітні природні умови сприяють розвитку різних видів туризму, що обумовлює створення різних типів рекреаційних закладів. На сьогодні на території Івано-Франківської області функціонують санаторії, профілакторії, туристичні комплекси, бази відпочинку, дитячі табори.

У м. Косово розташовано *санаторій* «Карпатські Зорі». Це санаторій сімейного типу, що спеціалізується на лікуванні та профілактиці багатьох типів захворювань. Зокрема різноманітних захворювань верхніх дихальних шляхів, функціональних захворювань органів травлення, анемії.

Санаторій розраховано на одночасне перебування 110 осіб. Пропонується проживання в одномісних номерах та номерах «Люкс» (для сімейного проживання). Є всі умови для любителів літнього й зимового відпочинку [3].

У с. Черче Рогатинського району функціонує *санаторій* «Черче». Санаторій працює протягом всього року і орієнтований на лікування захворювань хребта, суглобів, центральної та периферійної нервової системи, захворювань судинної системи, запальних процесів статевої системи.

Санаторій пропонує проживання у двокімнатних двомісних номерах «Люкс», двомісних номерах з зручностями на поверсі, однокімнатних та двокімнатних номерах із усіма зручностями. До початку повномасштабного вторгнення росії, санаторій приймав на лікування й іноземних громадян [3].

На території смт. Єзупіль, Івано-Франківського району, функціонує обласний *дитячий* психоневрологічний *санаторій*. Окрім лікування профільних захворювань тут пропонують дітям та підліткам лікування інфекційних та неінфекційних захворювань. Санаторій приймає пацієнтів протягом усього року [3].

У с. Сокіл, Галицького району області, пропонує свої послуги дитячий лікувально-оздоровчий *профілакторій* «Сокіл». Він розрахований на 520 місць і працює переважно у літній сезон. До послуг відпочиваючих – соляно-хвойні ванни, озокерит, парафін, масаж, фізкабінет, сауна з басейном, стоматологічний кабінет [3].

На території області функціонує чимала кількість *баз відпочинку*, орієнтованих на різні категорії споживачів.

База відпочинку «Карпати» розташована у м. Яремче. Має 138 номерів різних категорій, працює протягом усього року. Підійде відвідувачам із

Міждисциплінарні наукові студії 2023

різними запитами та інтересами. Окрім ресторанів та бенкетних залів, тут функціонують три конференц-зали, сауна з басейном, великий критий басейн (24м x 12м), міні-аквапарк, водолікарня кіно-, відео- та танцювальний зали. Територіально доступними є відомі гірськолижні траси області «Буковель», Ворохта, Яблуниця [3].

У м. Ворохта розташована база відпочинку «Оберіг», яка працює лише взимку. Для проживання гостям пропонуються двоповерхові котеджі з номерами різної категорії (люкс, двомісний покращений, двомісний). База орієнтована на різні категорії відпочиваючих. За додаткову плату гості можуть отримати харчування на замовлення, баню з контрастним басейном, прокат спортивного інвентарю, різні види екскурсій (у тому числі піші екскурсії на Говерлу та полонини), екстремальні розваги (рафтинг, повітряний екстрим тощо) [3].

У містах Косів, Яремче та с. Татарів функціонують **туристичні комплекси**. Усі туристичні комплекси приймають гостей протягом усього року і мають свою спеціалізацію.

Зокрема туристичний комплекс «Байка» (м. Косів) пропонує екстремальне дозвілля (рафтинг, джипінг) для молоді і дорослих, кінні та велопрогулянки та дитяче дозвілля. «Маєток Сокільське» (м. Косів) та «Ведмежа гора» (м. Яремче) більш орієнтовані на сімейне дозвілля та риболовлю. Усі туристичні комплекси приймають гостей протягом усього року [2].

У с. Татарів Яремчанського району розташований туристичний комплекс «COUNTRY CLUB LAVANDA». Він більш орієнтований на відпочинок для дорослих. Окрім комфортабельних номерів гостям пропонують сауну, SPA-процедури, більярд, гральні автомати, велосипеди на прокат, організовані екскурсії [2].

На території Івано-Франківської області також представлені **дитячі табори** різною профільної спеціалізації.

Зокрема у с. Татарів розташовано два дитячі табори. Табір «DELUXE – дитяча Республіка» – оздоровчий, розвиваючий (навчання бізнесу), орієнтований на дітей віком від 7 до 17 років. Має 10 номерів на 4 особи кожен, 2-х поверховий медичний корпус, сучасний ресторан для прийому їжі. На території табору – футбольне поле, волейбольний майданчик, окрема зала для гуртків та диско-зала. Є також відкритий басейн та пляж на березі гірської річки [4].

Інший табір – «Friends world English camp» – *мовний*, що пропонує програму вивчення англійської мови. Він орієнтований на дітей віком від 6 до 16 років. На території табору розташовані батути, відкритий басейн, парк квадроциклів, майданчик для вогнища, альтанки. Є вихід до гірської річки [4].

Ще один оздоровчий дитячий табір розташований у с. Поляниця Яремчанського району. Це табір «Карпатський передзвін». Він здатен приймати одночасно до 100 дітей віком від 7 до 16 років. Тут дітям пропонують різнопланові екскурсії, туристичні походи Карпатами, різноманітні майстер класи та розважальні програми [4].

А на території Національного парку «Гуцульщина», у м. Косів, розташувався дитячий *спортивний табір* «Фристайл». Це – котеджне містечко. Кожен котедж має два блоки з окремим входом. У кожному блоці по дві кімнати на 3-4 ліжка та зручності. Фізична підготовка та рухливі ігри тут поєднуються із екскурсійною програмою та творчими майстернями. Табір орієнтований на дітей від 8 до 16 років [4].

Використана література

1. Довідник абітурієнта. [Електронний ресурс]. URL: <https://parta.com.ua/ukr/>
2. «Все про відпочинок у Карпатах». [Електронний ресурс]. URL: <https://www.karpaty.info/ua/>
3. Санаторії, пансіонати, бази відпочинку. [Електронний ресурс]. URL: <https://dir.meta.ua/ua/ivano-frankivs-k/travels/health-centers/1/>

4. Дитячі табори Івана-Франківська область. [Електронний ресурс].
URL: https://parta.com.ua/ukr/rest_bases/ukraine/ivano_frankovsk/

Лунов І.І. – здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
Херсонський державний аграрно-економічний університет
Бойко В.О. – к.е.н, Херсонський державний аграрно-економічний
університет

ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ У ПОСТВОЄННИХ УМОВАХ

Яскраво видно, що через війну, розгорнуту росією, внутрішній туризм, так і зовнішній, сильно постраждав. Внаслідок цього, надходження до державного бюджету від туристичної галузі впали на 25,7%.

Війна торкнулася туристичної індустрії, яка тільки почала набирати оберти після двох років епідемічних обмежень. Першим поштовхом стало те, що західні авіакомпанії відмовили в польотах в Україну.

Водночас варто зазначити, що сучасна туристична сфера має такі особливості: управління туристичним бізнесом більше орієнтоване на волонтерство, а туристичні центри перетворюються на гуманітарні чи волонтерські штаби, необхідно створювати бомбосховища чи інші захисні споруди. на туристичних маршрутах; Маршрути навколо ключових національних і військових об'єктів, які можуть бути об'єктами ракет і бомб російського агресора; пляжі та піші прогулянки неможливі через триваючі бойові дії та наявність мінних полів, які, як очікується, будуть знищені після війни, протягом кількох років .

При цьому абсолютно безпечних територій України під час війни не було, що безпосередньо негативно позначилося на туристичній привабливості країни, яка наразі близька до нуля. Через підвищену небезпеку через військові дії та переривання авіасполучення, регулярні масовані обстріли та ракетні обстріли, серйозні пошкодження інфраструктури,
Міждисциплінарні наукові студії 2023

іноземні туристи не мають ні шансу, ні бажання відвідувати Україну. Зараз внутрішній туризм також переживає серйозну кризу через міграцію людей із небезпечних районів у більш безпечні замість того, щоб їхати в інші частини України з туристичною метою.

Фактично, з 24 лютого в'їзний пасажиропотік впав на 100%, діловий туризм заморожено, а місцевий туризм перетворений на потоки внутрішньо переміщених осіб.

У той час як сектор ділового туризму перебував у стагнації, в'їзний туризм в Україну почав відновлюватися, а разом з ним з'явився бізнес-сектор у формі конференцій, тренінгів, семінарів тощо.

За підрахунками ДАРТ за перші 4 місяці 2022 року представники туристичної галузі України сплатили на 18% менше податків, ніж за аналогічний період 2021 року. Так, загальна кількість платників податків, які займаються туристичною діяльністю, за перші місяці війни в середньому скоротилася на 10%. При цьому зафіксовано, що кількість юридичних осіб знизилася на 17%, а фізичних – на 7% [1].

Чим довше затягнеться війна в Україні, тим більше страждатиме Європа. Такі прогнози засвідчують висновки Європейської туристичної комісії (ЄТК). Вважається, що російська агресія не лише стала серйозною перешкодою для відновлення туристичної індустрії континенту після пандемії, а й спонукає туристів розглядати альтернативні напрямки інших країн. Мандрівники зі США, Канади, Китаю, Японії та Бразилії значно скоротять свою присутність на європейському континенті цього року, згідно з аналізом шести найперспективніших іноземних туристичних ринків для Європи. Основними причинами є небезпека та подорожчання житла [2].

Варто зазначити, що впровадження інноваційних процесів у туристичній галузі потребує певного контролю з самого початку. Інфраструктура індустрії туризму – це сфера діяльності, в якій через її особливості такі процеси є обов'язковими. Впровадження інновацій як фундаментального елементу розвитку туристичного сектору призведе до

пожвавлення економічної активності в цій галузі та підвищення конкурентоспроможності галузі на світовому туристичному ринку.

Перспективи розвитку туризму в післявоєнній Україні включають:

- оскільки багато туристів цікавляться вулицями післявоєнних меморіалів і місцями, які стали символічними, досвід країн, які пережили післявоєнний період, може збільшити відсоток туристів. Освітній туризм можна пов'язати з тим, щоб «побувати та побачити на власні очі» лихоліття, що відбувалися в Маріуполі, Бучі, Ірпені, Харкові та інших післявоєнних містах і селах.

- вшанування окремих місць в Україні, таких як Чорнобаївка, острів Зміїний тощо, які є унікальними символами слави.

- збільшити кошти на відбудову України, розробити конкретні програми та стратегії відбудови.

Щоб відновити позиції України на післявоєнному міжнародному ринку туристичних послуг, туристичним компаніям необхідно знайти нові способи реклами та продажу своїх продуктів і послуг. Одним із них є створення системи раціональних зв'язків для вирішення певних планувальних завдань. Їх правильна інтеграція може забезпечити синергетичний зв'язок і посилити дії один одного.

Для відновлення туристичного сектору післявоєнної України рекомендується врахувати досвід інших країн, які перебували у подібній кризі та чия економіка, особливо туристична сфера, була зруйнована війною і зараз. успішний у сфері туризму.

Таким чином, Хорватія є одним із успішних прикладів післявоєнного відновлення туризму в Україні. Під час громадянської війни в 1990-х роках туризм у Хорватії фактично зупинився. Після цього була розгорнута масштабна піар-кампанія країни та невідомої досі туристичної «родзинки».

Отже, перспективними напрямками повоєнної відбудови туристичного сектору України є: 1) розвиток ділового, пізнавального, спортивного, медичного, зеленого та військового туризму; 2) розробка та реалізація

програм (внутрішніх та зовнішніх) підтримки суб'єктів туристичної діяльності; 3) забезпечення тісної співпраці між країнами у сфері взаємної підтримки туристичної діяльності; 4) підвищення інтересу іноземних туристів до маршрутів пам'яті та символічних післявоєнних об'єктів; 5) пошук нових шляхів та способів просування туристичних послуг на ринку.

Використана література

1. Формування конкурентного потенціалу туристичних підприємств в умовах сталого розвитку. URL: <https://nv.nltu.edu.ua/index.php/journal/article/view/727>
2. Формування конкурентних переваг суб'єктів туристичної галузі. URL: <http://eapk.org.ua/contents/2020/05/45>

Рзаєва Е.Р. – здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
Херсонський державний аграрно-економічний університет

Шаумян О.Г. – к.психол.н, Херсонський державний аграрно-економічний
університет

ОСОБЛИВОСТІ ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Управління туристичною сферою стає все більш актуальним напрямком бізнесу в світі. Його основними перевагами є:

- 1) створення робочих місць;
- 2) зростання доходів;
- 3) розвиток малого бізнесу;
- 4) зберігання культурної та історичної спадщини [1; 2].

Туристичний бізнес спричиняє до повноцінного збереження культурної та історичної спадщини конкретного регіону та країни загалом. Через те, що туристам подобається відвідувати музеї, історичні місця, культурні об'єкти. І саме це є стимулом для збереження цієї спадщини, своєчасної реставрації та ремонтів.

Невід'ємною складовою туристичної інфраструктури є індустрія гостинності. Що впливає на вибір споживачів при плануванні свого відпочинку [3].

Туристичний бізнес має характеризуватися якісним сервісом з надання послуг, комфортним проживанням та харчуванням, організацією дозвілля та розваг для туристів. Сучасні туристи є вибагливими, які ретельно обирають місце подорожі, туристичну агенцію з надання послуг, зокрема: робота менеджера з пошуку та підбору турів, транспортні послуги, послуги супроводжуючого, послуги проживання, харчування, та страхування [3; 4].

Україна є одним з туристичних регіонів, який адаптований для внутрішнього і зовнішнього туризму. Україна має спектр туристичних та готельно-ресторанних послуг для активного та екологічного відпочинку у поєднанні із смачною їжею [1].

Через повномасштабне вторгнення до України туристичний бізнес різко скоротився. Переважна кількість туристичних агенцій є зачищеною, а інші – зруйнована. Щодо туристичної сфери, можна відмітити, що більшість туристичних операторів з позицій безпеки припинили свою діяльність на українському ринку економіки [1; 2; 4].

Ускладнено наземні засобів переміщення, пошкоджено залізничні колії, чи-то частково, чи-то повністю зруйновано дороги. Що позначилось на туристичному бізнесі.

Через війну попит на туристичні продукти істотно зменшився в Україні. Туристичні підприємства, що продовжили свою роботу ледве виживають. Комендантська година здійснила зміни в роботі туристичних фірм, тому що скоротилися – графіки руху потягів, автобусних перевізників та готельно-ресторанних закладів. Відсутність сучасних бомбосховищ, нехватка кваліфікованого персоналу, різке зменшення доходів населення, неможливість запропонувати улюблені туристичні маршрути теж справили неабиякий вплив на туристичний бізнес. Деякі напрацьовані роками

маршрути довелося скасувати, інші маршрути трансформовано через пошкодження та руйнування туристичних об'єктів [3; 4].

Стратегією відновлення туристичного бізнесу в Україні в умовах війни може бути:

- 1) розвиток внутрішнього туризму;
- 2) залучення міжнародних туристів;
- 3) дієва рекламна кампанія [1; 2; 3; 4].

Отже, фахівці пропонують застосувати після перемоги України масштабну маркетингову кампанію на зовнішніх ринках, щоб переключити сприйняття країни з місця бойових дій на безпечну локацію для подорожі.

Мужність та витривалість українського народу під час війни привернули увагу світової спільноти. Поступово в Україні відновиться туристичний бізнес за допомогою відкриття нових закладів, розвитку внутрішнього туризму тощо.

Використана література

1. Туризм в умовах війни: що відбувається з галуззю й які перспективи на цьогорічний сезон. *Comments.ua*. URL: <https://money.comments.ua/ua/news/economy/turizm-v-umovahviyni-scho-vidbuvaetsya-z-galuzzyu-y-yaki-perspektivi-na-cogorichniysezon-699311.html> (дата звернення: 18.04.2023).

2. Проблеми ведення туристичного та готельного бізнесу під час війни в Україні: URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/11/223.pdf> (дата звернення: 17.04.2023).

3. International tourism consolidates strong recovery amidst growing challenges. URL: <https://www.unwto.org/taxonomy/term/347> (дата звернення: 18.04.2023).

4. Втрати та напрями порятунку туристичного бізнесу України в умовах війни. URL: https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/02/Bordun-Visnuk_Univer_Economics-stattya-22.pdf (дата звернення: 19.04.2023).

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА

Воробйова А.О. – здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, Херсонський державний аграрно-економічний університет

Скібіна Т.І. – к.е.н, доцент, Херсонський державний аграрно-економічний університет

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕТИКИ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ В КОНТЕКСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Питання етики державних службовців є важливим питанням, якому на даний момент не приділяється значної уваги у нашому суспільстві та органах державного управління. Етика державного службовця в Україні не є основою для формування професійних правил та норм поведінки державних службовців. У професійній діяльності державні службовці переважно користуються законодавчими актами та положеннями, посадовими інструкціями та іншими нормативними документами, а не питаннями відповідності етичним нормам. Проте досвід розвинутих країн Світу доводить, що саме висока кваліфікація, професійні та моральні якості державного службовця є основою створення ефективної системи державного управління. Отже, питання етики державного службовця є актуальним та таким, що потребує аналізу та досліджень, адже є основою формування ефективної системи державного управління.

Метою дослідження є аналіз актуальних питань етики державних службовців, існуючих перешкод поширення етичних норм та пошук шляхів щодо їх вирішення.

Етика державного службовця – це система додатних і глибоко усвідомлених норм поведінки, певний порядок дій, правил взаємин і

принципів державно-службових відносин, що належать даному суспільству і є нормами загальнолюдської моралі. Професіоналізм і ефективність роботи державного службовця – це показник його моральності, вірності своєму професійному обов'язку та непорушність норм етичної поведінки.

Адміністративна етика – це адаптовані до практичних потреб державної і муніципальної служби відомості про основні етичні поняття, закономірності і тенденції службових відносин, про моральні цінності, про моральні вимоги до форм, методів і стилю службової діяльності [1, с. 7], і одночасно – поведінка державних службовців відповідно з даними вимогами. Адміністративна етика являє собою вид професійної етики, науку, що вивчає додаток моральних принципів до поведінки посадових осіб, в даному випадку в апаратних структурах державної влади та місцевого самоврядування.

Вітчизняні науковцями, які вивчали етику державних службовців, етику загалом та соціальну роль державного службовця є Мілецький В.П., Кузнецов В.Ф., Степнова П.П., Літова С.С., Черепанова В.В., Рудакевич М.І. [2].

З кінця минулого століття питання етики державних службовців досліджують низка науковців Бербешкіна З., Ганжин В., Шепель В. саме в контексті теорії наукового управління суспільством. Дослідження цього періоду проводяться на фоні дискусій з методологічних проблем етики і розуміння дефініції «мораль», саме як духовно-практичного феномена. Увага вчених зосереджена на проблемах морального виховання і формування моральної культури, соціальної активності й активної життєвої позиції, як ядра моральної особистості. Досліджуються різні аспекти діяльності колективу, ролі керівника органу державної влади тощо.

Українські вчені та практики підняли широке коло актуальних для нашої країни проблем. Серед них можна назвати наступні:

- зв'язок етики державного управління з політикою і правом;
- роль керівника у формуванні морально-етичного клімату в колективі;

- орієнтація системи підготовки і підвищення кваліфікації на етику державного управління, контроль і відповідальність за порушення етичних норм тощо [3, с. 27].

Важливість аналізу етики державних службовців, як об'єкту державного регулювання, узагальнення етичних норм і формування механізмів етичного регулювання, пов'язане з багатьма сучасними проблемами, які гостро постають перед Україною, а саме:

- питання корупції серед чиновників;
- досить неефективна робота державних службовців;
- значний відсоток недовіри населення до діяльності органів державної влади.

Суспільна довіра до державних службовців є основоположною умовою ефективного державного управління. У зв'язку з цим, аналіз проблем, що стосуються професійної етики в системі державної служби видаються вкрай актуальними [4].

Моральний аспект поведінки державних службовців дуже важливий і із дипломатичної точки зору, тим паче в той час, коли Україна потребує допомогу інших держав. На мою думку, одним з шляхів вирішення проблем етики у державних службовців є підвищення уваги громадян до цього питання. Адже будь-який негативний вчинок влади сприймається нашим суспільством дуже різко та викликає значну критику та обговорення в засобах масової інформації.

Щоб зробити вирішення цього питання більш правовим, було б доречно зробити єдиний етичний державний кодекс державного службовця, в якому будуть обговорені та чітко визначені норми, які враховуватимуть специфіку різних органів державної влади, специфіку різних посад і сфер діяльності.

Наразі, в Україні діє низка законодавчих актів, яка створює основу для запровадження загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування [5]. У цьому документі затверджені основні правила та норми етичних правил. Приділена особлива

увага поняттю «доброчесності державного службовця», де чітко визначено, які дії є доброчесними:

- дії щодо захисту публічних інтересів та недопущення реального та потенційного конфлікту між публічними та приватними інтересами;
- невикористання службового становища в приватних чи неправомірних інтересах сторонніх осіб та неотримання неправомірної вигоди із використанням свого службового становища;
- нерозголошення інформації та персональних даних, які стали відомі державному службовцю.

Проте, існуюча законодавча база є недосконалою, невирішеними залишаються чимало питань щодо норм та стандартів зовнішнього вигляду державного службовця, такту розмови, поведінки у конфліктних ситуаціях тощо. Також не розроблений чіткий механізм відповідальності за порушення етичних норм на посаді державного службовця.

Також важливим питанням є відсутність вимоги відповідності етичним нормам при проведенні конкурсу на посаду державного службовця.

Як висновок можу зазначити, що питання вдосконалення етики державного службовця існують завжди. Актуальність цієї проблеми визначається потребою у вивченні етики державного службовця як одного з найважливіших чинників, що впливають на ефективність роботи державної служби. Узагальнюючи точки зору багатьох вчених і політичних діячів, можна дійти висновку, що такий рівень державних службовців – одна з головних проблем у процесі модернізації нашого суспільства. Змінити ситуацію може впровадження ефективних механізмів і контролю з боку суспільства за діяльністю посадових осіб.

Використана література

1. Мельников В.П. Державна служба в Україні: історичний досвід. К.: РАГС, 2010. 389 с.

2. Рудакевич М.І. Етика державної служби (зарубіжний досвід): монографія. К.: Ультра, 2002. 109 с.

3. Рудакевич М.І. Професійна етика державних службовців: теорія і практика формування в умовах демократизації державного управління: монографія. В.: Астон, 2007. 428 с.

4. Войтенко А.Б., Якобчук В.П., Пугачова Н.С. Професійна етика державного службовця в контексті публічного управління. Державне управління: удосконалення та розвиток. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1581> (дата звернення: 11.04.2023)

Національне агентство України з питань державної служби: Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування від 05.08.2016 № 158. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1203-16#n13> (дата звернення: 11.04.2023)

Капрелова А.Р. – здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
Херсонський державний аграрно-економічний університет

Новікова М.М. – к.ю.н., доцент, Херсонський державний аграрно-
економічний університет

ІНСТИТУЦІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ ТА НОУ-ХАУ В ЄС

Право інтелектуальної власності Європейського Союзу представляє собою (по відношенню до інших галузей) новою галуззю права, яка досить інтенсивно розвивається, охоплюючи все нові і нові сфери, у тому числі й комерційної таємниці та ноу-хау. Це пояснюється важливістю питання правового захисту комерційної таємниці та ноу-хау, оскільки ЄС виступає об'єднанням держав, що в першу чергу має під собою економічне підґрунтя. Відповідно, належна система правової охорони інтелектуальної власності дає можливість розвиватися інтелектуальному потенціалу ЄС та, сприяє розвитку інноваційних підприємств.

Реалізацію правової політики у сфері інтелектуальної власності й, у тому числі, охорони комерційної таємниці та ноу-хау забезпечують

Міждисциплінарні наукові студії 2023

спеціально уповноважені інституції. Серед них ми, відповідно до загальновідомого розподілу у сфері управління, виділимо інституції з загальною юрисдикцією та спеціальною юрисдикцією.

Інституції з загальною юрисдикцією мають на меті формування основних засад правового регулювання інтелектуальної власності, а також мають окремі права щодо здійснення контролю у сфері інтелектуальної власності. До них ми віднесемо Європейський Парламент, Раду ЄС та Європейську комісію. До спеціальних інституцій, діяльність яких безпосередньо пов'язана зі сферою інтелектуальної власності, слід віднести Європейське патентне відомство (ЕРО), Європейське відомство з інтелектуальної власності (ЕUIPO) та Європейську службу підтримки прав інтелектуальної власності.

Європейське патентне відомство є патентним бюро Європи, створене з метою підтримки інновацій, конкурентоспроможності та економічного зростання на території Європи. До його послуг входить пошук та експертиза європейських патентних заявок та міжнародних заявок, які подаються у відповідності до Договору про патентну кооперацію. Відомство також відповідає за розгляд заперечень, які подаються проти європейських патентів та апеляційні звернення. До компетенції Відомства входить також і надання патентної інформації, зокрема видача дублікатів європейських патентних документів на підставі Європейського патентного реєстру [1].

Європейське відомство з інтелектуальної власності (ЕUIPO) забезпечує реєстрацію торговельних марок та промислових зразків ЄС і надає підприємствам та громадянам виключні права на їх захист на всій території Союзу шляхом подання єдиної заявки. Офіс Відомства розташований у місті Аліканте, Іспанія. При Відомстві створено два колегіальні органи - Правління (до 2016 року відоме як Адміністративна Рада) та Бюджетний комітет, до яких входять представники країн-членів ЄС, Європейської комісії та Європейського парламенту.

Європейська служба підтримки інтелектуальної власності – це служба, що керується Європейською радою з інновацій та Виконавчим агентством з малих та середніх підприємств (EISMEA). Вона підтримує транскордонні малі та середні підприємства й дослідницьку діяльність для управління, поширення та оцінки технологій та інших прав інтелектуальної власності та активів інтелектуальної власності на рівні ЄС. Нею забезпечується широкий спектр інформаційних матеріалів, гаряча лінія для безпосередньої підтримки інтелектуальної власності, а також навчання на місцях та в онлайн-режимі. Основна мета Європейської служби підтримки інтелектуальної власності полягає в підтримці зростання потенціалу інтелектуальної власності по всьому спектру практики: від усвідомлення до стратегічного використання та успішної експлуатації [2].

Однак, питання збереження комерційної таємниці, у тому числі й ноу-хау, більше стосується діяльності самих компаній. Відповідно до положень Директиви Європейського Парламенту і Ради 2016/943 про захист нерозкритих ноу-хау і комерційної інформації (комерційних таємниць) від їх неправомірного придбання, використання і розголошення [3] державам-членам слід визначитися самостійно з політикою щодо комерційної таємниці та її цінностей. Водночас, Директива підкреслює цінність такої інформації і вимагає встановити практику роботи з документацією, яка містить інформацію, що є комерційною таємницею. Також висвітлюючи окремі аспекти договірних зобов'язань щодо нерозголошення, неконкуренції та відсутності домагань, які мають покладатися на працівників, які працюють на суб'єктів, що володіють комерційною таємницею, Директива пропонує можливі схеми захисту шляхом внесення змін у трудові договори та розширення практики національних судів з питання захисту [4].

Таким чином, ми можемо говорити про те, що питання захисту комерційної таємниці та ноу-хау наразі не входить до компетенції конкретних органів, які б займалися питанням охорони комерційної таємниці

та ноу-хау. Механізм захисту, у своїй більшості, формується на рівні національного законодавства та практики національних судів.

Використана література

1. IP Network. Strategic driver / European Union Intellectual Property Office. URL: <https://euipo.europa.eu/ohimportal/strategic-drivers/ipnetwork/european-cooperation> (дата звернення 18.04.2023 року)
2. The European IP Helpdesk. URL: <https://www.iprhelpdesk.eu/home> (дата звернення 19.04.2023 року)
3. Directive (EU) 2016/943 of the European Parliament and of the Council of 8 June 2016 on the protection of undisclosed know-how and business information (trade secrets) against their unlawful acquisition, use and disclosure. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/ru/text/423032> (дата звернення 19.04.2023 року).
4. Brinck Coreena, Risks and rewards of trade secrets in Europe. URL: <https://www.zacco.com/blog/articles/risks-and-rewards-of-trade-secrets-in-europe/> (дата звернення 20.04.2023 року).

Малашицька А.В. – здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня, Херсонський державний аграрно-економічний університет
Сачко Д.В. – к.і.н, Херсонський державний аграрно-економічний університет

ІНФОРМАЦІЙНІ ПЛАТФОРМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНОГО ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Цифрові технології, інтернет, великі обсяги інформації та переважно доступність до неї повністю трансформують взаємовідносини між органами публічної влади та суспільством. Значно важливими стають інноваційні технології, а отже, і необхідність розробки та впровадження у життя різноманітних інформаційних платформ.

Під інформаційними платформами можна розуміти: 1) «продукти, послуги або технології, що з'єднують між собою різні типи клієнтів» [6, с. 75]; 2) «багатосторонні ринки та технологічні рішення для них» [6, с. 76]; 3) «своєрідну типову організаційну макроодиницю у сучасному цифровому середовищі, у межах якої утворюється особливий режим взаємодій – екосистема, що претендує на самостійний правовий статус і, відповідно, режим правового регулювання» [3, с. 35]; 4) «технологічні та управлінські рішення, що об'єднані у єдиний технологічний комплекс, який стає посередником між громадянами та державою» [5, с. 1240].

Основна мета будь-якої інформаційної платформи, зокрема, і в публічному управлінні, – формування із членів суспільства спільноту, з якою комунікувати через цифрові сервіси. Для системи публічного управління такий підхід є вкрай вигідним, адже немає необхідності мати деяких «посередників» [1, с. 278], що часто формують громіздку та малоефективну, іноді корупційну, бюрократичну машину.

Український дослідник Александр Кудь виділяє п'ять базових характеристик цифрових платформ в системі державного управління:

«1) здатність утворювати нові ринки та нові форми бізнесу, заснованого на збиранні, обробленні й редагуванні великих обсягів даних та цифровому захисті прав;

2) технологічне забезпечення діяльності на багатосторонніх ринках із різним ступенем контролю, що встановлений за прямою взаємодією груп користувачів;

3) здатність отримувати вигоду від «мережевих ефектів», коли цінність послуги зростає з кількістю користувачів, а питома вартість її надання – скорочується;

4) повна залежність від інформаційних і комунікаційних технологій із метою миттєвого та простого доступу до інформаційних ресурсів і користувачів;

5) концентрація бізнес-процесів на утворенні цифрової цінності через накопичення оброблених даних, захист цифрових даних, створення організаційних можливостей для появи нових бізнес-проектів та створення нових добровільних і тривалих залежностей між учасниками в екосистемі» [2, с. 79].

Однак автор звертає увагу на те, що існують певні ризики використання такого інструменту в публічному управлінні: послаблення певного особистого контакту між громадянами та, наприклад, Центрами надання адміністративних послуг, також можливе хаотичне розпорошення державних цифрових ресурсів, реєстрів тощо. А тому можна рекомендувати утримувати контроль над інформаційними процесами та залученими відповідальними особами, або формувати, крім децентралізованих інформаційних, централізовані платформи, наприклад, українська «Дія».

Александр Кудь вважає основними ознаками централізованих інформаційних платформ: 1) управління відповідно набутих прав в ієрархії; 2) централізована координація, що є економічно вигідним; 3) управління підпорядковується ринковим правилам; 4) диференціація доступу до інформації відповідно ієрархії суб'єктів публічного управління; 5) легкість, доступність, зручність та швидкість отримання послуг; 6) легкість підтримки функціонування інформаційної платформи [2, с.81-82].

Інформаційні платформи підвищують ефективність не лише органів державної влади, а й громадських організацій, по-перше, забезпечуючи участь сторонніх суб'єктів у наданні адміністративних послуг, таким чином організації можуть принести більше користі з меншими витратами; по-друге, систематичне підвищення якості інформаційних платформ; по-третє, платформи є легкодоступними та сприяють оновленню нових або створення нових сервісів [4].

Таким чином, використання інформаційних платформ є невід'ємною частиною розвитку публічного управління. А інноваційні інформаційні

платформи є новітнім типом інфраструктури, що сприяє розвитку держави та громадянського суспільства.

Використана література

1. Дунаєв І. В. Як стимулювати економічне зростання в Україні? Альтернативні можливості від цифрової економіки через пояснення теореми Коуза. Публічне управління XXI століття: портал можливостей: зб. тез XX Міжнар. наук. конгресу. Харків: Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2020. 524 с. С. 277–280.

2. Кудь А. Модернізація системи публічного управління в епоху інформаційних платформ: монографія; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, ННІ «Ін-т держ. упр.»; ГО «Наук.-дослід. центр екон.-прав. рішень у сфері застосування технологій розподіл. реєстру». Харків: Право, 2022. 432 с.

3. Лопушняк Г.С., Рибчанська Х.В. Вища освіта України: державне регулювання та перспективи розвитку. Львів: Ліга Прес, 2018. 283 с.

4. Cordella A., Paletti A. ICTs and value creation in public sector: Manufacturing logic vs service logic. Information Polity. 2018. No. 23 (2).

5. Gawer A. Bridging differing perspectives on technological platforms: Toward an Integrative Framework. Research Policy. 2014. No. 43 (7). p. 1239–1249.

6. Hagiu A., Yoffie D. B. What's your Google strategy? Harvard Business Review. 2009. № 87 (4). p. 74–81.

Марецька Н.О. – здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
Херсонський державний університет

Гладенко О.М. – к.ю.н., доцент, Херсонський державний університет

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ ОПЕРАЦІЙ ООН З ПІДТРИМКИ МІЖНАРОДНОГО МИРУ

Питання захисту миру та безпеки у світлі збройного міжнародного конфлікту, який вже цілий рік відбувається між Україною та Росією, постає
Міждисциплінарні наукові студії 2023

дуже гостро та вимагає невідкладного врегулювання. Одним із провідних міжнародних акторів, який може забезпечити вирішення цього питання є Організація Об'єднаних Націй. Її повноваження щодо проведення операцій з підтримки міжнародного миру є універсальним інструментом, який дає змогу впливати на збройні конфлікти по всьому світу.

Я.М. Жукорська пропонує поділяти розвиток миротворчої діяльності ООН на такі періоди: 1) 1948–1956 рр. – від створення першого контингенту воєнних спостерігачів на Близькому Сході до Суецької кризи; 2) 1956–1988 рр. – від створення першої миротворчої місії ООН з розділення воюючих сторін, т.зв. Перших надзвичайних військових сил ООН, до кінця «холодної війни»; 3) 1989–1999 рр. – від створення трьох нових місій у Анголі, Намібії та Центральній Америці до кризи в миротворчій діяльності після місії в Сомалі та Югославії; 4) 1999–2020 рр. – від відновлення миротворчої діяльності після кризи, починаючи з місії у Косово, і до сьогоднішнього дня [1, с. 424].

Відмітимо, що Статут ООН не відбиває поняття «миротворчість», що вимагає звернути увагу на наукове тлумачення. Так, О. Гогоша встановлює, що миротворчість «означає операції збройних сил без застосування зброї, за винятком випадків самооборони, які здійснюють за згодою основних воюючих сторін і призначені для спостереження за дотриманням угоди про перемир'я. Мета – підтримка дипломатичних зусиль задля досягнення політичного врегулювання спору» [2, с. 123].

Є.В. Вебер, оцінюючи миротворчі операції, представляють їх як форми миротворчої діяльності, яка, в свою чергу, є різновидом діяльності по врегулюванню, вирішенню і ліквідації конфліктів [3, с. 19].

Відповідно до ст. 42 Статуту ООН Рада Безпеки ООН у разі, якщо мирні заходи у вигляді припинення різних типів відносин учасників конфлікту (економічних, повітряних, дипломатичних поштових, морських, телеграфних та інших), не призведе до очікуваних наслідків, має повноваження щодо застосування повітряних, сухопутних або морських сил.

При цьому у Статуті пропонуються різні типи такого застосування сили – демонстрація сили, блокада, операції, які проводяться різними типами воєнних сил [4]. Ці дії і отримали назву операцій з підтримки миру.

Відповідно, до ст. 43 Статуту ООН під час проведення відповідної миротворчої діяльності усі члени ООН повинні робити власний внесок у підтримку міжнародної безпеки, зокрема, збройними силами, засобами їх обслуговування, включаючи право проходу на підставі особливої угоди, яка укладається між ООН та державами-учасницями.

Міжнародна миротворча місія має на меті обмежити прагнення окремих сторін до влади, та замінити її розподілом влади на окремих територіях залежно від цілей міжнародної спільноти. Вона має допомагати зменшувати насильство та конфлікти, сприяти мирному врегулюванню суперечок та сприяти зміцненню міжнародного співробітництва.

Залежно від характеру конфлікту, що потрібно вирішити, миротворчі місії можуть бути різних видів. Моніторингові місії займаються спостереженням за ситуацією. Традиційні місії мають розширений мандат і здійснюють поліцейські функції в буферній зоні, а також допомагають у переговорах для досягнення мирної угоди. Багатовимірні місії займаються вирішенням конфлікту в комплексі, проводять економічну відбудову, здійснюють інституційні трансформації та організують вибори. Місії з примусу використовують мандат застосування сили для гарантування реалізації миротворчих цілей. Одним словом, різні миротворчі місії мають різні функції та мандати в залежності від того, який конфлікт вони намагаються вирішити [5, с. 71].

Таким чином, миротворчі операції виступають дієвим політичним інструментом врегулювання воєнно-політичних конфліктів, що забезпечує вирішення комплексу завдань, які не можуть бути вирішені жодною державою самостійно.

Використана література

1. Жукорська Я.М. Історія виникнення та становлення миротворчої діяльності ООН. Часопис Київського університету права. 2020. № 4. С. 423-427.
2. Гогоша О. Формування поняття і принципів миротворчої діяльності ООН. *Вісник Львівського університету*. Серія : Міжнародні відносини. 2012. Вип. 30. С. 121-127.
3. Вебер Є.В. Організація миротворчої місії у врегулюванні конфлікту на Сході України: Кваліфікаційна бакалаврська робота. Вінниця: Донецький національний університет ім. Василя Стуса, 2021. 63 с. URL: <https://jarch.donnu.edu.ua/article/view/10630/10538> (дата звернення: 18.04.2023).
4. Статут ООН. Видано Департаментом громадської інформації ООН. URL: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf (дата звернення: 10.0.2023).
5. Гогоша О., Хімяк А. Розміщення миротворців ООН на Сході України: проблеми та перспективи. *Вісник Львівського університету*. Серія: Міжнародні відносини. 2017. № 43. С. 64-72.

Кунтій Є.М. – здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня,

Херсонський державний аграрно-економічний університет

Сачко Д.В. – к.і.н, Херсонський державний аграрно-економічний

університет

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Цифровізація всіх сфер суспільного життя вимагають пошуків новітніх інструментів комунікації органів публічної влади з громадянським суспільством та бізнесом. Для цього стають актуальними інформаційно-Міждисциплінарні наукові студії 2023

комунікаційні технології, зокрема, система електронного урядування, впровадження електронного документообігу

Електронний документообіг є невід'ємною частиною, навіть основою, електронного урядування, впровадження якого в органах місцевих виконавчої влади сприятиме підвищенню культури діловодства, пришвидшенню процедурних аспектів опрацювання документів, спрощенням їх пошуку, контролю за їх виконанням тощо.

Такі новації потребують належного нормативно-правового регулювання. Нормативні акти, що регулюють електронний документообіг можливо розділити на дві групи: 1) загальнодержавні; 2) регіональні.

Базовим документом, що регламентує впровадження електронного урядування та електронного документообігу, є Закон України «Про Національну програму інформатизації» [1], мета якої – створення умов своєчасного та достовірного інформування громадян та суспільства в цілому шляхом використання цифрових технологій.

Вагоме місце у сфері регулювання електронного документообігу займають Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» [2], Постанови Кабінету Міністрів України «Порядок застосування електронного цифрового підпису органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями державної форми власності» [4], «Порядок засвідчення наявності електронного документа (електронних даних)» [5], Указ Президента України «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет і забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні» [8], Типовий порядок здійснення електронного документообігу в органах виконавчої влади [7].

Нормативною основою розбудови електронного документообігу є Концепція розвитку електронного урядування в Україні [3], Стратегія сталого розвитку України [6]. Концепція визначає основні засади та умови для досягнення якості послуг рівня європейських стандартів, відкритості

роботи органів публічної влади. Стратегія являє собою «дорожню карту» реалізації реформ у напрямку впровадження електронного документообігу.

На 2015-2023 роки була впроваджена Програма електронного урядування.

Результатом реалізації програми стала платформа «Дія».

До 2018 року мав статус чинного Закон України «Про електронний цифровий підпис», однак у 2018 році набув чинності Закон України «Про електронні довірчі послуги», які регулюють процес використання електронного підпису та електронної ідентифікації.

Таким чином, в Україні існує система нормативно-правового забезпечення впровадження та реалізації електронного документообігу та електронного урядування в цілому. Демонстрацією цього є вже діючі платформи, що надають адміністративні послуги.

Використана література

1. Закон України «Про Національну програму інформатизації» від 01.12.2022 № 2807-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-20#Text> (дата звернення: 10.04.2023)

2. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 № 851-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (дата звернення: 10.04.2023)

3. Концепція розвитку електронного урядування в Україні від 20.09.2017 № 649-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 10.04.2023)

4. Постанова Кабінету Міністрів України «Порядок застосування електронного цифрового підпису органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями державної форми власності» від 28.10.2004 № 1452. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1452-2004-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.04.2023)

5. Постанова Кабінету Міністрів України «Порядок засвідчення наявності електронного документа (електронних даних)» від 26.05.2004 № 680. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/680-2004-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.04.2023)

6. Стратегія сталого розвитку України від 12.01.2015 № 5/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text> (дата звернення: 10.04.2023)

7. Типовий порядок здійснення електронного документообігу в органах виконавчої влади від 28.10.2004 № 1453. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/928/2000#Text> (дата звернення: 10.04.2023)

8. Указ Президента України «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет і забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні» 31.07.2000 № 928/2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/928/2000#Text> (дата звернення: 10.04.2023)

Остапюк К.А. – здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, Херсонський державний аграрно-економічний університет
Скібіна Т.І. – к.е.н., Херсонський державний аграрно-економічний університет

МОВА ТА РЕЛІГІЯ – ВИКЛИКИ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Актуальність даної проблеми на теперішній день не підлягає сумніву, адже однією з «причин» початку військової агресії Росії [1] була захист мови російського населення. Також є можливість зародження та загострення конфліктів на політичному та соціальному рівні з населенням інших народів. На даний час ще є актуальною проблемою релігійного різноманіття народів держави та релігійного розділення серед християн різних конфесій.

Метою дослідження є аналіз сучасних проблем етнічного та релігійного населення України, виявлення можливих конфліктів та можливостей їх вирішення.

Національна безпека України – це спосіб самозбереження українського народу, який досяг рівня організації у формі незалежної держави. Цей основа вільного існування і саморозвиток народу, надійний захист від зовнішніх та внутрішніх загроз. Національну безпеку України можна визначити як систему державно-правових і суспільних гарантій стабільності життєдіяльності та розвитку українського народу загалом та кожного громадянина зокрема, захист їхніх базових цінностей і законних інтересів, джерел духовного та матеріального розвитку від можливих реальних і потенційних, внутрішніх та зовнішніх загроз [1, с. 25]. Так описав значення національної безпеки для нашої країни вітчизняний вчений, економіст, член-кореспондент НАН України О.С. Власюк.

У світі не має єдиного розуміння «Національної безпеки», кожна країна по своєму забезпечує її стикаючись зі своїми проблемами у вирішенні даних проблем. У нашій конституції прописано так: «національна безпека України – захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз» [3].

На етнічному питанні потенційно небезпечними є три регіона: Закарпатська область, Одеська область, та АР Крим, який є тимчасово окупованим. Згідно з переписом 2001 року в Україні проживали представники понад 130 національностей і народностей [4].

У Закарпатській області небезпеку можуть створювати угорське населення, так їх склад там близько 12,1 %, станом на 2001 рік. У ЗМІ проходили сюжети, які вже вказують що в даному регіоні є конфлікти на мовному ґрунті.

У Одеській області ситуація схожа на Закарпатську, в цьому регіоні проживає 2 народи болгари та молдовани з складом 6,1 та 5 % відповідно, також там проживає народ який не має своєї держави – гагаузи, проте їх чисельність складає 1,1 % станом 2001 рік, конфліктів на підставі національності не було в масовості, можливо це через менталітет місцевого

Міждисциплінарні наукові студії 2023

населення, так як вони проживали всі разом протягом століть, або через близькість релігій [4].

Однією із проблемою АР Крим був статус корінного населення – кримчан. Ця проблема дозволила частково легалізувати вторгнення російських військових в 2014, адже більшість кримських татар була проти від'єднання від України, тому багато з них були вимушені виїхати до Херсонської області, де суттєво змінили етнічний склад у приморських районах області. Також можливою проблемою може бути релігійні розбіжності серед народу, хоч і з часом релігійна терпимість в українці дуже висока.

Проте, не дивлячись на терпимість українців до інших релігій, в країні є певні релігійні проблеми. В Україні є Центр єврейської релігії, що є значним плюсом для економіки, проте є причиною конфліктів між місцевими та паломниками, що в може завдати політичного удару по дипломатії України та Ізраїля.

Найбільші релігійні конфлікти проходять серед християн різних парафій. Згідно соціального дослідження Центра Разумкова «Релігія і Церква в українському суспільстві: 2000-2022рр» конфесійна приналежність українців, які регулярно відвідують богослужіння така:

- православ'я 57,53 %;
- греко-католики 21,95 %;
- римо-католики 5,31 %;
- протестанти 10,34 %.

Згідно цього ж дослідження було виокремлено найбільш суттєві напрями релігійних конфліктів, до яких віднесено:

- конфлікти між церквами з політичних питань 42,7 %; та майновими питаннями;
- конфлікти сприводу майна та будівель 32,3 % [5].

Процес вирішення даних проблем вже запущений, проходить реформа освіти, що з часом допоможе у вирішенні мовного питання, ліквідовуються

ричаги впливу на релігійному ґрунті. Висока об'єднаність народу в тяжкі часи допомогла вирішити проблеми, які не могли вирішити в державі багато часу, що позитивну вплине на національну безпеку країни.

Сьогодні Україна є багато національною та багато релігійною державою, в країні не виділяють однієї нації чи релігії, більшість конфліктів, що базуються на цих підґрунтях є суто побутовими, і без зовнішнього впливу не загрожують національній безпеці країни.

Використана література

1. Aggression against Ukraine: resolution / adopted by the General Assembly A/RES/ES-11/1 URL: <https://digitallibrary.un.org/record/3959039?ln=ru> (дата звернення: 12.04.2022)
2. Власюк О.С. «Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики». 2016. 528 с.
3. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 31, ст. 241
4. Державний комітет статистики України. Електронний ресурс: <https://2001.ukrcensus.gov.ua> (дата звернення: 11.04.2023)
5. Разумков центр – війна і церква. Церковно-релігійна ситуація в Україні 2022 р. (Інформаційні матеріали). Електронний ресурс: https://razumkov.org.ua/images/2023/02/13/2022_Religiya_SITE.pdf (дата звернення: 11.04.2023)

***МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, МОДЕЛІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ
В ЕКОНОМІЦІ, АГРОБІЗНЕСІ ТА МЕНЕДЖМЕНТІ***

Баранова К.А. – здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, Херсонський державний аграрно-економічний університет

Карнаушенко А.С. – к.е.н., Херсонський державний аграрно-економічний університет

ПЕРЕВАГИ ЗМІНИ АЛГОРИТМУ КОНСЕНСУСУ З PROOF-OF-WORK (POW) НА PROOF-OF-STAKE (POS) У СВІТІ КРИПТОВАЛЮТ

Криптовалюта – різновид віртуальної валюти, створена за допомогою криптографічних методів та математичних обчислень переважно на базі блокчейну. Це і цифрова, і віртуальна валюта, тому що вона існує в інтернеті та створена за допомогою криптографічних алгоритмів, які є децентралізованими і на них відсутній контроль з боку окремих урядів або організацій.

Алгоритм, завдяки якому у блокчейні відбувається додавання нового блоку, підтвердження транзакцій та верифікація єдиної версії реєстру у всіх його копіях, які зберігають окремі ноди називається Proof-of-Work. Впровадження Proof-of-Work дозволило вирішити проблему подвійного витрачання, а економічний стимул, передбачений в алгоритмі, став основою появи промисловості майнінгу.

Для того, аби зробити блокчейн-платформу більш масштабованою, безпечною і децентралізованою, використовують зміну алгоритму консенсусу на Proof-of-Stake – найпопулярніший алгоритм консенсусу в блокчейні.

Популярність PoS обумовлена відсутністю необхідності купувати дороге обладнання для майнінгу та можливістю легкого пасивного заробітку

через стейкінг криптовалют. Тобто Proof-of-Stake показує себе як більш зручний і менш затратний спосіб видобутку нових коїнів криптовалюти. Сюди також варто додати, що ланцюг, котрий базується на технології PoS працює швидше, а поняття стейкінгу дає змогу об'єднатися користувачам у стейкінгові спільноти, що дозволить заробляти при мінімальній кількості монет.

Найбільша перевага моделі Proof-of-Stake полягає в тому, що вона вимагає менше енергії для обробки транзакцій і перевірки блоків. Це, звичайно, великий плюс з точки зору пом'якшення кліматичних змін.

Витрати на дороге обладнання, а також щомісячний платіж за електроенергію часто відлякують новачків. Технологія Proof-of-Stake повністю вирішує цю проблему, так як існують нижчі бар'єри для входу в такі блокчейни, оскільки немає потреби в дорогому обладнанні, складських приміщеннях або контрактах на енергопостачання. Все, що потрібно для участі валідатора, це рівень активів, які блокчейн вимагає від нього, щоб стати валідатором. Також валідаторам PoS немає потреби постійно оновлювати своє обладнання, оскільки для перевірки блоків не потрібна величезна кількість обчислювальної потужності.

Ще однією позитивною стороною криптовалют, працюючих на Proof-of-Stake, є стабільний курс і зростання ціни. Комісійний відсоток за обмін на іншу криптовалюту, або виведення монети у фіатні гроші є не вигідним для вкладників, через що всі користувачі замотивовані тримати монети на своїх рахунках.

Незважаючи на постійні інновації в індустрії криптовалют, Proof of Work і Proof of Stake залишаються двома найпоширенішими механізмами. Розуміння того, як вони функціонують, є надзвичайно важливим, щоб зрозуміти, як функціонує блокчейн.

Хоча механізм PoS є набагато більш енергоефективним, ніж PoW, важливо пам'ятати, що існують інші питання, які слід розглянути, зокрема,

наскільки безпечним є блокчейн. Будучи найстарішим і найбільш ретельно протестованим механізмом перевірки, PoW вважається більш безпечним.

Ті блокчейни, які можуть досягти високого рівня безпеки в поєднанні з енергоефективністю PoS, опиняться у вигірній позиції в міру того, як екосистема криптовалют розвиватиметься.

Використана література

1. PROOF-OF-STAKE (POS). URL:
<https://ethereum.org/en/developers/docs/consensus-mechanisms/pos/>
2. LPoS consensus algorithm. URL:
<https://docs.wavesenterprise.com/ru/1.1.2/how-the-platform-works/consensus/PoS.html#proof-of-stake>
3. What is «proof of work» or «proof of stake» URL:
<https://www.coinbase.com/ru/learn/crypto-basics/what-is-proof-of-work-or-proof-of-stake>
4. Що таке блокчейн? Повний посібник. URL:
<https://academy.binance.com/uk/articles/what-is-blockchain-technology-a-comprehensive-guide-for-beginners>

Лисак А.А. – здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
Херсонський державний аграрно-економічний університет
Боліла С.Ю. – к.е.н., Херсонський державний аграрно-економічний
університет

РОЛЬ ІННОВАЦІЙ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Розвиток сучасного суспільства свідчить, про те, що відбуваються інноваційні зрушення, люди прагнуть більшого, наука та її показники змінюються не лише кількісно, але й якісно. Вже важко напевно уявити усіх нас без сучасних гаджетів, телебачення, побутового обладнання, медичної допомоги та ще багатьох інших факторів сучасного існування людини. Люди звикають жити в комфорті, а також роблять усе можливе для удосконалення

свого способу життя. Ще століття тому ми не могли навіть уявити собі дистанційне навчання, а вже сьогодні воно дуже активно позиціонує себе. Вже зараз розвиток сучасної медицини забезпечує людину яка втратила кінцівку – мати можливість жити в русі за допомогою протезів, а людина яка втратила слух – добре чує за допомогою слухового апарату. Машини прибирають дороги, обслуговують в магазинах, допомагають в навчанні та виконують безліч функцій, які раніше люди повинні були робити самостійно.

Сьогодні інновації є рушійною силою в усіх сферах життєдіяльності суспільства. Інноваційна діяльність вивела людство на новий, вищий рівень розвитку. Науковці в своїх напрацюваннях наголошують, що інновації стали найважливішою рушійною силою прогресу в економічному та соціальному житті та забезпечують позитивний ефект майже в усіх галузях економіки [1, 2, 3].

Під інновацією можна розуміти кінцевий результат інноваційної діяльності, який виявляється у вигляді нового або вдосконаленого продукту, нового або вдосконаленого технічного процесу, що використовується в практичній діяльності, та нового підходу до вирішення економічних завдань [1]. Існує багато завдань інновації, які виконуються в рамках економічного і соціального розвитку й охоплюють різноманітний спектр та сфери діяльності. В кінцевому результаті інновації роблять довгостроковий внесок в економічний розвиток країни, сприяючи її переходу до вищих технологічних пристроїв та покращуючи її позиції на глобальному ринку. Інновації відігравали першочергову роль як в індустріальному суспільстві, так вони залишаються на першому плані й в умовах постіндустріального суспільства, в умовах сервісної економіки та глобальної цифровізації. Розвиток інформаційних та цифрових технологій та їх впровадження в усі сфери життя є на сьогодні світовим трендом. Комп'ютерна техніка, телефони, різні засоби в побуті людини, в різних сферах діяльності, Інтернет – це вже частина нашого життя. Люди мають змогу швидше виконувати свою роботу, іноді навіть не докладаючи до цього значних

Міждисциплінарні наукові студії 2023

зусиль. Людині більше не потрібно тягнути з собою окрему сумку з документами та грошима, бо вже давно існують електронні документи та кредитні картки. Крім того, дуже швидкими темпами розвивається перспективний напрямок зі штучного інтелекту, який з кожним роком охоплює все більше областей, оптимізуючи різні процеси та підвищуючи їх ефективність. Використання штучного інтелекту дозволяє зробити техніку, яка оточує людину, не тільки більш функціональною, але й більш «соціальною». У деяких сферах людської діяльності комп'ютери починають перевершувати людину, що створює перспективи його застосування зі значно. економією для бізнесу.

Ще не менш вагомий прорив в новаціях сучасності займає медицина. Ми вже зараз спостерігаємо за новими медичними технологіями. Лікуються невиліковні хвороби, створюються нові вакцини, протези. Сучасне обладнання допомагає вчасно виявити ту чи іншу хворобу у людини та ще на початкових етапах усунути недуг. Косметологічні процедури подовжують молодість, спорт та правильне харчування допомагають не хворіти, а що найголовніше, дають змогу збільшити тривалість життя людини.

Продовжує розвиватися також така галузь, як інженерія: видобуток нафти, змога користуватися електрикою, машинобудування, хімічні технології, будівництво різноманітних проєктів – усе це її результати. Інженерія в сучасних умовах – це технічне застосування науки, спрямоване виробництво новітньої техніки і задоволення технічних потреб суспільства.

Мета сучасної інноваційної діяльності полягає у створенні техніки, технології та ефективного їх використання в системі суспільного виробництва, а її здобутком є те, що вона дає змогу сучасним людям жити набагато якісно краще, ніж людям попередніх століть (наприклад, комфортне житло, безпечний та екологічний транспорт, зручний одягу та взуття, домашні дивайси, сучасна корисна їжа та ін.). Отже, інновації роблять життя людини щасливішим та продуктивнішим, саме завдяки сучасним технологіям ми залишаємось впевненими в завтрашньому дні, маємо змогу подорожувати

та працювати одночасно, витрачаємо вдвічі менше часу на буденні справи, спілкуємося з рідними з різних куточків світу, живемо в комфортних умовах та ще багато чого іншого, цей перелік мабуть нескінченний. Інноваційний розвиток продовжується, люди все більше зростають в інтелектуальному плані, генерують нові геніальні ідеї в усіх сферах діяльності за для покращення умов життя людства.

Таким чином, в сучасному суспільстві інновація є необхідним об'єктом уваги для будь якого виду бізнесу, виконує відтворювальну, стимулюючу та інвестиційну функції, вона є тим драйвером, що сприяє прогресивним зрушенням в економіці та підвищенню якості життя людини.

Використана література

1. Стадник В.В., Йохна М.А. Інноваційний менеджмент: навч. посіб. К.: Академвидав, 2006. 464 с.
2. Микитюк П.П., Брич В.Я., Шкільняк М.М., Микитюк Ю.І. Інноваційний менеджмент: підруч. Тернопіль: Економ. Думка. 2019. 518 с.
3. Череп А.В., Пуліна Т.В., Череп О.Г. Інноваційний менеджмент: підручник. К.: Кондор, 2018. 442 с.

Васильчук Д.Ю. – здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
Херсонський державний аграрно-економічний університет

Білоусова Т.П. – старший викладач, Херсонський державний аграрно-
економічний університет

ІМІТАЦІЙНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ЯК МЕТОД ДОСЛІДЖЕННЯ РИНКУ

Загалом на ринковий механізм впливає безліч чинників: смаки та переваги споживачів, інтереси продавців, конкуренція між продавцями, рівень монополізації ринку, державне законодавство, сезонні зміни. Частина має випадковий характер. Усі ці фактори врахувати неможливо [1, с. 8]. Розглянемо ринковий механізм із погляду продавця, який реалізує один товар. Продавець вирішує, яку ціну встановити, скільки товару

Міждисциплінарні наукові студії 2023

запропонувати споживачам. В результаті, продавши товар за вигідною ціною, він може отримати більший прибуток, або, навпаки, залишитися з нерозпроданим товаром, зазнати збитків. Очевидно, що можливі три випадки: дефіцит товару, надлишок товару та рівноважний стан. Виникає непросте для продавця завдання: з одного боку, він повинен не упускати своїх можливостей щодо отримання прибутку, з іншого боку, не витратити ресурси даремно, не втратити даремно наявні кошти. Розглядаючи ринок із урахуванням стохастичних чинників, можна сказати, що продавець «грає» на ринку. Він вкладає свої кошти у товар і може їх втратити чи примножити. Може аналізувати те, що вже сталося, робити висновки, виявляти тенденції, робити прогнози, але те, що станеться наступного моменту, йому невідомо. Дослідження економічних явищ є цікавим і непростим завданням. Особливість у тому, що вивчення цих процесів на реальних об'єктах може бути важким або навіть неможливим і призводить до витрат, тому потрібно шукати способи, що дозволяють уникнути цих труднощів.

Один із способів вирішення цієї проблеми – оцінка невідомих величин шляхом моделювання. Багато економічних процесів зручно вивчати за допомогою моделей. Розглядаючи проблему знаходження оптимальних поставок, виділимо найважливіші фактори: попит, вартість товару, обсяг закупівель. Потрібно розглянути процеси у часі, тобто у динаміці. Час дискретний. Ціль побудови моделі: визначення оптимального обсягу закупівель, що забезпечує продавцю найбільший прибуток. Також потрібно врахувати запізнення постачання та інерційність ринку. Інерційність ринку передбачає, що є певні рамки, які обмежують виробника від значного підвищення та зниження ціни. Зниження ціни веде до невдоволення конкурентів, підвищення ціни – до санкцій адміністративних органів. Якщо продавець одноосібно змінить ціну, він може зазнати значних збитків. Запізнення поставок може бути викликано віддаленістю виробника від місця реалізації, воно завжди присутнє тією чи іншою мірою. Враховуючи

найважливіші чинники, будуємо модель ринку, щоб визначити, як поводитися продавцю [1, с.160].

Для дослідження ринку застосовуємо такий підхід, як імітаційне моделювання. Використання імітаційних моделей має велике значення для аналізу економічних систем. Це дає безліч переваг у порівнянні з виконанням експериментів над реальною системою та використанням інших методів [2, с.25].

Переваги цього підходу:

1. Вартість. Кошти на придбання товарів для споживачів можуть бути використані тим чи іншим чином. Виникає ризик того, що витрати не окупляться, або, навпаки, буде витрачено недостатньо коштів, що означає упущення прибутку. При цьому обсяг коштів ризику набагато більший, ніж витрати на придбання програмного забезпечення та консалтингові послуги. Зручно за допомогою моделі спрогнозувати попит на товар та доцільно використати кошти.

2. Час. Насправді оцінити ефективність комерційної діяльності можна лише за місяці чи навіть роки. Імітаційна модель дозволяє визначити оптимальність змін за лічені хвилини, необхідних проведення експерименту.

3. Повторюваність. Сучасне життя вимагає від організацій швидкої реакції на зміну ситуації на ринку. Наприклад, прогноз обсягів попиту продукції має бути складений у строк, та його зміни критичні. За допомогою імітаційної моделі можна провести необмежену кількість експериментів із різними параметрами, щоб визначити найкращий варіант.

4. Точність. Імітаційне моделювання дозволяє описати структуру системи та її процеси з фіксованою точністю.

5. Наочність. Імітаційна модель має можливості візуалізації процесу роботи системи в часі, схематичного завдання її структури та видачі результатів у графічному вигляді. Це дозволяє наочно уявити отримане рішення та донести закладені в нього ідеї до клієнта та колег.

6. Універсальність. Імітаційне моделювання дозволяє вирішувати завдання з будь-яких областей. У кожному випадку модель імітує, відтворює реальне життя та дозволяє проводити широкий набір експериментів без впливу на реальні об'єкти.

За допомогою імітаційного моделювання стає можливим розглянути частину великої задачі моделювання ринкових процесів, враховуючи при цьому багато факторів [2, с. 34]. Враховувати можливо лише ті з них, які необхідні для аналізу моделі. При проведенні роботи вивчаються багато інших факторів: зміна закупівельної ціни, наявність конкурентів та різні ідеї реалізації моделі.

Використана література

1. Козак Ю.Г., Мацкул В.М. Козак Ю.Г. Математичні методи та моделі для магістрів з економіки. Практичні застосування: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2017. 254 с.

2. Ситник В. Ф., Орленко Н. С. Імітаційне моделювання: навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. К.: КНЕУ, 1999. 208 с.

Григорюк О.І. – здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
Херсонський державний аграрно-економічний університет
Жосан Г.В. – к.е.н., Херсонський державний аграрно-економічний
університет

ПОНЯТТЯ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ МЕНЕДЖМЕНТУ СУЧАСНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ПОВОЄННОГО СТАНУ

У сучасному світі діджиталізація стала невід'ємною складовою успішного управління підприємством. В умовах повоєнного стану, коли підприємства зазнають значних збитків та зруйнування, використання цифрових технологій може забезпечити ефективне відновлення та розвиток. Проте, необхідно вивчити особливості діджиталізації менеджменту в таких умовах та з'ясувати, які аспекти слід враховувати для досягнення успіху.

Аналіз поняття діджиталізації менеджменту та його важливості в умовах повоєнного стану відображає значущість застосування цифрових технологій для ефективного управління підприємствами у період після воєнного конфлікту. Діджиталізація менеджменту є процесом перетворення традиційних методів управління на цифрові технології з метою покращення бізнес-процесів та досягнення конкурентних переваг.

Умови повоєнного стану характеризуються руйнуванням інфраструктури, політичною та соціальною нестабільністю, обмеженим доступом до ресурсів та технологій. У таких умовах діджиталізація менеджменту може мати низку переваг і сприяти відновленню та розвитку підприємств. Деякі з найважливіших аспектів аналізу поняття діджиталізації менеджменту та його важливості в умовах повоєнного стану включають наступне:

Ефективність управління: Діджиталізація менеджменту дозволяє впроваджувати автоматизовані системи та цифрові інструменти для збору, аналізу та обробки даних. Це допомагає забезпечити швидке та точне прийняття управлінських рішень, виявлення тенденцій та прогнозування розвитку ситуацій. В умовах повоєнного стану, коли потрібно швидко адаптуватися до змін та відновлювати підприємства, ефективне управління стає критично важливим.

Оптимізація бізнес-процесів: Діджиталізація дозволяє автоматизувати та оптимізувати бізнес-процеси на підприємстві. Це може включати автоматизацію складського обліку, електронне документообіг, використання хмарних технологій для зберігання та обробки даних, а також застосування інтелектуальних систем управління. Оптимізація бізнес-процесів допомагає зменшити витрати, підвищити продуктивність та якість роботи, що особливо важливо в умовах обмежених ресурсів після воєнного конфлікту.

Розширення ринкових можливостей: Діджиталізація відкриває нові можливості для підприємств у залученні клієнтів та розширенні ринків збуту. За допомогою цифрових каналів комунікації та маркетингу, підприємства

можуть ефективно просувати свої товари та послуги, досягати нових клієнтів та розвивати електронну комерцію. Умови повоєнного стану можуть бути обмеженими щодо доступу до традиційних ринків, тому цифрові канали стають особливо важливими для забезпечення стійкого розвитку підприємств.

Забезпечення конкурентоспроможності: Діджиталізація менеджменту дозволяє підприємствам підвищити свою конкурентоспроможність на ринку. Впровадження цифрових рішень дозволяє підприємствам швидше реагувати на зміни в бізнес-середовищі, бути більш гнучкими та інноваційними. В умовах повоєнного стану, коли ринкові умови непередбачувані та змінюються швидко, конкурентоспроможність стає критично важливою для відновлення та розвитку підприємств.

Діджиталізація менеджменту сучасних підприємств є необхідним чинником для відновлення та розвитку підприємництва в умовах повоєнного стану. Впровадження цифрових технологій допомагає оптимізувати бізнес-процеси, підвищити ефективність управління та забезпечити конкурентоспроможність. Для успішної діджиталізації необхідно враховувати особливості повоєнного стану, забезпечити належну інфраструктуру, кібербезпеку, доступ до технологій та навчання персоналу. Інтеграція нових цифрових рішень з існуючими процесами також має важливе значення.

Використана література

1. Жосан Г.В. Сучасні тенденції розвитку цифрової конкурентоспроможності України. Сучасні тенденції розвитку цифрової конкурентоспроможності України Том 2: ел. збірн. матер. III Міжн. наук.-практ. конф. «Інтерн.-міст КИЇВ – ДНІПРО», Управл. проект. Ефектив. використ. результ. наук. досл. та об'єкт. інтел. власн., 17 березн. 2021р., Київ: Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності НАПрН України, 2021. С. 86-94

2. Givi BEDIANASHVILI, Hanna ZHOSAN, Sergiy LAVRENKO. Modern digitalization trends of Georgia and Ukraine. Published in Scientific Papers. Series **Міждисциплінарні наукові студії 2023**

«Management, Economic Engineering in Agriculture and rural development»,
Vol. 22, ISSUE 3, 2022 <https://managementjournal.usamv.ro/index.php/scientific-papers/current>

Ларжевська В.П. – здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
Херсонський державний аграрно-економічний університет
Жосан Г.В. – к.е.н., Херсонський державний аграрно-економічний
університет

ІНВЕСТИЦІЇ ЯК КЛЮЧОВА СКЛАДОВА РЕВІТАЛІЗАЦІЇ ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ

Деокупація територій після збройного конфлікту створює низку викликів та проблем, пов'язаних з економічним відновленням, соціальною стабілізацією та інфраструктурним розвитком. У таких умовах інвестиції відіграють ключову роль у процесі ревіталізації деокупованих територій.

Вплив інвестицій на економічне відновлення. Створення робочих місць: інвестиції сприяють створенню нових робочих місць на деокупованих територіях, що забезпечує зайнятість населення і сприяє економічному зростанню.

Розвиток підприємництва. Інвестиції надають підтримку розвитку малого та середнього бізнесу, що є ключовим фактором для створення економічної активності та стійкого розвитку.

Вплив інвестицій на соціальну стабілізацію. Відновлення інфраструктури: інвестиції допомагають відновити інфраструктуру на деокупованих територіях, включаючи дороги, школи, лікарні, культурні центри та інші соціальні установи. Це покращує якість життя місцевого населення та сприяє соціальній стабілізації.

Забезпечення освіти та охорони здоров'я: Інвестиції в сферу освіти та охорони здоров'я розвивають людський потенціал та підвищують рівень благополуччя на деокупованих територіях.

Механізми залучення та ефективного використання інвестиційних ресурсів. Залучення зовнішніх інвестицій: розвиток сприятливого інвестиційного клімату та привабливих умов для зовнішніх інвесторів допомагає залучати капітал та технології на деокуповані території.

Мобілізація внутрішніх ресурсів: підтримка місцевих підприємств та розвиток малого та середнього бізнесу є важливими факторами для мобілізації внутрішніх інвестиційних ресурсів.

Інвестиції відіграють ключову роль у ревіталізації деокупованих територій. Вони сприяють економічному відновленню, соціальній стабілізації та інфраструктурному розвитку. Залучення зовнішніх інвестицій та мобілізація внутрішніх ресурсів є важливими стратегіями для успішної ревіталізації деокупованих територій. Дальші дослідження у сфері ефективного використання інвестиційних ресурсів та створення сприятливих умов для розвитку підприємництва на деокупованих територіях є важливими для досягнення сталого розвитку та покращення якості життя місцевого населення.

Використана література

1. Жосан Г.В., Хірса І.М. Особливості підприємницької діяльності в умовах воєнного стану в Україні. Таврійський науковий вісник: Серія Економіка. 2022. Вип. 14. С. 26-32.

2. Жосан. Г.В. Роль молодіжного підприємництва у ревіталізації деокупованих територій Південного Регіону України. Трансформація менеджменту в умовах глобальної макроекономічної нестабільності: матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених, м. Миколаїв; 15-17 березня 2023 р. Миколаїв: МНАУ, 2023. 145 с. С. 31-33.

Лупов І.І. – здобувач вищої освіти (бакалаврського) рівня, Херсонський державний аграрно-економічний університет

РОЗВИТОК ПЕРСПЕКТИВНИХ КРИПТОВАЛЮТ

Криптовалюта – це різновид цифрової валюти, випуск і розрахунок якої здійснюється децентралізованою платіжною системою в повністю автоматизованому режимі (без можливості внутрішнього або зовнішнього контролю).

Криптовалютам притаманна цінова волатильність, яку можна було спостерігати в 2022 р. Bitcoin залишається найпопулярнішою крипто валютою світі (рис. 1).

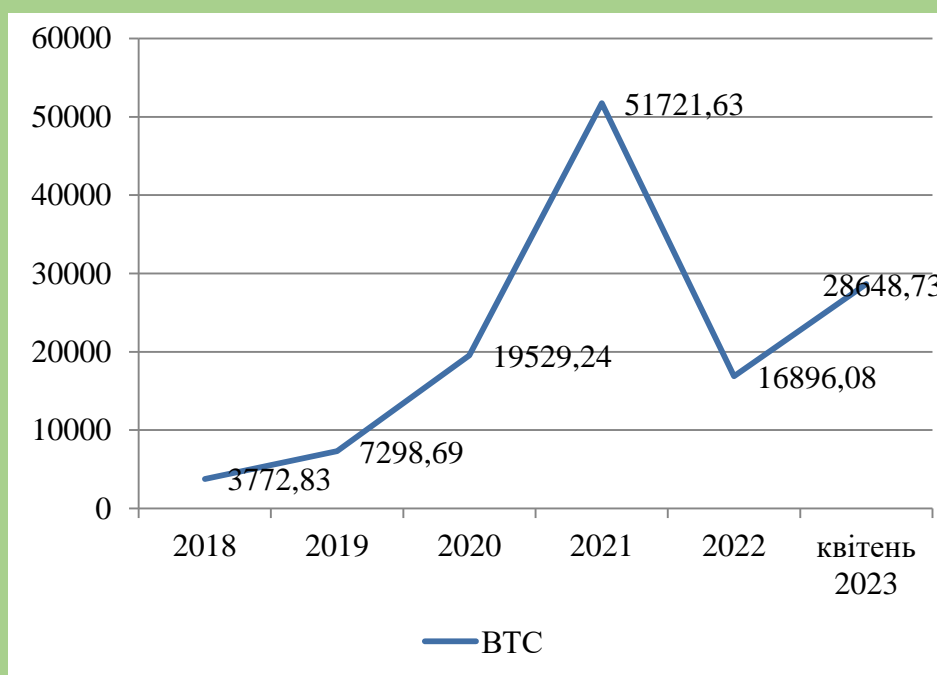

Рис. 1. Ціна на Bitcoin за 2018-квітень 2023, дол. США

Bitcoin (BTC) у 2022 р. впала майже на 75 % порівняно з ціною у листопаді 2021 року в 69 000 доларів. Станом на 8 січня 2022 р. один BTC коштував 16 800 доларів. Падіння ціни криптовалюти був спричинений крахом екосистеми блокчейну Terra (включаючи девальвацію криптовалюти LUNA та пов'язаного з нею алгоритмічного стейблкоїна UST) і дефолтом криптовалютної біржі FTX. Крім того, макроекономічні тенденції також вплинули на BTC [2].

Що стосується інших крипто валют, то вони також починають відновлювати свої позиції в порівнянні з 2022 р. (рис. 2).

Аналізуючи діяльність Ethereum (ETH) в 2022 р. варто відмітити що розробники прийняли революційне рішення щодо переходу від PoW до PoS. Одним із головних аргументів відмови від PoW є вплив ставки на процес «ефіру» та зменшення енерговикористання.

Litecoin (LTC) не входить в топ-10 криптовалют за ринковою капіталізацією – він займає лише 14 місце в цій «статистиці». Але монета отримала рейтинг LunarCrush через інтерес до неї через заплановане її зменшення вдвічі наступного року [2].

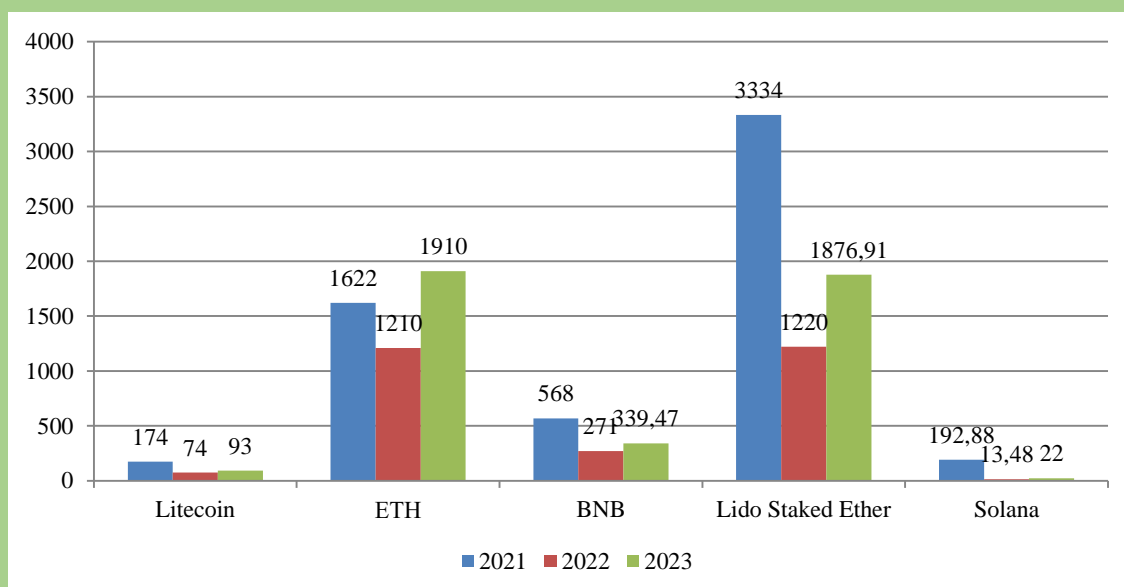

Рис. 2. Ціна на найперспективніші криптовалюти, дол. США

Халвінг є програмною функцією Litecoin, тому кожні 840 000 блоків винагорода майнерів скорочується вдвічі. Орієнтовна дата – 5 серпня 2023 р. У цей день винагорода майнера буде знижена до 6,25 LTC. На сьогоднішній день, ціна одного складає XRP – 89,08 дол [2].

Ще одним перспективним криптоактивом є WBT. Це токен, створений WhiteBIT, найбільшою в Європі централізованою біржею, що походить з України та працює на міжнародній арені. Цей актив частково використовується як основа для загального розвитку та стабільності біржі. Як і інші подібні проекти, WBT об'єднує екосистему бірж і пов'язаних проектів.

Контракти, пов'язані з токенами ERC20 і TRC20, пройшли перевірку Nascen. Можливо, високий рейтинг платформи керівним органом сприяв збільшенню ціни WBT. Загалом токен досяг максимальної вартості в \$14,59 (за даними CoinMarketCap) з моменту виходу на ринок. Зараз актив проходить горизонтальну інтеграцію. Традиційно для таких продуктів використовується WBT для активної торгівлі в парах з BTC, гривнею, USDT. У той же час біржа також пропонує залишити його в Holding, щоб користувачі могли отримувати винагороди. На сьогоднішній день, ціна одного складає WBT – 4,82 долара [2].

Отже, виходячи з вище сказаного, можна зробити наступний висновок, що капіталізація крипторинку значно зросла, але він дуже нестабільний та волатильний, тому спрогнозувати майбутню ціну на криптовалюти дуже складно.

Використана література

1. Найкращі криптовалюти на 2023 рік. URL: <https://news.obozrevatel.com/ukr/economics/cryptocurrency/ne-bitkoinom-edinim-top-10-aktivnih-kriptoalyut-na-nastupnij-rik.htm>
2. 6 перспективних криптовалют для купівлі. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2021/07/07/67556172/>

Лі В.Е. – здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
Херсонський державний аграрно-економічний університет

Білоусова Т.П. – старший викладач, Херсонський державний аграрно-
економічний університет

ЗАСТОСУВАННЯ МОДЕЛІ РІВНОВАЖНОЇ ЦІНИ ЕВАНСА

В економічній теорії важливим є поняття рівноваги, тобто, такого стану об'єкта, яке він зберігає за відсутності зовнішніх впливів. Досягнення рівноваги між попитом та пропозицією є одним із основних показників ефективності функціонування економіки країни в умовах ринку. Ринкова

Міждисциплінарні наукові студії 2023

рівновага – ситуація на ринку, при якій немає тенденції до зміни ринкової ціни або обсягу благ, що продаються. Рівноважна ринкова ціна – це ціна, за якої величини попиту та пропозиції товару збігаються. Ринкова рівновага ціни та обсяг блага, що продається, можуть змінюватися у відповідь на зміни попиту та пропозиції [1, с. 151]. Існує багато моделей встановлення рівноважної ціни ринку одного товару. Найбільш відомими моделями рівноваги є моделі Л. Вальраса, А. Маршалла, «павутиноподібна» модель з дискретним часом і модель Еванса з безперервним часом. [2, с. 126].

Розглянемо застосування моделі Еванса з безперервним часом. Розглядається ринок одного товару, час вважається безперервним.

Нехай $d(t)$, $s(t)$, $p(t)$ – відповідно попит, пропозиція та ціна цього товару в момент часу t . І попит, і пропозиції вважаються лінійними функціями ціни [3, с. 63]., тобто:

$d(p) = a - bp$, $a, b > 0$ – попит із зростанням ціни падає,

$s(p) = \alpha + \beta p$, $\alpha, \beta > 0$ – пропозиція із зростанням ціни зростає.

Природно вважати, що $a > \alpha$, тобто за нульової ціни попит перевищує пропозицію (інакше кажучи, товар бажаний). Основне припущення полягає в тому, що ціна змінюється в залежності від співвідношень між попитом та пропозицією: $dp = r(d - s)dt$. Де $r > 0$, тобто, збільшення ціни прямо пропорційно перевищенню попиту над пропозицією та тривалості цього перевищення.

Таким чином, отримуємо диференціальне рівняння:

$$\frac{dp}{dt} = r(d - s).$$

Підставляючи в це рівняння лінійні залежності попиту та пропозиції від ціни, отримуємо лінійне неоднорідне диференціальне рівняння з початковою умовою:

$$\frac{dp}{dt} = -r((b + \beta) \cdot p - a + \alpha) \quad (1)$$

$$p(0) = p_0 \quad (2)$$

Це рівняння має стаціонарну точку: $p^* = \frac{(a-\alpha)}{(b+\beta)} > 0$

Видно, що $\frac{dp}{dt} > 0$, якщо $p^* > 0$ та $\frac{dp}{dt} < 0$, якщо $p^* < 0$.

Сама ціна p^* є рівноважна ціна – при ній рівні попит та пропозиція. Рівноважна ціна може бути знайдена також графічно – як точка перетину прямих попиту та пропозиції.

Вирішимо це диференціальне рівняння (1):

$$-\int \frac{dp}{(b+\beta) \cdot p - a + \alpha} = \int r dt,$$

$$-\frac{1}{b+\beta} \ln|(b+\beta) \cdot p - a + \alpha| = rt + \ln|C|$$

$$\ln \left| \frac{(b+\beta)p - a + \alpha}{C} \right| = -rt$$

$$(b+\beta) \cdot p - a + \alpha = (C \cdot e^{-rt})^{(b+\beta)}$$

Остаточно отримуємо загальне рішення диференціального рівняння у вигляді:

$$p(t) = \frac{(C \cdot e^{-rt})^{(b+\beta)} + a - \alpha}{b + \beta} \quad (3)$$

Точка стійкої рівноваги: $p^* = \frac{(a-\alpha)}{(b+\beta)}$

Отриманий розв'язок диференціального рівняння (3), буде прямувати до p^* .

Якщо у початковий момент часу, то: $p_0 = \frac{C^{(b+\beta)} + a - \alpha}{b + \beta}$,

Звідси константа: $C = \sqrt[b+\beta]{(b+\beta)p_0 + a - \alpha}$.

Бачимо, що в залежності від коефіцієнтів лінійних рівнянь функцій попиту та пропозиції, залежить поведінка розв'язку диференціального рівняння відносно рівноважної ціни.

Попит та пропозиція є тісно пов'язаними та безперервно взаємодіючими категоріями та служать сполучним механізмом між виробництвом та споживанням. Результатом взаємодії попиту та пропозиції

виступає рівноважна ціна. Вона характеризує стан ринку, у якому величина попиту дорівнює пропозицію.

Використана література

1. Білоусова Т. П., Лі В. Е. Математичне моделювання рівноваги функцій попиту та пропозиції. *Сучасна молодь в світі інформаційних технологій: матеріали II Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. молодих вчених та здобувачів вищої освіти, присвяченої Дню науки* (м. Херсон, 14 травня 2021р.). Херсон: Книжкове видавництво ФОП Вишемирський В.С., 2021. С. 152–155.
2. Капустян О. В. Рівновага у моделі Ерроу–Дебре. *Методи нелінійного аналізу в математичній економіці: навч. посібник*; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. К.: ВПЦ «Київ. ун-т», 2013. С. 126–130.
3. Діха М. В. Мороз В.С. *Економетрія: навчальний посібник*. К.: «Центр учбової літератури», 2016. 206 с.

Лисак А.А. – здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,

Херсонський державний аграрно-економічний університет

Кириченко Н.В. – к.е.н., Херсонський державний аграрно-економічний
університет

ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

ПІДПРИЄМСТВАМИ В УМОВАХ ПОВОЄННОГО СТАНУ

Умови повоєнного стану ставлять перед підприємствами особливі виклики та вимагають адаптації свого стратегічного управління. Аналіз зовнішнього середовища є важливим етапом стратегічного управління підприємствами в умовах повоєнного стану. Врахування впливу політичних, економічних, соціальних та технологічних чинників дозволяє підприємствам зрозуміти контекст, в якому вони функціонують, та визначити можливості та загрози, що впливають на їхню діяльність. Деякі ключові аспекти аналізу

зовнішнього середовища в умовах повоєнного стану включають наступні чинники.

Політичні чинники: оцінка політичної стабільності та впливу політичних змін на підприємство.

Розуміння правового середовища, включаючи податкову, торговельну та регуляторну політику.

Економічні чинники: аналіз економічної ситуації, включаючи рівень безробіття, інфляцію, зростання ВВП та інші економічні показники.

Визначення можливостей для економічного відновлення та розвитку, таких як інфраструктурні проекти, фінансова підтримка тощо.

Соціальні чинники: аналіз демографічних тенденцій та змін у споживацькому поведінці.

Враховання соціальних вимог та очікувань споживачів, включаючи етичні, культурні та соціальні чинники.

Технологічні чинники: оцінка рівня технологічного розвитку та інноваційних можливостей.

Аналіз технологічних тенденцій, які можуть впливати на підприємство, таких як цифрові технології, автоматизація та штучний інтелект.

Дослідження ринкових умов та конкурентного середовища допомагають виявити можливості для розвитку нових ринків, конкурентних переваг та стратегічних партнерств. Оцінка потенційних ризиків дозволяє підприємствам уникати небезпек та приймати обґрунтовані рішення з мінімізацією можливих негативних наслідків.

Враховання аналізу зовнішнього середовища допомагає підприємствам розробити ефективну стратегію відновлення та розвитку в умовах повоєнного стану. Це дозволяє підприємствам використовувати наявні можливості та зменшувати ризики, забезпечуючи стійке та успішне функціонування.

При формулюванні стратегії підприємства в умовах повоєнного стану, слід враховувати такі особливості:

Відновлення інфраструктури: стратегія повинна передбачати реставрацію та розвиток інфраструктури, яка може бути пошкоджена внаслідок конфлікту. Це може включати відновлення транспортних мереж, електромереж, комунікаційних систем тощо.

Економічне зростання: стратегія повинна спрямовуватися на стимулювання економічного зростання деокупованої території. Це може включати розвиток нових галузей економіки, залучення іноземних інвестицій, підтримку підприємництва та створення нових робочих місць.

Створення стабільного фундаменту: стратегія повинна передбачати створення стабільного фундаменту для подальшого розвитку. Це означає впровадження ефективних систем управління, вдосконалення корпоративного управління, забезпечення фінансової стабільності та залучення кваліфікованого персоналу.

Визначення переваг та конкурентних переваг: підприємство повинно визначити свої унікальні переваги та конкурентні переваги, які можуть бути використані для досягнення успіху. Це може бути особливість продукту або послуги, технологічний лідерство, вміння адаптуватися до змін тощо.

Інноваційні можливості: стратегія повинна сприяти стимулюванню інновацій та впровадженню нових технологій. Це дозволить підприємству забезпечити конкурентоспроможність та виходити на нові ринки.

Стратегія управління підприємством в умовах повоєнного стану повинна бути спрямована на відновлення інфраструктури, стимулювання економічного зростання, створення стабільного фундаменту та використання переваг та інноваційних можливостей.

Реалізація і контроль стратегічних рішень є ключовими етапами управління підприємствами в умовах повоєнного стану. Для ефективної реалізації стратегії слід враховувати наступні аспекти:

Встановлення чітких цілей: цілі повинні бути конкретними, вимірюваними, досяжними, релевантними та маємо встановлювати

конкретний термін виконання. Цілі допомагають спрямувати зусилля та зосередити ресурси на досягненні стратегічних завдань.

Розподіл ресурсів: ресурси, такі як фінансові, людські та матеріальні ресурси, повинні бути розподілені відповідно до стратегічних пріоритетів. Ефективне управління ресурсами допомагає забезпечити успішне виконання стратегії та досягнення поставлених цілей.

Розробка детального плану дій: включає в себе конкретні кроки, виконавців, терміни та ресурси, необхідні для реалізації стратегії. План допомагає організувати роботу та забезпечити систематичне виконання стратегічних завдань.

Контроль та оцінка: систематичний контроль та оцінка виконання стратегічних рішень дозволяють виявляти проблеми, відступи від поставлених цілей та коригувати стратегію вчасно. Контроль може бути здійснюваний за допомогою відповідних керівних показників та інструментів моніторингу.

Коригування стратегії: у ході контролю можуть виявлятися нові фактори або змінюватися умови, що впливають на стратегію підприємства. У таких випадках необхідно здійснювати коригування стратегії, вносячи необхідні зміни або адаптуючись до нових умов.

Успішна реалізація стратегії в умовах повоєнного стану потребує чіткого встановлення цілей, розподілу ресурсів, розробки детального плану дій, систематичного контролю та оцінки виконання стратегічних рішень, а також гнучкості та готовності до коригування стратегії відповідно до змін у зовнішньому середовищі.

Використана література

1. Кириченко Н. В., Жосан Г. В. (2022). Управління цифровізацією бізнес-процесів діяльності підприємства. *Economic Synergy*, (4), Р. 82–91.
2. Кириченко Н.В., Жосан Г.В. Напрями удосконалення стратегії конкурентоспроможності торгового підприємства. *ТНВ*. 2021. Вип. 10. С. 45-51

Новак В.С. – здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
Херсонський державний аграрно-економічний університет

Жосан Г.В. – к.е.н., Херсонський державний аграрно-економічний
університет

ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ ДІДЖИТАЛ-ТЕХНОЛОГІЙ У ГАЛУЗІ УПРАВЛІННЯ

Штучний інтелект (ШІ) є однією з ключових технологій, яка має значний потенціал для перетворення сфери управління. Його використання може полегшити процеси прийняття рішень, оптимізувати бізнес-процеси та підвищити продуктивність.

Автоматизація процесів: ШІ може автоматизувати рутинні та повторювані завдання, звільняючи час та ресурси управлінців для більш складних та стратегічних завдань.

Використання роботів-процесів дозволяє забезпечити швидке та точне виконання завдань, знижуючи ймовірність помилок та підвищуючи ефективність процесів.

Покращення прийняття рішень: ШІ може аналізувати великі обсяги даних та виділяти ключові залежності та патерни, що допомагає управлінцям приймати обґрунтовані та стратегічні рішення.

Застосування алгоритмів машинного навчання дозволяє прогнозувати та моделювати різні сценарії розвитку, що сприяє більш точному та усвідомленому плануванню.

Покращення комунікації та співпраці: Використання систем штучного інтелекту може полегшити комунікацію та співпрацю між різними відділами та рівнями управління, забезпечуючи швидку та ефективну передачу інформації.

Розробка чат-ботів та віртуальних асистентів може сприяти швидкому доступу до потрібної інформації та відповідям на запитання.

Експертна система та знання: Використання експертних систем дозволяє впроваджувати та передавати експертні знання та досвід управління, забезпечуючи стабільність та якість рішень навіть при відсутності експерта на місці.

Штучний інтелект в сфері управління відкриває нові можливості для автоматизації процесів, покращення прийняття рішень, комунікації та співпраці, а також передачі експертного досвіду. Однак, впровадження ШІ також вимагає вирішення етичних, правових та безпекових питань. Залежно від успішності вирішення цих викликів, штучний інтелект може стати суттєвою складовою управлінського процесу та забезпечити підприємствам конкурентну перевагу на ринку.

Аналітика даних стала ключовим інструментом у сфері управління, дозволяючи підприємствам отримати цінні інсайти з великих обсягів даних і прийняти обґрунтовані рішення.

Зростання обсягів даних: Сучасні підприємства зіткнулися зі значним збільшенням обсягів даних, що потребує ефективного аналізу для виявлення цінних інформаційних залежностей.

Прийняття обґрунтованих рішень: Аналітика даних допомагає управлінцям отримати об'єктивну та точну інформацію для прийняття стратегічних та оперативних рішень.

Конкурентна перевага: Використання аналітики даних дозволяє підприємствам отримувати конкурентну перевагу, шляхом виявлення нових можливостей та оптимізації процесів.

Методи аналітики даних. Дескриптивна аналітика: Описовий аналіз даних дозволяє вивчати історичні дані та отримувати статистичну інформацію щодо попередніх подій та трендів.

Прогностична аналітика: Використання статистичних методів та моделей дозволяє прогнозувати майбутні події та тенденції на основі наявних даних.

Візуалізація даних: Графічне представлення даних допомагає управлінцям швидше сприймати та розуміти складну інформацію.

Інструменти аналітики даних:

Бази даних та системи управління базами даних (СУБД): Забезпечують зберігання та організацію даних для подальшого аналізу.

Мови програмування та інструменти для обробки даних: Наприклад, Python, R, SQL, Excel, Tableau тощо.

Алгоритми машинного навчання: Використовуються для розробки прогностичних моделей та класифікації даних.

Аналітика даних має велике значення у сфері управління, дозволяючи підприємствам ефективно використовувати наявні дані для прийняття обґрунтованих рішень та отримання конкурентної переваги. Використання різних методів та інструментів аналітики даних допомагає виявляти залежності, прогнозувати тренди та оптимізувати бізнес-процеси. Прогрес у галузі аналітики даних, зокрема застосування штучного інтелекту та машинного навчання, сприятиме подальшому розвитку цієї сфери та забезпечить підприємствам більш ефективне та інноваційне управління.

Прогнозування розвитку діджитал-технологій у галузі управління показує, що штучний інтелект, аналітика даних, хмарні технології та Інтернет речей будуть впливати на спосіб управління підприємствами. Використання цих технологій дозволить підприємствам підвищити продуктивність, покращити прийняття рішень та отримати конкурентну перевагу. Дослідження та розвиток діджитал-технологій у галузі управління є важливими для підготовки до майбутніх викликів та успішної адаптації до швидкозмінного бізнес-середовища.

Використана література

1. Жосан Г.В., Кириченко Н.В. (2022). Управління цифровізацією бізнес-процесів діяльності підприємства. *Economic Synergy*, (4), 82–91. <https://doi.org/10.53920/ES-2022-4-6>

2. Гарафонова О.І., Жосан Г.В. Діджиталізація та автоматизація бізнес-процесів: відмінність дефініцій та місце в менеджменті підприємства. Таврійський науковий вісник: Серія Економіка. 2023. Вип. 15. С. 161-166. DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2023.15.19>

Рзасва Е.Р. – здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
Херсонський державний аграрно-економічний університет

ВПЛИВ КРИПТОВАЛЮТИ НА СВІТОВУ ЕКОНОМІКУ

Технологічний прогрес набуває стрімкого щоденного розвитку. Наукові здобутки виступають у якості двигуна безупинної дії. Розвиток відбувається у різних категоріях, зокрема у математиці, економіці та технологіях. На сьогодні технологічний вибух має прямий вплив на економічні аспекти як тієї, чи іншої держави, так і світової економіки в цілому. Все більшої популярності набувають цифрові форми коштів – криптовалюта, що дає людям змогу передавати цінності, або здійснювати непрямий обмін ними в цифровій середі. Унікальність та актуальність криптовалюти відображається у її здібності виступати у якості системи електронних, віртуальних коштів, яка зберігає, накопичує та конвертує їх, без допомоги контролюючого органу та без втручання центрального банку. Властивість гарної та правильної криптовалюти – бути централізованою, що означає відсутність наявності керуючих органів та групи людей, що можуть безпосередньо впливати на прийняття рішень. Замість цього, технологічний винахід – криптовалюта, дає змогу учасникам мережі, яких також називають «нодами», через своє програмне забезпечення, встановлювати та підтримувати зв'язок один з одним, здійснюючи обмін інформацією, потрібною обом контактним сторонам [1].

Незважаючи на те, що деякі ноди можуть переходити в «автономний режим», це ніяк не впливає на роботу серверів, через те, що вони зберігають усі копії даних та являються носіями цих даних. Одною з найбільших переваг

Міждисциплінарні наукові студії 2023

використання віртуальних коштів є часткова анонімність – ім'я власника та контактна інформація не прив'язуються до криптовалютних адрес, вони завжди мають вигляд випадкової послідовності чисел та літер. Часткова анонімність виникає на тлі необхідності використання псевдоніму, як ідентифікатору, та існування декількох методів, завдяки яким можна зв'язати між собою IP-адреси та проведені транзакції [2].

На фінансовому ринку криптовалюта використовується для здійснення платежів, що в свою чергу допомагає зменшити розмір витрат на транзакції та скоротити час на проведення грошових операцій, використовується у якості нового виду активів, що можуть продаватися у якості інших активів таких, як: акції, облігації і інші товари. Серед інвесторів та трейдерів, використання криптовалюти набуває стрімкої популярності через її використання для диверсифікації свого портфелю інвестицій та отримання більш високого прибутку. Через те, що криптовалюта у свою чергу не є підвладною для державних регуляторів, через відсутність традиційних фінансових інструментів, виникають труднощі у її регулюванні. Стрімкий та непередбачуваний ріст криптовалют може призвести до коливань на ринку фінансів, що прямо пропорційно впливає на курси валют та ціни на акції [4].

Одним із можливих застосувань криптовалюти є використання її для проведення міжнародних платежів. Однією з найсуттєвіших переваг використання такого методу проведення платежів є низька вартість транзакцій. Традиційні засоби переказу грошей зазвичай пов'язані з високими комісіями, особливо стосовно міжнародних переказів. Криптовалюта дозволяє здійснювати транзакції по глобальній мережі без витрачання коштів на комісії за обробку платежів. Скорочення витрат на міжнародні платежі та конвертацію коштів може стати рушієм підвищення ефективності міжнародної торгівлі. Криптовалюта також забезпечує пришвидшення процесу переказу грошей, в порівнянні із звичними нам переказами, що можуть займати до декількох тижнів. Швидкість проведення платежів також є стимулятором покращення та збільшення ефективності

Міждисциплінарні наукові студії 2023

міжнародної торгівлі. Використання криптовалюти допомагає уникнути валютних ризиків. При здійсненні традиційних платежів, що проходять банківську обробку – учасники транзакцій можуть зазнавати валютних коливань і ризикують втратити значну частину власних коштів, через нестабільність валютного курсу. Саме використання цифрової форми коштів допомагає уникнути небажаних коливань та втрати ресурсів [5].

Лише деякі країни запровадили заборону на купівлю, використання, продаж та зберігання криптовалюти. У переважній більшості, використання цифрових коштів є легальним явищем, але не зважаючи на це, спочатку потрібно детально ознайомитись з юрисдикцією тієї, чи іншої держави, перед будь-якими діями, що стосуються віртуальних коштів. Регуляторні органи різних країн не мають спільної думки, стосовно безпеки використання криптовалют. Одні підтримують їхнє використання на державному рівні, інші беззаперечно прагнуть накласти заборону на використання криптовалюти у межах країни. В наслідок такого різноманіття суджень у регулюванні віртуальних коштів, закордонні інвестори можуть відчувати певні складнощі при вкладенні коштів у цей ринок. Подібні обмеження у використанні криптовалют можуть призвести до прямого впливу на фінансовий ринок не тільки окремої держави, а й держав, залучених у процес грошового обміну [1; 6].

Цінність криптовалюти в суспільстві є визначальною, через сприйняття її як дефіцитного товару та передбачуваністю її емісії та грошово – кредитної політики. У сучасному розумінні, криптовалюта є альтернативними коштами, що мають як велику кількість переваг, таких як: зменшення витрат на комісію, пришвидшення процесу транзакцій, незалежність від банківського регулятора, так і суттєві недоліки: відсутність стовідсоткової надійності, нестабільність тієї, чи іншої крипто валюти [2; 4].

Криптовалюта являє собою новий тип активу, який має властивості як цінність, ліквідність та обмінюваність. Через це криптовалюта може бути інвестиційним активом, який може залучати інвесторів та учасників ринку,

Міждисциплінарні наукові студії 2023

що в свою чергу може впливати на ціни та волатильність ринків. Розвиток цифрових коштів та технології блокчейн також може створити нові економічні можливості та ринки, які раніше не існували. Наприклад, криптовалюти можуть використовуватися для мікроплатежів, що може стимулювати розвиток нових послуг та моделей бізнесу. Криптовалюти можуть повноцінно надавати фінансову свободу людям, які не мають доступу до банківських систем, або не бажають вдаватися до використання наданих ними послуг. Таким чином буде виникати конкуренція – цифрові гроші можуть змусити банки та інші фінансові установи підвищити якість своїх послуг та знизити вартість операцій.

Найпозитивнішим слідством впливу криптовалют на світову економіку є її відкритість та прозорість: криптовалюти є децентралізованими та базуються на технології блокчейн, що дозволяє зберігати записи про операції відкритими та доступними для всіх. У свою чергу, така особливість може знизити корупцію та підвищити прозорість в економіці.

У цілому нині, криптовалюта надає дедалі більшого впливу на світову економіку, і цей вплив лише посилюватиметься у майбутньому, з розвитком тих чи інших складових економіки.

Використана література

1. Алекс Поланскі «Ера криптовалюти» URL: <https://fenzin.org/online/339526>
2. Карчева Г.Т. Нікітчук С.М. Віртуальні інноваційні валюти як валюти майбутнього. Фінансовий простір. 2015. №2. С. 23-29
3. Карчева Г. Т., Карчева І. Я. Інноваційні блокчейн-технології як фактор підвищення ефективності фінансової сфери та економіки. Наукові праці НДФІ. 2017. Вип. 4. С. 39-42.
4. Епоха криптовалют. Як біткоїн і блокчейн змінюють світовий економічний порядок. URL: <https://business.rk.gov.ru/medias/books/docs/23899761.pdf>

5. Lytvynenko K.O. Influence of crypto-currencies on the world financial system. URL: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2017/27-1-2017/11.pdf>

6. Дученко М.М. «Вплив крипто валюти на економіку країни». URL: http://economyandsociety.in.ua/journals/19_ukr/150.pdf

Фесенець В.С. – здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
Херсонський державний аграрно-економічний університет

Лобода О.М. – к.т.н., Херсонський державний аграрно-економічний
університет

СИСТЕМА ЗАХИСТУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА

У сучасних умовах інформаційні ресурси незамінні у розвитку науки, техніки, виробництва, послуг та інших складових промисловості. Виникає проблема класифікації інформаційних ресурсів, обмеження доступу до деяких із них та визначення економічної доцільності організації захисту інформації на підприємствах та в організаціях різних сфер економічної діяльності. Інформаційна безпека з погляду економічної безпеки – це стан захищеності діяльності організації та її інформаційного середовища від негативного впливу факторів, що дестабілізують, що забезпечує збереження основних властивостей інформації та досягнення соціально-економічної мети.

Інформаційна загроза виникає, коли величина та ймовірність можливої втрати інформації перевищують певний поріг, що вимагає вжиття низки заходів щодо її запобігання та захисту об'єкта безпеки. Загрози інформаційної безпеки – це події чи дії, які можуть призвести до спотворення, несанкціонованого використання чи навіть знищення інформаційних ресурсів системи управління та навіть програмно-апаратних засобів [1, с. 23]. Загроза збереженню цілісності та конфіденційності

Міждисциплінарні наукові студії 2023

інформаційних ресурсів з обмеженим доступом реалізується за рахунок ризику створення каналу несанкціонованого отримання цінної інформації та документів. Функціонування каналу несанкціонованого доступу інформації неминуче призводить до втрати інформації, зникнення носія інформації. Забезпечення інформаційної безпеки має починатися з виявлення проблем взаємовідносин, пов'язаних із використанням інформаційних систем. Спектр їх інтересів можна розділити на такі категорії: доступність, цілісність та конфіденційність [2, с.103].

Тобто у найзагальнішому вигляді інформаційну безпеку можна визначити як неможливість компрометації властивостей об'єкта безпеки, що визначаються інформацією та інформаційною інфраструктурою. До об'єктів забезпечення інформаційної безпеки в організації належать: інформаційні ресурси, що містять відомості, що становлять комерційну таємницю, та конфіденційну інформацію, що надається у вигляді інформаційних масивів та баз даних; інформаційні засоби та системи; комп'ютерне та організаційне обладнання; мережі та системи; загальне системне та прикладне програмне забезпечення; автоматизовані системи управління в організаціях; системи зв'язку та передачі даних; технічні засоби збирання; Реєстрація, передача, обробка та відображення інформації [3, с. 61]. До основних загроз в безпеці відносяться: розкриття конфіденційної інформації; несанкціоноване використання інформаційних ресурсів; нецільове використання ресурсів; несанкціонований обмін інформацією; злом системи; наклепницький.

До причин і умов, що створюють умови для втрати інформації, можуть бути віднесені: недостатнє знання працівниками організації правил захисту конфіденційної інформації та нерозуміння необхідності їх ретельного дотримання; використання несертифікованих технічних засобів для обробки конфіденційної інформації; слабкий контроль за дотриманням правил захисту інформації за допомогою правових, організаційних та технічних заходів тощо. Дані з точки зору системного підходу до захисту інформації встановлюються певні умови: забезпечення інформаційної безпеки може

бути разовим заходом; це безперервний процес, що полягає в обґрунтуванні та впровадженні найбільш раціональних методів, засобів та способів удосконалення та розвитку системи захисту, постійному контролю за її станом, виявленні її вузьких та слабких місць та протиправних дій; планування інформаційної безпеки здійснюється кожним відділом, який розробляє докладні плани забезпечення безпеки у своїй зоні відповідальності; для захисту інформації потрібні певні дані, які об'єктивно заслуговують на захист, втрата яких може завдати істотних збитків організації; методи та засоби захисту повинні надійно блокувати можливі шляхи несанкціонованого доступу; ефективність захисту інформації означає, що вартість її реалізації не повинна перевищувати можливі втрати від реалізації інформаційних загроз; чітко визначені повноваження та права користувачів на доступ до певних видів інформації; надання користувачеві мінімальних дозволів на виконання

Тому система захисту має мати певні види власного забезпечення: юридичне забезпечення, тобто нормативні документи, положення, інструкції; організаційне забезпечення, тобто здійснення захисту інформації окремими структурними підрозділами, тобто службою безпеки, службою безпеки, службою захисту інформації, технічними засобами; обладнання; інформаційна підтримка; програмне забезпечення; математичне програмне забезпечення; нормативно-методичне та ергономічне забезпечення. Тому зміст складових елементів, методів та засобів захисту інформаційних ресурсів у будь-якій системі безпеки має постійно змінюватися з метою запобігання їх розголошенню заінтересованою особою.

Використана література

1. Кузнецов О. О. Захист інформації в інформаційних системах: навч. посіб. Х.: ХНЕУ, 2018. 510 с.
2. Лобода О.М., Кириченко Н.В. Базові комунікаційні технології: навч. посіб. Херсон: Стар, 2018. 235 с.

3. Лобода О.М. Захист інформації в корпоративних мережах. Публічне управління та адміністрування у процесах економічних реформ: матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф., м. Херсон, 11 листопада 2020 р. ХДАЕУ, 2020. С. 61-63.

Чепура М.М. – здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
Херсонський державний аграрно-економічний університет

Кириченко Н.В. – к.е.н., Херсонський державний аграрно-економічний
університет

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕТИЧНОГО МАРКЕТИНГУ В УМОВАХ ВОЄННОГО ТА ПОВОЄННОГО ПЕРІОДІВ

Сучасний світ нерідко стикається з воєнними конфліктами та повоєнними періодами, які супроводжуються серйозними викликами та змінами у всіх сферах життя. Воєнні дії не тільки руйнують інфраструктуру та загрожують безпеці людей, але й залишають після себе негативні економічні, соціальні та екологічні наслідки. У таких непростих умовах підприємства стикаються зі складним завданням відновлення та розвитку, а також забезпечення стійкості та конкурентоспроможності.

Однак, підприємства мають можливість не тільки відновлюватись після конфлікту, але й позитивно вплинути на суспільство та сприяти його розвитку. В цьому контексті соціально-етичний маркетинг стає ключовим інструментом, що допомагає підприємствам впливати на громадськість, розбудовувати стосунки зі зацікавленими сторонами та вирішувати соціальні проблеми.

Розуміння та урахування особливостей соціально-етичного маркетингу в умовах воєнного та повоєнного періодів є важливим кроком для підприємств у напрямку сталого розвитку та позитивного впливу на суспільство.

Воєнні та повоєнні періоди є складними для суспільства та підприємств, оскільки вони супроводжуються кризовими ситуаціями, руйнуванням і змінами в економічному, політичному та соціальному середовищі. У таких умовах соціально-етичний маркетинг набуває особливого значення, оскільки він сприяє відновленню та підтримці суспільства, позитивному впливу на громадськість та розвитку стійкого бізнесу.

Аналізуючи вплив воєнного та повоєнного періодів на підприємства, стає очевидним, що вони стикаються з різноманітними викликами, такими як зниження попиту, зниження виробництва, зруйнована інфраструктура тощо. Відновлення та розвиток підприємств потребує стратегічного підходу, у якому соціально-етичний маркетинг грає важливу роль.

Соціально-етичний маркетинг стає ключовим інструментом для створення позитивного впливу на суспільство і підтримки відновлення після конфлікту. Це охоплює такі аспекти, як соціальна відповідальність підприємства, гуманітарна допомога, етична комунікація та взаємодія з громадськістю. Підприємства можуть активно співпрацювати з владою, громадськими організаціями та іншими зацікавленими сторонами, щоб вирішувати соціальні проблеми і сприяти розвитку уразливих груп населення.

Для успішного впровадження соціально-етичного маркетингу в умовах воєнного та повоєнного періодів, підприємства повинні визначити свої цілі та стратегію, активно співпрацювати з громадськими організаціями та владою, забезпечувати прозорість та відкритість комунікації, вирішувати етичні дилеми та враховувати потреби суспільства.

Умови воєнного та повоєнного періодів створюють складні виклики для підприємств, проте вони також відкривають можливості для розвитку соціально-етичного маркетингу. Цей підхід дозволяє підприємствам активно впливати на суспільство, сприяти відновленню та розвитку, а також забезпечувати конкурентоспроможність у кризових умовах. Впровадження

Міждисциплінарні наукові студії 2023

соціально-етичного маркетингу вимагає чіткого стратегічного підходу та систематичного контролю, щоб забезпечити його ефективну реалізацію та досягнення поставлених цілей.

Використана література

3. Кириченко Н.В., Жосан Г.В. Характеристики маркетингового середовища підприємства. Економіка та суспільство. Випуск 33/2021 <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-33-82>

4. Жосан Г.В., Кириченко Н.В. Менеджмент персоналу в умовах постпандемії та воєнного стану в Україні. Таврійський науковий вісник: Серія Економіка. 2022. Вип. 12. С. 48-54. <http://tnv-econom.ksauniv.ks.ua/index.php/journal/article/view/245>

